

**Plan zarządzania miejscem światowego dziedzictwa UNESCO
dla *Średniowiecznego zespołu miejskiego Torunia***

Projekt

Opracowanie:

dr inż. Katarzyna Piotrowska – kierownik zespołu

mgr Jacek Dąbrowski

mgr Andrzej Przybylski

Spis treści

1. Przedmowa.....	5
2. Wprowadzenie	6
3. Krótki opis miejsca światowego dziedzictwa wraz z jego historią i rozwojem.....	7
3.1. Krótki opis miejsca / podsumowanie	7
3.2. Wpis na Listę światowego dziedzictwa – dane faktograficzne	9
3.3. Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości	10
3.4. Atrybuty wyjątkowej uniwersalnej wartości.....	13
3.5. Inne istotne wartości i ich atrybuty	14
3.7. Otoczenie miejsca światowego dziedzictwa – kontekst miejsca	16
4.1. Prawo międzynarodowe	17
4.2. Obowiązki wynikające z Konwencji światowego dziedzictwa.....	19
4.3. Ramy krajowego planowania strategicznego i ochrony dziedzictwa.....	22
4.4. Ochrona prawna miejsca	25
4.4.1. Prawna ochrona dziedzictwa / zabytków	25
4.4.2. Planowanie przestrzenne	26
4.4.3. Ochrona zasobów przyrodniczych	34
4.4.4. Ochrona i zasady zagospodarowania otoczenia / strefy buforowej: bliskiego i dalszego otoczenia	34
4.4.5. Audyt krajobrazowy.....	37
4.5. Integracja zarządzania miejscem światowego dziedzictwa z celami zrównoważonego rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych.....	41
4.6. Ramy prawne, organizacyjne i kompetencyjne zarządzania miejscem światowego dziedzictwa na poziomie samorządu	42
4.6.1. Organizacja na poziomie samorządu i zasady współpracy.....	42
4.6.2. Partnerzy procesu zarządzania oraz zasady i organizacja współpracy	47
4.6.2.1. Mieszkańcy i partnerzy lokalni.....	48
4.6.2.2. Partnerzy krajowi i międzynarodowi	49
5. Analiza i ocena skuteczności ochrony i efektywności zarządzania.....	52
5.1. Stan zachowania i czynniki oddziałujące na miejsce światowego dziedzictwa	52
5.2. Poziom integralności i autentyczności zespołu zabytkowego	57
5.3. Społeczny odbiór i poziom zaangażowania w procesy związane z ochroną i zarządzaniem miejscem	62
5.4. Wkład ochrony miejsca w rozwój i odporność gospodarczą	65
5.5. Zarządzanie ryzykiem i gotowość na sytuacje kryzysowe.....	67
5.6. Działania edukacyjne.....	68
5.7. Badania naukowe.....	69
5.8. Potencjał zrównoważonej turystyki	70
5.9. Prezentacja w przestrzeni dobra wpisanego na Listę światowego dziedzictwa.....	72
5.10. Procesy włączenia i partycypacji społecznej.....	72
6. Podsumowanie analizy problemów i możliwości rozwoju	73

6.1. Analiza SWOT stanu miejsca światowego dziedzictwa i jego perspektywy rozwojowej.....	73
7. Wizja, misja i cele procesu zarządzania.....	78
8. Ramy polityki i działania strategiczne.....	78
8.1. Plan działań strategicznych	79
9. Ustalenia dotyczące monitorowania.....	91
9.1. Sprawozdawczość okresowa	91
9.2. Monitoring procesu realizacji planu zarządzania miejscem światowego dziedzictwa	92
9.3. Monitoring stanu miejsca światowego dziedzictwa	92
9.4. Informowanie o realizacji planu zarządzania.....	92
9.5. Aktualizacja dokumentu.....	93
Wykaz skrótów	94
Bibliografia.....	95

2. Wprowadzenie

*Średniowieczne miasto w Toruniu*¹ zostało wpisane na Listę światowego dziedzictwa w 1997 r. Lista jest tworzona w ramach implementacji *Konwencji w sprawie o ochrony światowego dziedzictwa naturalnego i kulturalnego*, przyjętej przez Konferencję Generalną UNESCO w 1972 r. i stanowi podstawowe narzędzie wdrażania jej w życie.

Ogólne zasady realizacji umowy międzynarodowej jaką jest Konwencja wynikają bezpośrednio z tekstu dokumentu, bardziej szczegółowe wymogi i zalecenia w zakresie ochrony i konserwacji miejsc światowego dziedzictwa określają *Wytyczne do realizacji Konwencji światowego dziedzictwa*, które mają charakter dokumentu wykonawczego. Obowiązująca wersja została przyjęta decyzją międzyrządowego Komitetu Światowego Dziedzictwa w 2021 r.

Celem niniejszego **planu zarządzania** jest **usprawnienie istniejącego systemu zarządzania średniowiecznym miastem w Toruniu**. We współczesnej praktyce działań dotyczących rozwoju obszarów dziedzictwa przyjmuje się zasadę możliwie szerokiego udziału interesariuszy w zarządzaniu. Postulat ten został uwzględniony w pracach nad planem zarządzania. Proces, którego efektem jest niniejszy dokument, prowadzony był z wykorzystaniem szerokich badań ankietowych i następnie metodą partycypacyjną z udziałem przedstawicieli kilkunastu komórek organizacyjnych Urzędu Miasta Torunia i podmiotów zewnętrznych. Bazuje on na założeniu, że wiedza istotna dla rozwoju systemu organizacyjnego jest w nim obecna, a zadaniem specjalistów wspierających proces diagnozy i planowania jest wykorzystanie tych zasobów do formułowania wniosków diagnostycznych i planu strategicznego działania.

Ponieważ polskie prawo nie przewiduje szczególnych mechanizmów wspomagających ochronę miejsc światowego dziedzictwa, zarządzanie i tym samym plan zarządzania opiera się przede wszystkim na obowiązkach wynikających z prawa międzynarodowego i krajowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ustaleniach istniejących dokumentów planistycznych, w szczególności stanowiących prawo miejscowe, oraz programów i strategii rozwoju. W tym miejscu należy przywołać **Strategię rozwoju miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy rozwoju do 2028 r.**, przyjętą Uchwałą Nr 861/18 Rady Miasta Torunia z dnia 17 maja 2018 r., w której wizję miasta Torunia w 2028 r. zamknęto w formule *Toruń nowoczesnym miastem europejskiej przestrzeni rozwoju, o szczególnym znaczeniu dla światowego dziedzictwa kulturowego*. Dalej, w rozwinięciu tejże formuły, Toruń widzi siebie *miastem właściwie chroniącym i udostępniającym zespół staromiejski – dziedzictwo kulturowe najwyższej światowej wartości*. Oprócz przywołanej *Strategii* podstawę formalną dla opracowania planu zarządzania gwarantuje **Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Torunia na lata 2022–2025** będący instrumentem polityki samorządu, określany w orzecznictwie jako akt wewnętrznego kierownictwa, przyjęty uchwałą nr 847/22 Rady Gminy Torunia z dnia 14 kwietnia 2022 r.

Plan zarządzania został opracowany na zlecenie Gminy Miasta Toruń (umowa nr BMKZ-30/2022 z dnia 21 listopada 2022 r.). Jego podstawowym celem jest wskazanie kierunków działania istotnych w celu zwiększenia efektywności zarządzania miejscem światowego dziedzictwa, doprecyzowanie zasad współpracy i wsparcie komunikacji pomiędzy kluczowymi interesariuszami procesu zarządzania. Będzie on realizowany bezpośrednio oraz poprzez plany, programy i inne dokumenty, właściwe dla wybranych

¹ Zgodnie z dokumentami międzyrządowego Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO wpis na Listę światowego dziedzictwa został dokonany pod nazwą: *Medieval Town of Toruń / Ville médiévale de Toruń*, w tłumaczeniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa na j. polski: **średniowieczne miasto w Toruniu**.

kategorii działań i kompetencji podmiotów, przede wszystkim wydziałów urzędu miasta, miejskich jednostek organizacyjnych oraz instytucji samorządowych odpowiedzialnych za obszar miejsca światowego dziedzictwa i jego otoczenia.

3. Krótki opis miejsca światowego dziedzictwa wraz z jego historią i rozwojem

3.1. Krótki opis miejsca / podsumowanie

Toruń założony został w 1233 r.² przez zakon krzyżacki jako punkt wyjścia do podboju plemion pruskich i tworzenia państwa krzyżackiego. Położony na skrzyżowaniu szlaków handlowych między zachodnią i wschodnią Europą, szybko rozwinął się pod względem gospodarczym, odgrywając ważną rolę w związku hanzeatyckim.

Obszar miasta lokacyjnego obejmował pierwotnie teren pomiędzy obecnymi ulicami: Szeroka – Piekary – Mostowa – Rabiańska, o powierzchni ok. 10 ha, czyli przeciętną wielkość miasta średniowiecznego. Pośrodku tego obszaru wytyczono plac mający służyć jako rynek – plac targowy (ob. ul. Żeglarska / św. Jana / Kopernika). We wschodniej jego części przed 1250 r. rozpoczęto budowę kościoła parafialnego – obecnej Katedry Świętojańskiej. W ten sposób powstało charakterystyczne dla miasta średniowiecznych centrum miasta: rynek z przylegającym doń kościołem parafialnym. Od północy do tego rynku sięgały ławy (jatkki) mięsne, ciągnące się dalej na północ do ob. ul. Szerokiej. Natomiast od południowo-zachodniego narożnika rynku wybiega ul. Żeglarska, która jest znacznie szersza od innych ulic – prowadziła do nabrzeża portowego oraz miała znaczenie targowe. Było to charakterystyczne dla miast portowych.

Na zachód od placu rynkowego prowadziła kolejna ważna ulica – św. Anny (obecnie ul. Kopernika) stanowiąca aż do XIX w. główną ulicę prowadzącą z miasta w kierunku zachodnim. Miała ona jeszcze jedno istotne znaczenie: wiodła do Starego Torunia, gdzie znajdowała się (do czasu budowy zamku w obecnym miejscu ok. poł. XIII w.) siedziba komtura krzyżackiego, a także – jeszcze do końca XIII w. – przeprawa przez Wisłę, będąca jednocześnie „bramą do Prus”, jedynym miejscem, przez które od zachodu i południa można było dotrzeć do państwa zakonu krzyżackiego (*Civitas Ordinis Theutonici*).

W latach 50. XIII w. dynamiczny rozwój Torunia i intensywny napływ nowych osadników spowodował konieczność powiększenia obszaru miasta, do którego włączono teren na północ od niego o powierzchni ok. 9 ha. Układ ulic w tej nowej części nie jest tak regularny, jak w części starszej – południowej, co tłumaczy się dostosowaniem siatki ulic do istniejącej zabudowy przedmiejskiej.

Po takim powiększeniu miasta przesunięto również jego centrum – rynek, który ulokowano w miejscu zachowanym do dziś. Pośrodku rynku w 1259 r. wzniesiono pierwsze zabudowania – dom kupiecki (sukiennice; *domus mercatoria*) – które później weszły w skład Ratusza Staromiejskiego. Ważną kwestią jest również to, że w przeciwieństwie do innych miast dom kupiecki w Toruniu był od początku własnością miasta.

² Jest to data wydania aktu lokacyjnego miasta – 28 grudnia 1233 r.

Jeszcze przed powiększeniem miasta rozpoczęto budowę ceglanych murów obronnych – do 1262 r. otoczono murami całe miasto.

Stare Miasto od początku miało charakter kupiecki i było hanzeatyckim ośrodkiem handlu międzynarodowego. Zamieszkiwane było przez bogatych patrycjuszy (toruńscy kupcy wywodzili się głównie ze Śląska, Nadrenii i Westfalii), których fortuny doprowadziły do rozkwitu miasta jako jednego z największych i najbogatszych najpierw w państwie krzyżackim, później w Prusach Królewskich i Rzeczypospolitej.

Nowe Miasto Toruń (swoją nazwę otrzymało w momencie lokacji i nigdy później nie została ona zmieniona) założono w bezpośrednim sąsiedztwie Torunia (Starego Miasta Torunia), na północny-wschód od jego murów miejskich. Prawa miejskie otrzymało 13 sierpnia 1264 r., więc zaledwie 31 lat po lokacji Starego Miasta Torunia). Zasadniczą przyczyną jego powstania był niezwykle intensywny rozwój Starego Miasta, zdecydowanie przewyższający oczekiwania zakładającego je Krzyżaków. Główną osią komunikacyjną Nowego Miasta był ciąg obecnej ul. Królowej Jadwigi (dawniej *Sadlarska*, *Schmergasse*) – północna pierzeja rynku – obecna ul. św. Katarzyny (dawniej *Bydlęca*, *Viehégasse*), prowadzący ze Starego Miasta do Sambii oraz do Rusi Czerwonej i na Górne Węgry.

Zostało ono [Nowe Miasto] od razu rozplanowane na powierzchni 14 ha, a więc większej niż typowe miasto średniowieczne, ale jednocześnie mniejszej od powierzchni Starego Miasta. Jego układ urbanistyczny cechuje się dużą regularnością szachownicową (z rynkiem z ratuszem pośrodku), w przeciwieństwie do układu przestrzennego Starego Miasta, którego obszar rozwijał się dwuetapowo i był kolejno powiększany. Jedyną większą nieregularnością jest przebieg obecnej ul. Wielkie Garbary – drogi ze Starego Miasta na wschód, przy której osadnictwo rozwijało się jeszcze przed lokacją. W obręb Nowego Miasta włączono także teren klasztoru dominikanów z kościołem św. Mikołaja (dominikanie toruńscy zostali osiedleni w 1263 r., a więc na rok przed założeniem Nowego Miasta).

Wkrótce po lokacji Nowego Miasta rozpoczęto budowę murów miejskich, którymi w latach 70. XIII w. otoczone było już prawie całe miasto (jedynie w pobliżu klasztoru dominikańskiego wzniesiono je w latach 80. XIII w). W ciągu murów zbudowano przynajmniej 4 bramy oraz 21 baszt.

Nowe Miasto od początku miało charakter rzemieślniczy i nie uczestniczyło – jak Stare Miasto – w Hanzie i handlu dalekosiężnym (nie sprzyjał temu brak dostępu Nowego Miasta do Wisły). Podstawą gospodarki Nowego Miasta Torunia było sukiennictwo (cech powstał w końcu XIII w.; z dokumentu krzyżackiego z 1299 r. wiadomo, że cech ten był podawany jako wzorcowy w całym państwie krzyżackim), a także browarnictwo i garbarstwo (przede wszystkim czerwonoskórnictwo, mniej białoskórnictwo). Sukiennicy nowomiejscy mieli specjalne przywileje pierwszeństwa przy zakupie surowców od kupców staromiejskich; zamieszkiwali głównie przy obecnej ul. Sukienniczej (*Wollenwebergasse*), a na zapleczach domów mieli swoje ramy sukiennicze (jedne z najważniejszych urządzeń w produkcji sukna), służące do ostatecznej obróbki sukna. Miejscem do prowadzenia handlu były sukiennice (dom targowy) w Ratuszu Nowego Miasta (sukiennice miało też Stare Miasto Toruń, jednak tam handlowano suknem sprowadzonym przez kupców toruńskich przede wszystkim z Flandrii).

Nazwa „Stare Miasto Toruń” powstała dopiero po 1264 r., tj. po lokacji Nowego Miasta Torunia. Oba miasta zostały połączone w jeden organizm pod władzę staromiejską w 1454 r., jednak mimo tego nadal funkcjonował podział ustrojowy (ławy sądowe, rajcowie, parafie itp.) oraz fizyczny (mury miejskie, fosy, bramy).

Pomiędzy oboma miastami – w poł. XIII w. – Krzyżacy zbudowali swój zamek, zburzony przez toruńskich mieszczan w 1454 r.

Układ przestrzenny toruńskiego średniowiecznego zespołu miejskiego jest wybitnym przykładem średniowiecznego zespołu miejskiego łączącego w sobie cechy: nadrzecznej miasta portowego oraz miasta podwójnego (Starego i Nowego – pierwotnie oddzielnych) sprzężonego z zamkiem.

Wyjątkowo dobrze zachowana osnowa lokacyjna obu miast toruńskich: Starego Miasta i Nowego Miasta, z regularnym, szachownicowym rozplanowaniem ulic, jest doskonałym przykładem urbanistyki średniowiecznej właściwej dla miast zakładanych na prawie chełmińskim. Utrzymany bez zmian pierwotny podział na kwartały i bloki zabudowy w połączeniu z monumentalnymi bryłami gotyckich kościołów, okazałym ratuszem staromiejskim, ceglanyimi spichrzami, basztami, bramami oraz licznymi kamienicami mieszczańskimi, z często oryginalnymi średniowiecznymi i nowożytnymi stropami belkowymi zdobionymi polichromiami we wnętrzach, czynią z historycznego centrum Torunia jeden z najbardziej autentycznych i integralnych zespołów architektoniczno-urbanistycznych o średniowiecznym rodowdzie i o wyjątkowych walorach artystycznych.

3.2. Wpis na Listę światowego dziedzictwa – dane faktograficzne

Średniowieczne miasto w Toruniu zostało wpisane na Listę światowego dziedzictwa w 1997 r. decyzją Komitetu Światowego Dziedzictwa nr 21 COM VIII.C z następującym uzasadnieniem:

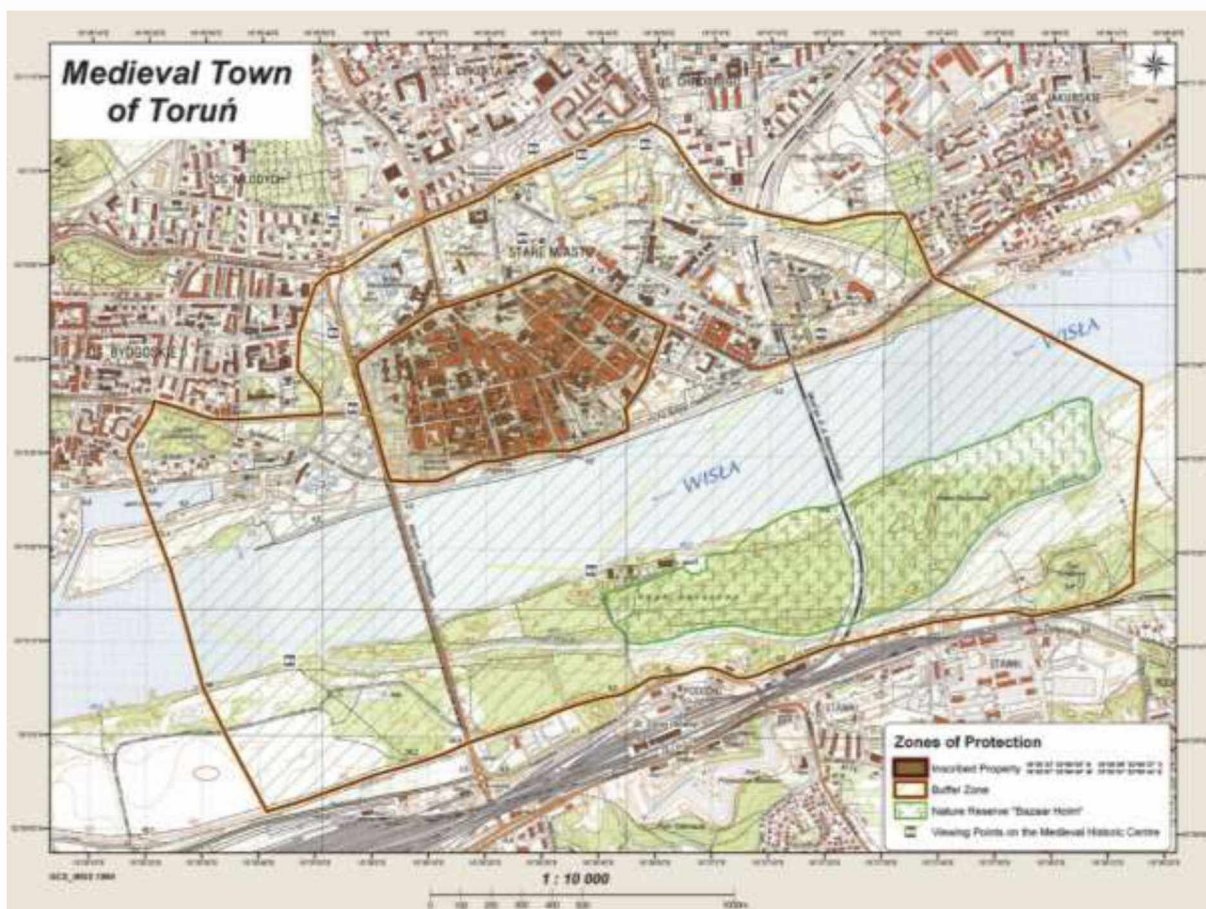
The Committee decided to inscribe this property on the basis of criteria (ii) and (iv), considering that Torun is a small historic trading city that preserves to a remarkable extent its original street pattern and outstanding early buildings, and which provides an exceptionally complete picture of the medieval way of life³.

Komitet zdecydował o wpisaniu tego dobra na podstawie kryteriów 2 i 4, biorąc pod uwagę to, że Toruń jako niewielkie historycznie miasto targowe, które w zauważalnym stopniu zachowało swój pierwotny układ ulic i wyróżniającą się wczesną zabudowę, oddaje w sposób wyjątkowy pełnię obrazu średniowiecznego stylu życia (tłumaczenie autorskie).

Obszar wpisu obejmuje trzy elementy struktury urbanistycznej miasta: Stare Miasto, Nowe Miasto i ruiny zamku krzyżackiego. Powierzchnia miejsca światowego dziedzictwa wynosi 48 ha. Jest on otoczony strefą buforową o powierzchni 300 ha, która została wyznaczona równolegle z wpisem Torunia na Listę światowego dziedzictwa.

W granicach obszaru miejsca światowego dziedzictwa muszą się znajdować wszystkie elementy (atrybuty), niezbędne do wyrażenia *wyjątkowej uniwersalnej wartości* dobra (warunek integralności). Strefa buforowa natomiast jest obszarem obejmującym bliższe i dalsze otoczenie miejsca światowego dziedzictwa, będącym wymaganą, dodatkową warstwą ochrony jego wartości. W obrębie strefy buforowej – zgodnie z zaleceniami sformułowanymi w pkt. 103 i 104 Wytycznych operacyjnych do realizacji Konwencji – powinno się wprowadzić takie regulacje prawne, które zagwarantują miejscu wpisanemu na Listę światowego dziedzictwa odpowiedni kontekst przestrzenny, w tym zachowanie panoram, osi widokowych, i innych elementów i cech wynikających z charakteru danego miejsca i ochrony jego wartości.

³ Źródło – <https://whc.unesco.org/en/decisions/2900>

Ryc. 1. Mapa z oznaczeniem granic obszaru „Średniowiecznego miasta w Toruniu” wpisanego na Listę światowego dziedzictwa oraz strefy buforowej. Granice miejsca i strefy buforowej zostały potwierdzone decyzją Komitetu Światowego Dziedzictwa nr 32 COM 8D z 2008 r. (źródło: <https://whc.unesco.org/document/101288>)

3.3. Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości

Międzypaństwowy Komitet Światowego Dziedzictwa zdecydował o wpisaniu Torunia na Listę odnosząc się w uzasadnieniu do handlowego charakteru miasta, którego zarówno oryginalna siatka ulic, jak i niezwyklej jakości architektura z wczesnego okresu rozwoju miasta zostały zachowane w stopniu wyjątkowym, ukazując tym samym życie średniowiecznego miasta w sposób wyjątkowo kompletny. Komitet przyporządkował odpowiednio kryterium 2 (przykład ukazujący znaczącą wymianę wartości, zachodzącą w danym okresie czasu lub na danym obszarze kulturowym świata w dziedzinie rozwoju architektury lub techniki, sztuk monumentalnych, urbanistyki lub projektowania krajobrazu) i kryterium 4 (wybitny przykład typu budowli, zespołu architektonicznego, zespołu obiektów techniki lub krajobrazu, który ilustruje znaczący(e) etap(y) w historii ludzkości).

Krótki opis i określenie wartości *średniowiecznego miasta w Toruniu* zawarte jest w jego *Orzeczeniu wyjątkowej uniwersalnej wartości*, dokumencie będącym rodzajem umowy między Państwem, stroną Konwencji światowego dziedzictwa, a Komitetem Światowego Dziedzictwa, odpowiedzialnym za kształt i aktualizację Listy światowego dziedzictwa. Dokument ten, opracowany przez stronę polską i przyjęty decyzją Komitetu nr 40 COM 8E w 2016 r.⁴, jest dokumentem wiążącym obie strony, stanowi

⁴ Źródło: <https://whc.unesco.org/en/decisions/6841>

w związku z tym podstawę monitoringu stanu zachowania miejsca światowego dziedzictwa i tym samym jest też głównym odniesieniem dla planu zarządzania.

Struktura i treść *Orzeczenia* odpowiadają przyjętej koncepcji „wyjątkowej uniwersalnej wartości”, która jest zbudowana z trzech konstytutywnych filarów: kryteriów uzasadniających znaczenie (w przypadku miejsc kulturowych od 1 do 6), warunków integralności i autentyczności oraz wymogów związanych z ochroną i zarządzaniem. Poniżej pełna treść *Orzeczenia*:

Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości Średniowiecznego miasta w Toruniu⁵

Krótki opis

Toruń leżący na północy Polski jest wyjątkowo dobrze zachowanym przykładem średniowiecznego centrum handlowego i administracyjnego o znaczeniu europejskim, położonym nad Wisłą. Toruń założono w czasie, kiedy rycerze Zakonu Krzyżackiego szerzyli chrześcijaństwo wśród ludów Europy Wschodniej oraz kiedy Liga Hanzeatycka przyczyniała się do gwałtownego rozwoju handlu pomiędzy krajami nadbałtyckimi i Europą Wschodnią. Toruń stał się wiodącym członkiem Ligi Hanzeatyckiej na terenach znajdujących się pod panowaniem Zakonu Krzyżackiego.

Średniowieczne miasto w Toruniu składa się z trzech elementów: ruin zamku krzyżackiego, Starego Miasta oraz Nowego Miasta. Dwa miasta oraz zamek, zbudowany w kształcie podkowy, otoczone murami miejskimi stanowią wyjątkową formę średniowiecznego rozkładu zabudowań. Większa część zamku, który został zbudowany na rzucie podkowy w połowie XIII wieku jako baza do podboju i ewangelizacji Prus, została zniszczona podczas powstania w 1454 roku, kiedy miejscowi mieszkańcy podnieśli się przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu. Ruiny i archeologiczne pozostałości zostały odkopane i zachowane. Stare Miasto zostało lokowane w roku 1233, po czym szybko rozwinęło się jako ważny ośrodek handlu. Sąsiadujące Nowe Miasto rozwijało się od 1264 roku, głównie jako ośrodek rzemiosła i rękodzielnictwa. Oba obszary miejskie świadczą o wymianie i twórczej adaptacji doświadczeń artystycznych, które miały miejsce wśród miast hanzeatyckich.

Wyjątkowo pełny obraz średniowiecznego sposobu życia jest widoczny w oryginalnym układzie ulic i pierwszych budynków Torunia. Zarówno Stare, jak i Nowe Miasto posiadają swoje kościoły parafialne oraz liczne piękne ceglane kamienice, spośród których wiele zachowało oryginalne gotyckie elewacje, ściany działowe, stropy zdobione sztukaterią, sklepione podpiwniczenia i malowane zdobienia. Wiele budynków w Toruniu było wykorzystywanych zarówno dla celów mieszkalnych, jak i handlowych. Dobrym przykładem jest dom, w którym w 1473 roku urodził się wielki astronom Mikołaj Kopernik, zachowany jako muzeum poświęcone temu wielkiemu człowiekowi i jego pracy. Kamienice często obejmowały pomieszczenia magazynowe i niezwykle spichlerze wykonane z cegły, niektóre wysokie nawet na pięć pięter. Ponieważ zachowało się tak wiele budynków z tego okresu średniowieczny podział na parcele, wyznaczony przez oryginalne mury ogrodzeniowe z cegły, został w znacznej części zachowany.

Kryterium (ii): *Toruń, małe historyczne średniowieczne miasto handlu i administracji w dużym stopniu zachowało oryginalną siatkę ulic i wyjątkową historyczną zabudowę. Wyznaczyło standard rozwoju miast w regionie w czasie urbanizacji Europy Wschodniej w XIII i XIV wieku. Połączenie dwóch miast z zamkiem jest rzadką formą średniowiecznej aglomeracji, która przetrwała w niemal nienaruszonym stanie, włącznie z wieloma znaczącymi, wartościowymi budynkami, które zostały wiernie zachowane. W czasach swojej świetności Toruń pełen był różnego rodzaju architektonicznych dzieł sztuki, które wywarły wielki wpływ na całe państwo krzyżackie i kraje sąsiednie.*

⁵ Tłumaczenie z języka angielskiego za: Narodowy Instytut Dziedzictwa, pismo Generalnej Konserwator Zabytków nr NID-M/288/61/17/BF z dnia 12 stycznia 2017 r.

Kryterium (iv): Toruń daje wyjątkowo pełny obraz średniowiecznego stylu życia. Jego unikalny układ przestrzenny stanowi cenny materiał źródłowy dla badań nad historią rozwoju miast w średniowiecznej Europie. Wiele budynków reprezentuje najwyższy poziom osiągnięć średniowiecznej architektury sakralnej, wojskowej i cywilnej.

Integralność

Wszystkie elementy, które podtrzymują wyjątkową uniwersalną wartość średniowiecznego miasta w Toruniu znajdują się w granicach dobra. Średniowieczne, regularne rozplanowanie urbanistyczne miasta otoczonego łańcuchem murów obronnych, z dwoma rynkami, ratuszem, kamienicami, kościołami i zamkiem krzyżackim pozostało w nienaruszonym stanie. Układ ten oraz zwarta tkanka architektoniczna Torunia mają średniowieczny rodowód. Historyczne panoramy miasta są niezmienione, kształtowane przez monumentalne sylwetki gotyckich kościołów i ratusza, które dominują w panoramie, wznosząc się wśród zróżnicowanych brył kamienic o urozmaiconych fasadach i geometrii ceramicznych dachów.

Funkcje centrum administracyjnego, handlowego, turystycznego współczesnego Torunia, skoncentrowane w obrębie starówki, dzięki świadomości wyjątkowej wartości kulturowej tego zespołu, nie są zagrożeniem dla dobra, które nie cierpi z powodu negatywnych skutków rozwoju lub zaniedbania.

Autentyczność

Średniowieczne miasto w Toruniu jest niezwykle autentyczne pod względem jego lokalizacji i otoczenia, formy i projektu oraz materiałów i substancji. Jest oryginalnym, nieprzetworzonym przykładem, zrealizowanej według XIII-wiecznego prawa i zachowanej w rozpoznawalnej formie, idei budowy miast rozmierzanych na regularnej siatce kwartałów, ulic i bloków zabudowy. Autentyzmu wybudowanego na oryginalnym planie końskiej podkowy, zamku krzyżackiego, otoczonego zewnętrznym murem i fosami, dowodzi udokumentowane rozpoznanie jego wyglądu, konstrukcji, funkcji pomieszczeń i fizycznej oryginalności materiałów, pomimo że zamek zachowany jest w formie trwałej ruiny. Jego lokalizacja pomiędzy oboma średniowiecznymi miastami, na wysokim brzegu Wisły również świadczy o autentyczności. Autentyczna jest także materialna substancja budowli: murów miejskich o gotyckim pochodzeniu, bram, baszt, kościołów, murów działowych wyznaczających parcele zabudowy, kamienic o gotyckim rodowodzie widocznym we wszystkich niemal piwnicach, ale też wielu elementów konstrukcji ścian, elewacji, detalu architektonicznego i dekoracyjnego wystroju wnętrza.

Autentyzm zachowanego rozplanowania miasta, czyli idei urbanistycznej łączącej Toruń z hanzeatycką częścią Europy oraz autentyzm zachowanych struktur architektonicznych w rzetelnym, oryginalnym materiale dają świadectwo ciągłości tradycyjnych technik i technologii budowania z użyciem wspólnych dla miasta i tego regionu świata wzorców, form i kolorystyki.

Ochrona i zarządzanie

Średniowieczne miasto w Toruniu ma zapewnioną ochronę prawną na podstawie przepisów o ochronie zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków oraz uznanie za Pomnik Historii. Dobro będące częścią miasta, w której obecne są wszystkie współczesne funkcje miejskie, zarządzane jest przez prezydenta miasta, szefa administracji samorządowej i radę miasta. Zasady postępowania w odniesieniu do zabytku wpisanego do rejestru zabytków określa polskie prawo i jest kompatybilne z przepisami dotyczącymi zagospodarowania przestrzeni, kreowania architektury i budownictwa, zieleni oraz pakiet regulacji dotyczący kompetencji samorządu terytorialnego. Kompleksem spraw związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego zajmuje się Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków działające w strukturach urzędu miasta.

Dla usprawnienia zarządzania w obrębie dobra i jego bezpośredniego otoczenia zostało powołane Biuro Toruńskiego Centrum Miasta, zajmujące się koordynacją i monitorowaniem działalności handlowej, gastronomicznej, turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, promocyjnej, reklamowej oraz inspirowaniem dzia-

tań zwiększających społeczną świadomość wartości starówki. Dla Torunia został opracowany i jest realizowany Gminny Program Opieki nad Zabytkami⁶, który określa strategię działań ochronnych, edukacyjnych i promocyjnych w odniesieniu do zasobów kulturowych miasta.

W celu zapewnienia efektywnej ochrony w obliczu potencjalnych zagrożeń wynikających z aktywności inwestycyjnej i konieczności uwzględniania potrzeb rozwojowych, niezbędne jest posiadanie aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejsca światowego dziedzictwa (o powierzchni 48 ha) i jego strefy buforowej (300 ha). Ponadto utrzymanie wyjątkowej uniwersalnej wartości, autentyczności i integralności Średniowiecznego miasta w Toruniu z czasem będzie wymagało przygotowania, zatwierdzenia i wdrażania kompleksowego planu zarządzania w celu zapewnienia długotrwałej ochrony i efektywnego zarządzania dobrem⁷.

3.4. Atrybuty wyjątkowej uniwersalnej wartości

W przypadku miejsc światowego dziedzictwa **ochronie podlega wartość miejsca** (dobra), która uzasadnia jego status światowego dziedzictwa. **Wartość ta musi być czytelna w przestrzeni i pozostawać istotna dla współczesnych jej odbiorców** – mieszkańców i innych użytkowników dobra. Wartość jest reprezentowana przez **zbiór atrybutów**, zarówno materialnych, jak i niematerialnych cech dobra światowego dziedzictwa.

Nakreślone w *Orzeczeniu* główne cechy (atrybuty), stanowiące o wyjątkowości *średniowiecznego miasta w Toruniu*, zgodnie z opracowaniem Narodowego Instytutu Dziedzictwa przygotowanym na potrzeby III cyklu sprawozdania okresowego, to:

1. **Przykład średniowiecznego centrum handlowego i administracyjnego o znaczeniu europejskim** składającego się z trzech elementów: Starego Miasta, Nowego Miasta i ruin zamku krzyżackiego. Każdy z komponentów zespołu miejskiego zachował swe charakterystyczne cechy rozplanowania [podkreślenia Autorzy], czytelne granice, strukturę zabudowy charakterystyczną dla miejsca z dominantami przestrzennymi identyfikującymi poszczególne części miasta.
2. **Wyjątkowa średniowieczna architektura** – zachowane w oryginalnym materiale struktury architektoniczne są świadectwem ciągłości tradycyjnych technik i technologii budowania z użyciem wspólnych dla miasta i tego regionu świata wzorców, form i kolorystyki; wybitne przykłady zachowanych bogatych form budownictwa gotyckiego, manieryzmu, baroku i epok kolejnych. Nawarstwienia te ilustrują kolejne etapy rozwoju nie zacierając średniowiecznego obrazu miasta.
3. **Wybitne wartości krajobrazowe średniowiecznego miasta usytuowanego nad rzeką – widoki miasta od strony Wisły** kształtowane przez monumentalne sylwetki gotyckich kościołów i ratusza wznoszących się wśród zróżnicowanych brył kamienic o urozmaiconych fasadach i geometrii ceramicznych dachów, otoczone pasem murów obronnych z bramami. Historyczna panorama od strony Wisły, ukształtowana w zasadniczym kształcie w XIII/XIV w. jest ikonicznym obrazem Torunia.

⁶ W dokumencie wskazane zostało ustawowe narzędzie realizacji polityki ochrony zabytków na poziomie gminy – gminny program opieki nad zabytkami. Nie stanowiło to odwołania do konkretnego przyjętego dokumentu.

⁷ Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości jest oficjalnym, wiążącym strony dokumentem. Plan zarządzania bezpośrednio do niego się odnosi zgodnie z zasadami jakie przyjęto dla miejsc światowego dziedzictwa.

4. Powiązane z historią miasta i poszczególnymi obiektami: nazewnictwo, funkcje, wydarzenia historyczne i sławni mieszkańcy (najbardziej znany – astronom Mikołaj Kopernik).

Tak zdefiniowane atrybuty wartości, zostały wykorzystane jako baza do oceny stanu zachowania miejsca światowego dziedzictwa opracowanej na potrzeby sprawozdania okresowego z realizacji Konwencji światowego dziedzictwa, przygotowanego przez Urząd Miasta Torunia w 2023 r. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto taką samą interpretację i zaproponowany zestaw atrybutów, tym samym utrzymując ten sam punkt odniesienia dla oceny efektywności działań i jednocześnie ciągłość sprawozdawczości.

3.5. Inne istotne wartości i ich atrybuty

Wpis na Listę światowego dziedzictwa jest dokonywany w uznaniu dla znaczenia danego obszaru dla dziedzictwa świata, znaczenia ocenianego w porównaniu z innymi, porównywalnymi zespołami posiadającymi wartości historyczne, estetyczne czy naukowe (art. 1 Konwencji) i spełniającymi kryteria ustanowione przez Komitet Światowego Dziedzictwa (art. 11 Konwencji). Poza nimi, każde miejsce światowego dziedzictwa posiada szereg innych, lokalnych wartości, które są istotne z perspektywy odbioru i zarządzania miejscem światowego dziedzictwa. Spośród nich poniżej wskazano te, które mają związek z „obrazem średniowiecznego stylu życia” i jego dzisiejszą percepcją.

1. Flisactwo

Ma swoje początki w średniowieczu, kiedy tratwami spławiano (transportowano) drewno, towary i ludzi, korzystając z naturalnych cieków wodnych. W przeszłości flisacy podróżujący do odległych miejsc spędzali tygodnie, mieszkając i pracując razem, dzieląc się wiedzą, umiejętnościami, technikami i wartościami związanymi z wytwarzaniem drewnianych tratw i żeglarstwem. Tradycja ta była kultywowana od pokoleń i pozostaje nadal silna.

Spław drewna w Austrii, Czechach, Niemczech, Polsce, Hiszpanii i na Łotwie, został wpisany w 2022 r. na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości, prowadzoną w ramach realizacji Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. (decyzja Komitetu Międzyrządowego do spraw Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego nr 17.COM 7.B.41 z 2022 r.).

2. Tradycja piernikarska

Umiejętność wypieku ciastek z miodem i przyprawami przynieśli do Torunia pierwsi osadnicy pochodzący z miast niemieckich. Rozwój toruńskiego piernikarstwa miał źródło w korzystnym położeniu miasta – ziemia chełmińska i Kujawy zapewniały stały dopływ dobrej mąki, rozwinięta hodowla pszczoł dostarczała duże ilości dobrej jakości miodu, zaś korzenne przyprawy napływały szlakiem handlowym łączącym Lwów z Gdańskiem, którego ważnym punktem był właśnie Toruń.

Najstarsza wzmianka o piernikach pochodzi z około 1380 r. a najstarszy znany zapisany przepis na piernik toruński pochodzi z 1725 r., wcześniej receptury były pilnie strzeżone i przekazywane ustnie z pokolenia na pokolenie. Znalazł się on w popularnym medycznym kompendium *Compendium medicum auctum*, ze względu na lecznicze właściwości przypraw, których dodawano do ciasta – pieprzu, cynamonu, imbiru, goździków oraz gałki muskatowej.

Tradycje piernikarskie są kultywowane w Toruniu do dziś; istotny wkład ma tutaj m.in. działalność Muzeum Toruńskiego Piernika (Oddział Muzeum Okręgowego w Toruniu) mieszczącego się w budynkach dawnej firmy piernikarskiej Gustava Weesego przy ul. Strumykowej.

3. Związki rodziny Koperników z Toruniem

Mikołaj Kopernik przyszedł na świat w Toruniu 19 lutego 1473 r., w jednym z domów należących do rodziny Koperników; przy dawnej ulicy św. Anny (obecnie jest to tzw. Dom Kopernika przy ul. Kopernika 15) lub przy Rynku Staromiejskim nr 36.

Mikołaj Kopernik senior był zamożnym kupcem, pochodzącym z okolic Nysy. Młody Mikołaj dzieciństwo i młodość spędził w Toruniu i tu rozpoczął naukę w szkole miejskiej przy kościele św. Janów, mieszczącej się przy ul. Szkolnej – obecnie ul. św. Jana, która – jak wykazały badania – odznaczała się wysokim poziomem nauczania. Szkoła dysponowała bogatym księgozbiorem, zawierającym m.in. rękopisy i dzieła z zakresu astronomii i astrologii. Można przypuszczać, że stąd wyniósł Kopernik zainteresowania naukami ścisłymi.

W wieku 18 lat udał się na studia. W latach 1491–1495 wraz z bratem Andrzejem studiował na Wydziale Sztuk Wyzwolonych w Akademii Krakowskiej, gdzie na najwyższym poziomie stały właśnie nauki matematyczne i astronomiczne. W księdze przyjętych na studia w semestrze zimowym 1491/1492 widnieje następujący wpis: *Nicolaus Nicolai de Thuronia solvit totum, co znaczy: Mikołaj syn Mikołaja z Torunia zapłacił wszystko*. Następnie od 1496 r. studiował astronomię w Bolonii i od 1501 r. prawo i medycynę w Padwie; w 1503 roku uzyskał doktorat z prawa kanonicznego w Ferrarze.

W końcu 1503 r. wrócił do Polski, na Warmię. W Toruniu nigdy już na stałe nie zamieszkał. W latach 1504–1510 był sekretarzem i lekarzem przybocznym wuja, biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrodego i przebywał głównie w Lidzbarku Warmińskim. W 1510 r. jako kanonik, kanclerz kapituły, osiedlił się we Fromborku, gdzie prowadził obserwacje astronomiczne i napisał swoje główne dzieło pt. *De Revolutionibus Orbium Celestium*.

W Toruniu kontynuowane są tradycje astronomiczne dzięki różnorodnym placówkom naukowym i edukacyjnym: Planetarium, Centrum Astronomii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (z obserwatorium astronomicznym we wsi Piwnice), Centrum Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika Polskiej Akademii Nauk, Polskie Towarzystwo Astronomiczne (powstałe w 1923 r. w Toruniu, zrzeszające astronomów naukowców) czy Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii (zrzeszające astronomów amatorów).

Wszystkie w swoich nazwach upamiętniają wkład torunianina w rozwój astronomii.

4. Fortyfikacje miejskie – od średniowiecznych murów po XIX-wieczne forty

Toruń praktycznie od początku istnienia, tj. od połowy XIII w., był jednym z silniej ufortyfikowanych miast europejskich. Otoczony był podwójnym (tzw. mur niski z zewnątrz i mur wysoki od wewnątrz miasta) pierścieniem murów obronnych z mokrą fosą pomiędzy nimi (jedynie od strony Wisły mur był pojedynczy). Integralnymi elementami systemu fortyfikacyjnego były 54 baszty, 13 lub 14 bram i 2 barbakany – rozmieszczone w ciągu 3-kilometrowej linii murów obronnych. Toruńskie średniowieczne obwarowania należały do najsilniejszych nie tylko w państwie krzyżackim, ale i na obecnych ziemiach polskich.

Najdłuższy odcinek zachowanych toruńskich murów obronnych (nieco ponad 1 km) ciągnie się wzdłuż Wisły. Fragmenty murów wraz z innymi elementami średniowiecznego i nowożytnego systemu fortyfikacyjnego znajdują się także wzdłuż części ulicy Podmurnej oraz w okolicach Placu Dominikańskiego.

Zmiana techniki wojennej, rozwój broni artyleryjskiej w czasach nowożytnych wymusiły budowę skuteczniejszego zabezpieczenia miasta – w latach 30. XVII w. zbudowano zasadniczą część nowoczesnych fortyfikacji bastionowych typu staroholenderskiego: wały ziemne umocnione palisadami, w których umieszczono osiem pięciobocznych bastionów otoczonych fosami.

Ostatnim etapem rozwoju umocnień toruńskich była budowa w XIX w. twierdzy fortowej. W jej skład wchodziło ponad 200 różnorodnych obiektów, w tym 15 dużych fortów.

5. Wisła

Bezpośrednie sąsiedztwo rzeki było jednym z najbardziej istotnych uwarunkowań sprzyjających tworzeniu ośrodków miejskich.

Toruń już od początku swojego istnienia związany był z rzeką Wisłą – tu krzyżował się wodny szlak komunikacyjny i handlowy z lądowymi szlakami handlowymi prowadzonymi w kierunku Wrocławia, Włodzimierza Wołyńskiego i Sandomierza. Dynamiczny rozwój miasta uzależniony był od kontaktów gospodarczych, a także kulturalnych, które rozwijały się w dużym stopniu dzięki Wiśle jako jednemu z najbardziej dogodnych ówczesnie szlaków komunikacyjnych. Położenie Torunia nad Wisłą ułatwiało dalekosiężną wymianę handlową – od Lwowa po porty zachodniej Europy. Dzięki przynależności Torunia do związku hanzeatyckiego (przed 1280 r.) miasto stało się znaczącym ośrodkiem międzynarodowej wymiany handlowej – kupcy toruńscy już na początku istnienia miasta zaczęły odgrywać znaczącą rolę w handlu środkowoeuropejskim. Do toruńskiego portu zawijały m.in. statki lubeckie.

Związki Torunia z wodą (w tym przypadku także z Bałtykiem) podkreśla fakt założenia tutaj – 1 października 1922 r. – Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej. Szkoła została umieszczona w budynku dawnych XIX-wiecznych koszar. Szkoła w 1938 r. przeniesiono do Bydgoszczy, a po II wojnie światowej zorganizowano ją już w Gdyni, dziś jest to Akademia Marynarki Wojennej.

3.7. Otoczenie miejsca światowego dziedzictwa – kontekst miejsca

We wniosku o wpisanie *Średniowiecznego miasta w Toruniu* na Listę światowego dziedzictwa strefa buforowa wyznaczona została jako bezpośrednie otoczenie historycznego zespołu miejskiego, obejmując od wschodu, północy i zachodu obszar dawnych średniowiecznych umocnień (mury i fosa) i dalej obszar dawnych, XVII-wiecznych umocnień bastionowych; zaś od strony południowej strefę buforową stanowi Wisła i obszar Kępy Bazarowej.

Toruń w drugiej połowie XIX w. był ważną twierdzą na wschodnich rubieżach Prus. W tym okresie został przekształcony w twierdzę fortową składającą się z 15 głównych fortów i licznych, towarzyszących im dzieł obronnych stanowiących tzw. zewnętrzny pierścień. Budowle i systemy obronne wewnętrznego pierścienia traciły w związku z tym swoje militarne znaczenie, co w połączeniu z koniecznością rozwoju przestrzennego miasta i miejsc do realizacji nowej zabudowy doprowadziło do rozbiórki większości średniowiecznych i XVII-wiecznych umocnień.

Ciąg średniowiecznych murów obronnych z bramami i basztami otaczający miasto od wschodu, północy i zachodu został całkowicie rozebrany, zaś fosa zasypana. Na pozyskanym w ten sposób terenie, po północnej stronie zespołu staromiejskiego wzniesione zostały reprezentacyjne budynki urzędów i instytucji publicznych (np. Bank Rzeszy, Sąd Rejonowy, Collegium Maius, Teatr Horzycy, Urząd Miasta i in.) wraz z ulicą *Wallstrasse* (w okresie międzywojennym Wały, ob. Wały Sikorskiego i Fosa Staromiejska). Od strony wschodniej zaś została wzniesiona cała, nowa dzielnica – *Wilhelmstadt* (Przedmieście

św. Katarzyny). Jej założenie objęło reprezentacyjnym placem św. Katarzyny, dwoma kompleksami koszarowymi (koszary piechoty – tzw. Koszary Wilhelmowskie oraz koszary artylerii), szpitalem przy ul. Dąbrowskiego / Jęczmiennej oraz podwalniami magazynowymi i koszarowymi.

Kolejnym etapem przemian była likwidacja dawnych XVII-wiecznych umocnień bastionowych. Na większości tego obszaru, w okresie międzywojennym zostały urządzone tzw. planty, wg planów architekta miejskiego Ignacego Tłoczka. Zaczynały się one od rejonu stawu na Kaszowniku i ciągnęły wokół miasta od północy i zachodu, aż do Wisły. Zachowane są one w znacznym stopniu do dziś. Jedynie w obrębie plan na dawnym Bastionie Chełmińskim wprowadzone zostały w ostatnich kilkunastu latach nowe obiekty – siedziba Centrum Kulturalno-Kongresowego „Jordanki”, siedziba Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” oraz planowana jest budowa kompleksu Europejskiego Centrum Filmowego „Camerimage”.

4. Uwarunkowania ochrony i zarządzania miejscem światowego dziedzictwa

Prawo krajowe nie przewiduje żadnych mechanizmów wspomagających ochronę, dedykowanych miejscom światowego dziedzictwa. Dlatego też plan zarządzania bazuje na postanowieniach i zaleceniach wynikających wprost z *Konwencji światowego dziedzictwa* i dokumentów wykonawczych oraz krajowych uwarunkowań prawnych i obowiązujących dokumentów o charakterze strategicznym. Bazuje on na wnikliwej analizie stanu i tendencji w szerokim zakresie funkcjonowania obszaru podlegającego ochronie, a jest realizowany bezpośrednio oraz poprzez ustalenia innych dokumentów, takich jak strategie i plany, właściwe dla wybranych kategorii działań i kompetencji jednostek odpowiedzialnych za dany obszar.

4.1. Prawo międzynarodowe

Zgodnie z Konstytucją *Rzeczypospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego* (art. 9 Konstytucji). Przepis art. 87 ust. 1 stanowi, że źródłami powszechnie obowiązującego prawa obok ustaw i rozporządzeń są ratyfikowane umowy międzynarodowe. U podstaw konstytucyjnej regulacji określającej miejsce prawa międzynarodowego w prawie wewnętrznym leży zasada zgodności prawa polskiego z prawem międzynarodowym.

Zachowanie wartości miejsc światowego dziedzictwa wymaga ścisłej koordynacji między różnymi umowami międzynarodowymi oraz programami UNESCO i innymi inicjatywami międzynarodowymi. Listę instrumentów ochrony i konwencji o charakterze globalnym zamieszczono w par. 44 Wytocznych operacyjnych do realizacji Konwencji. Poniżej zostały wskazane te umowy i programy zarówno globalne, jak i europejskie, ratyfikowane przez Polskę, które są szczególnie ważne w obecnej sytuacji geopolitycznej oraz w związku z charakterem Torunia jako miejsca światowego dziedzictwa.

Konwencje i rekomendacje UNESCO oraz inne akty prawa międzynarodowego o charakterze globalnym

1. *Konwencja UNESCO o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.;*

- I protokół z 1954 r. ratyfikowany przez Polskę 16 lipca 1956 r. (Dz.U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212);
 - II protokół z 1999 r. ratyfikowany przez Polskę 3 stycznia 2012 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 24);
2. *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, przyjęta dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji, ratyfikowana przez Polskę 6 maja 1976 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190);
 3. *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 roku*, ratyfikowana przez Polskę 8 lutego 2011 r. (Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018).

Prawodawstwo unijne oraz konwencje Rady Europy

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (Document 02010L0031-20210101);
2. *Konwencja ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa sporządzona w Faro dnia 27 października 2005 r.*, ratyfikowana przez Polskę 28 września 2022 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 396) (tzw. konwencja z Faro);
3. *Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r.*, ratyfikowana przez Polskę 24 czerwca 2004 r. (Dz.U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98);
4. *Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r.*, ratyfikowana przez Polskę 13 grudnia 1995 r. (Dz.U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564);
5. *Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r.*, ratyfikowana przez Polskę 19 października 2011 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 210);
6. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie europejskiej strategii na rzecz osób niepełnosprawnych na okres po roku 2020 (2019/2975(RSP)).

Ważnymi zaleceniami, przyjętymi przez Konferencję Generalną UNESCO, dedykowanymi ochronie dziedzictwa i mającymi szczególne znaczenie w przypadku miejsc światowego dziedzictwa o charakterze miejskim są:

1. UNESCO Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage, przyjęte na 17. sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 1972 r.
2. UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape, przyjęte na 35. sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.
3. UNESCO Recommendations concerning the protection and promotion of museums and collections, their diversity and their role in society, przyjęte na 38. sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2015 r.
4. UNESCO Recommendation concerning the Preservation of, and Access to, Documentary Heritage Including in Digital Form, przyjęte na 38. sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2015 r.

4.2. Obowiązki wynikające z Konwencji światowego dziedzictwa

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, w skrócie: *Konwencja światowego dziedzictwa*, przyjęta w 1972 r. przez Konferencję Generalną UNESCO, została ratyfikowana przez Polskę 6 maja 1976 r. stając się tym samym **źródłem powszechnie obowiązującego prawa i częścią krajowego porządku prawnego**. Jest to umowa międzynarodowa wielostronna, a w związku z tym, że została ratyfikowana, stała się wiążąca będąc źródłem praw i obowiązków konkretnych adresatów w krajowym porządku prawnym. Obowiązek jej przestrzegania dotyczy wszystkich organów administracji publicznej, jak i obywateli. Warto podkreślić, że na płaszczyźnie międzynarodowej każde państwo zobowiązane jest do przestrzegania norm prawa międzynarodowego powszechnego oraz umów międzynarodowych, których jest stroną. Zgodnie z zasadą *pacta sunt servanda*, państwo nie może powoływać się wobec innych państw na swój porządek prawny celem uchylecia się od zobowiązań, jakie nakłada na nie prawo międzynarodowe.

Dokumentem określającym zasady realizacji *Konwencji światowego dziedzictwa* są wielokrotnie aktualizowane od wejścia w życie Konwencji przez międzyrządowy Komitet Światowego Dziedzictwa (główny organ decyzyjny Konwencji), *Wytyczne operacyjne do realizacji Konwencji światowego dziedzictwa* (ang. *Operational Guidelines for the Implementation of World Heritage Convention*). Aktualnie obowiązująca wersja pochodzi z 2021 r.

Dobro światowego dziedzictwa charakteryzuje **wyjatkowa powszechna wartość** (ang. *Outstanding Universal Value – OUV*) z punktu widzenia **nauki, historii, sztuki** (w tym również etnologii lub antropologii) **lub ochrony** (zachowania różnorodności przyrodniczej). Jest to znaczenie kulturowe lub przyrodnicze, które jest na tyle wyjątkowe, że przekracza granice narodowe i ma powszechne znaczenie dla obecnych i przyszłych pokoleń ludzkości (Konwencja, preambuła, art. 1, 2, 11). W języku polskim określenie „wyjątkowa powszechna wartość” jest stosowane wymiennie z pojęciem „wyjątkowa uniwersalna wartość”.

Zasady dotyczące Listy światowego dziedzictwa określa międzyrządowy Komitet Światowego Dziedzictwa, który to uważa, że dobro posiada *wyjatkową powszechną wartość*, jeśli spełnia jedno lub więcej **z dziesięciu kryteriów wyboru** (grup porównania) ustanowionych przez Komitet. Dodatkowo, aby dobro uznane zostało za posiadające tę wartość musi też spełniać warunek **integralności** lub **autentyzmu** oraz musi posiadać odpowiedni **system ochrony i zarządzania** zapewniający zachowanie tej wartości wyrażonej w materialnych i niematerialnych emanacjach (cechach / atrybutach) będących przedmiotem zarządzania.

Konwencja światowego dziedzictwa jest tzw. konwencją miejsca. Na Listę światowego dziedzictwa **wpisany jest konkretny obszar** ze względu na swoją wartość i znaczenie (*wyjatkową powszechną wartość*). Wartość jest reprezentowana przez **zbiór atrybutów**, zarówno materialnych, jak i niematerialnych. W związku z powyższym miejsce zachowuje status światowego dziedzictwa, jeżeli:

- zbiór atrybutów pozostaje możliwie pełen (integralność),
- poszczególne atrybuty pozostają w dobrym stanie (integralność),
- związek atrybutów z wartością pozostaje wiarygodny (autentyzm),
- zachodzące procesy są pod kontrolą (ochrona i zarządzanie).

Komitet Światowego Dziedzictwa zobowiązuje poszczególne kraje do zapewnienia miejscom światowego dziedzictwa możliwie rygorystycznej i skutecznej ochrony prawnej oraz sprawnego systemu zarządzania dziedzictwem, który powinien zawierać następujące elementy (par. 111 Wytycznych):

- dogłębne wspólne rozumienie dobra światowego dziedzictwa, jego uniwersalnych, krajowych i lokalnych wartości oraz kontekstu społeczno-ekologicznego przez wszystkie zainteresowane strony, w tym społeczność lokalną i mieszkańców;
- poszanowanie różnorodności, równości, równouprawnienia płci i praw człowieka oraz stosowanie integracyjnych i partycypacyjnych procesów planowania i konsultacji z zainteresowanymi stronami;
- cykl planowania, wdrażania, monitorowania, oceny i informacji zwrotnej;
- ocenę podatności dobra światowego dziedzictwa na presje i zmiany społeczne, gospodarcze, środowiskowe i inne, w tym katastrofy i zmiany klimatu, a także monitorowanie wpływu trendów i proponowanych zmian (w tym inwestycji);
- opracowanie mechanizmów zaangażowania i koordynacji różnych działań pomiędzy różnymi partnerami i interesariuszami;
- alokacja niezbędnych zasobów;
- budowanie potencjału;
- rzeczowy, przejrzysty opis funkcjonowania systemu zarządzania.

Wpis obiektu lub obszaru na Listę światowego dziedzictwa wiąże się z „umiędzynarodowieniem” jego ochrony. Wpisując dane dobro na Listę światowego dziedzictwa przy jednoczesnym zachowaniu suwerenności daje się innym państwom prawo ingerowania w sprawy wewnętrzne.

Postanowienia *Konwencji światowego dziedzictwa* nie zostały bezpośrednio implementowane do polskiego porządku prawnego. Wpis na Listę światowego dziedzictwa nie stanowi sam w sobie prawnej formy ochrony zabytku a w systemie ochrony dziedzictwa brakuje narzędzi dedykowanych realizacji *Konwencji światowego dziedzictwa*. W związku z tym konieczne jest korzystanie z innych mechanizmów: prawnych i zwyczajowych, które umożliwiają realizację zobowiązań wynikających z jej ratyfikacji.

Przystępując do Konwencji Polska **zobowiązała się do identyfikacji, ochrony, konserwacji, nadania znaczenia** (w oficjalnym tłumaczeniu Konwencji na język polski: *rewaloryzacji*) **oraz przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa** kulturowego i przyrodniczego posiadającego szczególne znaczenie i w tym celu do podjęcia odpowiednich środków tak, aby **włączyć je do planowania ogólnego i programów strategicznych oraz zapewnić odpowiednią funkcję w życiu społecznym** (art. 1, 3 i 4 Konwencji).

Wpis na Listę światowego dziedzictwa rodzi skutki prawne i wizerunkowe. Dzieje się tak w chwili stwierdzenia przez Komitet Światowego Dziedzictwa wystąpienia zagrożeń, istniejących lub potencjalnych, i uruchomienia monitoringu kontrolnego (ang. *reactive monitoring process*). Innym procesem, którego celem jest mobilizowanie państw do podejmowania odpowiednich działań w celu zapewnienia efektywnej ochrony światowemu dziedzictwu jest proces sprawozdawczości okresowej (ang. *Periodic reporting process*).

Monitoring kontrolny

Monitorowanie kontrolne polega na informowaniu Komitetu Światowego Dziedzictwa przez Sekretariat, inne sektory UNESCO i organizacje doradcze o stanie zachowania poszczególnych miejsc światowego dziedzictwa, które są zagrożone (par. 174–176 Wytucznych). Jednocześnie Państwa-Strony są zobowiązane do informowania Komitetu w przypadku planowania lub zaistnienia zmian, które mogą mieć wpływ, szczególnie negatywny, na miejsce światowego dziedzictwa i jego wartość (par. 172 Wytucznych).

W przypadku wszczęcia procedury monitoringu Państwo-Strona ma obowiązek złożenia raportu lub serii raportów na temat stanu zachowania dobra światowego dziedzictwa oraz środków zaradczych jakie zostały podjęte w celu zminimalizowania negatywnych zmian. Raporty te, składane do Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO pełniącego funkcję Sekretariatu, pozwalają Komitetowi Światowego Dziedzictwa ocenić warunki i ostatecznie zdecydować o konieczności przyjęcia konkretnych środków w celu rozwiązania problemów, jeżeli takowe mają miejsce. Jednym z takich środków może być wpisanie obiektu na **Listę światowego dziedzictwa w zagrożeniu**.

Średniowieczne miasto w Toruniu nie było do tej pory przedmiotem monitoring kontrolnego.

Sprawozdawczość okresowa

Zgodnie z postanowieniami art. 29 Konwencji Państwa-Strony są zobowiązane do przedkładania Konferencji Generalnej UNESCO, za pośrednictwem Komitetu Światowego Dziedzictwa, raportów dotyczących przyjętych przez nie przepisów prawnych i administracyjnych oraz innych działań podjętych w celu stosowania Konwencji, w tym stanu zachowania obiektów światowego dziedzictwa znajdujących się na ich terytoriach.

Sprawozdanie okresowe jest rodzajem samokontroli. Sporządzane jest mniej więcej raz na 8 lat według określonego wzoru, za pomocą kwestionariusza elektronicznego przygotowanego przez Centrum Światowego Dziedzictwa we współpracy z organizacjami doradczymi Komitetu.

Wypracowany kwestionariusz został rozbudowany w zakresie inwentaryzacji i oceny potencjalnych oddziaływań, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych oraz oceny i planowania działań zaradczych mających na celu realizację głównych zobowiązań wynikających z przyjętej polityki ochrony światowego dziedzictwa, w tym realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

W przypadku *średniowiecznego miasta w Toruniu* sprawozdanie okresowe było przygotowywane trzykrotnie (2006, 2014 i 2023). Obecny cykl jest w trakcie formalnego procedowania, poprzednie są dostępne pod adresem: <https://whc.unesco.org/en/list/835/documents/>. Są to oficjalne dokumenty składane przez stronę rządową jako część sprawozdania z realizacji umowy międzynarodowej, przedkładanego międzyrządowemu Komitetowi Światowego Dziedzictwa i Konferencji Generalnej UNESCO.

4.3. Ramy krajowego planowania strategicznego i ochrony dziedzictwa

Podstawą systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁸ W myśl jej zapisów: *Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju* (art. 5), *(...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju* (art. 6 ust. 1), a także *zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury* (art. 73).

Szczegółowo problematyka ochrony zabytków w Polsce została uregulowana w *ustawie z dnia 3 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece zabytkami (dalej: u.o.z.)*⁹. Rozróżniono w niej i zdefiniowano pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i posiadaczy zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

W u.o.z. zdefiniowano pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącej dziełem człowieka lub związanej z jego działalnością i stanowiącej świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1).

Zadania administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków, zostały zdefiniowane przede wszystkim w art. 4 u.o.z. Należą do nich, w szczególności:

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Zadania i kompetencje administracji samorządowej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały umieszczone w przepisach określających m.in. formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, funkcjonowanie nadzoru konserwatorskiego, zasad finansowania opieki nad zabytkami, opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizację organów ochrony zabytków oraz zasady powoływania i funkcjonowania społecznych opiekunów zabytków.

⁸ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.

U.o.z. uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. W części z nich znajdują się regulacje obowiązujące również administrację samorządową¹⁰.

Zadania z zakresu polityki publicznej, jaką jest ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym określenie ram postępowania i zasad ochrony miejsc kulturowych światowego dziedzictwa w Polsce) przypisane jednostkom samorządu terytorialnego, sformułowane w aktach prawnych rangi ustawowej, takich jak:

- *ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* – określono w niej zasady kształtowania polityki przestrzennej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Zgodnie z zapisami tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym muszą być uwzględniane wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej¹¹;

Zmiany przyjęte w 2023 r. wprowadzające istotne zmiany zasad prowadzenia polityki planistycznej przez gminy, będą miały również istotny wpływ na zasady i sposób gospodarowania miejscem światowego dziedzictwa – *ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw*¹².

Najważniejszą zmianą jest wprowadzenie planu ogólnego, obligatoryjnego dokumentu, który zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W przeciwieństwie do studium będzie on aktem prawa miejscowego, co oznacza, że będzie miał moc prawną a jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Trzeba będzie w nim określić strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. Można będzie też ustalić obszary uzupełnienia zabudowy i obszary uzupełnienia zabudowy śródmiejskiej.

Plany ogólne gmin będą musiały być sporządzone do końca 2025 r.

¹⁰ Do najważniejszych – z punktu widzenia administracji samorządowej – aktów wykonawczych do u.o.z. można zaliczyć:

- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* – Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 56;
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* – Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 81;
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* – Dz.U. z 2017 r. poz. 1674, Dz.U. z 2021 r. poz. 731;
- *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* – Dz.U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153.

¹¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 977 z późn. zm.

¹² Dz.U. z 2023 r. poz. 977.

- *ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* – w art. 7 ust. 1 pkt 9 jako jedno z zadań własnych gminy uznano: *zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*¹³;
- *ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* – zawarta tu została zasada, że nie narusza ona przepisów m.in. u.o.z. Deklaracja ta znajduje potwierdzenie m.in. w treści art. 39 – w przypadku prowadzenia robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, wymagane jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków¹⁴;
- *ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji* – zdefiniowano ją jako (art. 2 ust. 1): *[...] proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. W art. 3 ust. 1 uznano, że Przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy, stanowią jej zadania własne. Realizując to zadanie (art. 8 ust. 1): rada gminy wyznacza, w drodze uchwały [...] obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji*¹⁵;
- *ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* – ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, m.in. przez zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem zbioru dziedzictwa archeologicznego. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje również działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących również przedmiotem ochrony na podstawie przepisów u.o.z.¹⁶;
- *ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* – art. 83a: *Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku, gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków*¹⁷;
- *ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* – Rada Gminy dysponuje kompetencjami do ustalenia w formie uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane¹⁸.

¹³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.

¹⁴ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 682 z późn. zm.

¹⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 485 z późn. zm.

¹⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.

¹⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.

¹⁸ Dz.U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.

4.4. Ochrona prawna miejsca

4.4.1. Prawna ochrona dziedzictwa / zabytków

Krajowa ochrona prawna dziedzictwa kulturowego / zabytków jest realizowana w oparciu o przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z.).

W art. 7 u.o.z. wymienione są formy ochrony zabytków:

- 1) **wpis do rejestru zabytków;**
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) **uznanie za pomnik historii;**
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego,**

z których trzy [*pogrubienie – Autorzy*] są obecnie stosowane dla ochrony dziedzictwa średniowiecznego zespołu miejskiego Torunia.

Uznanie za pomnik historii

Na podstawie Zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 roku „Toruń – Stare i Nowe Miasto” zostały uznane za pomnik historii¹⁹. Ustanowienie zespołu Starego i Nowego Miasta w Toruniu pomnikiem historii ma na celu:

zachowanie, ze względu na wartości historyczne, urbanistyczno-architektoniczne, wartości materialne i niematerialne jedyne największego w Północnej Europie zespołu budowli średniowiecznych, kamienic gotyckich użytkowanych do dzisiaj w obrębie miasta.

Granice pomnika historii zostały oznaczone na załączniku do Zarządzenia Prezydenta RP. W niewielkich fragmentach – pomiędzy al. św. Jana Pawła a Fosą Staromiejską oraz ulicami: Zaszpitalną, Jęczmienną i Szumana – granice pomnika historii wykraczają poza obszary wpisane do rejestru zabytków. Ponadto obszar pomnika historii jest nieznacznie większy od obszaru wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa – tu południowa granica biegnie wzdłuż brzegu Wisły, tam wzdłuż ulicy Bulwar Filadelfijski.

Wpis do rejestru zabytków

Na obszarze *Średniowiecznego miasta w Toruniu* wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO znajdują się 242 obszary i obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego [*wpisy do rejestru są jeszcze gruntownie analizowane – Autorzy*].

Należą do nich:

- 4 założenia urbanistyczne: Stare i Nowe Miasto w granicach dawnych murów miejskich, pierzeje Rynku Nowomiejskiego, Rynek Staromiejski, ruiny średniowiecznego zamku krzyżackiego wraz z dzielnicą przyległą do terenów zamkowych;

¹⁹ MP z 1994 r. Nr 50, poz. 422.

- 16 obiektów budownictwa obronnego, w tym m.in. mury, baszty i bramy miejskie;
- 25 obiektów przemysłowych i gospodarczych, głównie spichlerzy;
- 4 pałace, należące niegdyś do przedstawicieli patrycjatu miejskiego lub możnych, w tym: pałac Fengera, pałac Meissnera czy pałac Dąbskich;
- 19 obiektów użyteczności publicznej, w tym.in. Ratusz Staromiejski czy Dwór Artusa;
- 9 obiektów sakralnych, w tym monumentalne gotyckie kościoły pw. Wniebowzięcia NMP, św. Janów i św. Jakuba, XVIII-wieczny kościół pw. Ducha Św.;
- 163 obiekty mieszkalne, głównie kamienice mieszczańskie;
- cmentarz przykościelny św. Jakuba;
- średniowieczny mur graniczny.

O świadomości wybitnej wartości układu urbanistycznego średniowiecznego Torunia i jego zabudowy świadczy fakt objęcia prawną ochroną większości toruńskich zabytków jeszcze w okresie międzywojennym – w 1929 r., w pierwszym roku obowiązywania przepisów o rejestrze zabytków – wpisano do rejestru zabytków 63 obszary i obiekty, zaś w latach 1930–1939, kolejne 12 obiektów.

Znaczna część objętych wpisem do rejestru zabytków obiektów na obszarze Starego Miasta, Nowego Miasta oraz zamku krzyżackiego położonych w granicach wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO *Średniowiecznego miasta w Toruniu* datowana jest na okres średniowiecza – od poł. XIII do XV w. Większość obiektów objętych tą formą ochrony prawnej usytuowana jest na obszarze Starego Miasta.

W prowadzonej przez miasto Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Torunia (art. 22 ust. 4 i 5) znajduje się 748 obszarów i obiektów zabytkowych znajdujących się w granicach *Średniowiecznego miasta Torunia* oraz strefy buforowej.

4.4.2. Planowanie przestrzenne

Jedną z najważniejszych (ze względu na szczegółowość i skuteczność) form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 pkt 4 u.o.z. są ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Jak wynika z analizy obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, jedynie niewielka część obszaru wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO *Średniowiecznego miasta w Toruniu* oraz jego strefy buforowej objęta jest aktualnymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Uchwała Rady Miasta Torunia	Nr planu	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
Uchwała Nr 762/21 RMT z dn. 16.12.2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych przy ul. Sobieskiego i ul. Waryńskiego w Toruniu	298	§ 8. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 52.08-ZC3 ustala się: 4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – nakaz zachowania układu przestrzennego terenu cmentarza o wartości historyczno-kulturowej oznaczonego na rysunku planu, ujętego w gminnej ewidencji zabytków;

<p>Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2021 r. poz. 6942</p>		<p>§ 9. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 52.08-ZP4 i 52.08-ZP5 ustala się:</p> <p>4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – dla terenu oznaczonego symbolem 52.08-ZP5, wpisanego do rejestru zabytków pod nr A/1660, zgodnie z granicą oznaczoną na rysunku planu:</p> <p>a) wszelkie prace na terenie wpisanym do rejestru zabytków należy prowadzić na zasadach określonych w przepisach odrębnych,</p> <p>b) nakaz zachowania charakterystycznej rzeźby terenu (dawny stok bojowy Fortu Jakuba);</p> <p>§ 10. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 52.08-U/ZP6 ustala się:</p> <p>4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – dla części terenu, wpisanej do rejestru zabytków pod nr A/1660 (Fort Jakuba oraz otoczenie Fortu Jakuba i Zespołu Koszar Bramy Lubickiej) – zgodnie z granicami oznaczonymi na rysunku planu:</p> <p>a) wszelkie prace przy obiekcie i na terenie wpisanym do rejestru zabytków należy prowadzić na zasadach określonych w przepisach odrębnych,</p> <p>b) nakaz zachowania wyglądu architektonicznego reddy Fortu Jakuba w zakresie gabarytu, kompozycji elewacji (detal architektoniczny, podziały elewacji, rozmieszczenie, kształty i podziały otworów okiennych i drzwiowych) oraz rozwiązań materiałowych, w tym w szczególności zakaz stosowania okładzin i tynkowania elewacji historycznie nietynkowanych oraz zakaz ocieplania elewacji reddy od zewnątrz,</p> <p>c) nakaz zachowania murów oskarpowania fosy szyjowej, zakaz ich tynkowania,</p> <p>d) nakaz zachowania ukształtowania terenu (w tym dziedzińca wewnętrznego reddy z nawierzchnią kamienną, fosy szyjowej, nasypu osłonowego reddy, majdanu, drogi na majdan), elementów małej architektury (ogrodzeń, bram, słupów, itp.) oraz podziemnej infrastruktury technicznej fortu; ewentualne roboty ziemne - zgodnie z przepisami odrębnymi,</p> <p>e) ochrona istniejącej zieleni wysokiej – zgodnie z przepisami odrębnymi, z wyłączeniem zieleni wysokiej porastającej Fort Jakuba i jego formy ziemne;</p> <p>§ 14. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 52.08-KD(L)11 i 52.08-KD(L)12 ustala się:</p> <p>4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – dla terenu 52.08-KD(L)12 wpisanego do rejestru zabytków pod nr A/1660 (zgodnie z rysunkiem planu) – wszelkie prace w terenie – na zasadach określonych w przepisach odrębnych;</p>
<p>Uchwała Nr 132/03 RMT z dn. 15.05.2003 r. w sprawie zmiany mpzp miasta Torunia, dotyczącej części obszaru oznaczonego symbolem S 25 PP, położonego pomiędzy ul. Traugutta, ul. Gen. Sowińskiego, ul. Gen. Chtopickiego i terenami kolejowymi przy dworcu – Toruń Miasto</p>	<p>82</p>	<p>§ 5 ust 2. Dla terenu, o którym mowa w ust. 1 [S 25a PP/U] ustala się następujące warunki ochrony konserwatorskiej:</p> <p>1) dla obiektów fortecznych o wartości zabytkowej zakaz dokonywania zmian w formach architektonicznych i ziemnych oraz w historycznym ukształtowaniu terenu;</p> <p>2) obowiązek wkomponowania nowej zabudowy w istniejące, historyczne otoczenie;</p> <p>3) obowiązek utrzymania historycznych ciągów komunikacyjnych (ul. Gen. Sowińskiego ze szpalerem drzew, ul. Gen. Chtopickiego);</p>

<p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2003 r., Nr 84 poz. 1235</p>		<p>4) obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów budowlanych z Miejskim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>§ 6 ust 2. Dla terenu, o którym mowa w ust. 1 [S 25b PP/U] ustala się następujące warunki ochrony konserwatorskiej:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dla obiektów fortecznych o wartości zabytkowej zakaz dokonywania zmian w formach architektonicznych i ziemnych oraz w historycznym ukształtowaniu terenu; 2) obowiązek wkomponowania nadbudowy, odbudowy i przebudowy istniejących obiektów w historyczne otoczenie; 3) obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów budowlanych z Miejskim Konserwatorem Zabytków.
<p>Uchwała Nr 823/14 RMT z 24.07.2014 r. w sprawie mpzp dla terenu położonego pomiędzy ulicami: Gregorkiewicza, Przy Kaszowniku, Dobrzyńską i Placem Św. Katarzyny</p> <p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2014 r. poz. 2301</p>	<p>218</p>	<p>§ 6. Dla obszaru wyznaczonego na rysunku planu ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, obowiązujące w zakresie wskazanym w ustaleniach szczegółowych dla terenów wyznaczonych liniami rozgraniczającymi o różnym przeznaczeniu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyznacza się strefę pośredniej ochrony konserwatorskiej obejmującej obszar „buforowy” wokół zespołu staromiejskiego, zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu; 2) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w pkt 1 są w szczególności: <ol style="list-style-type: none"> a) charakter zespołu urbanistycznego dawnych koszar piechoty z centralnym placem ćwiczeń, b) istniejąca zabudowa o wartościach historyczno-kulturowych, c) zachowane układy zieleni wysokiej i ukształtowania terenu, w tym forma ziemna wraz ze schronem piechoty oznaczona na rysunku planu, d) zachowane elementy zagospodarowania i urządzenia terenu o wartościach zabytkowych i kulturowych, w tym ogrodzenie dawnych koszar piechoty; 3) celem ustanowienia strefy, o której mowa w pkt 1 jest ochrona walorów krajobrazu kulturowego obszaru, w tym szczególności utrzymanie: <ol style="list-style-type: none"> a) zasadniczego rozplanowania i układu ulic, placów i linii zabudowy, b) historycznej kompozycji obiektów z dopuszczalnym ograniczonym zakresem przekształceń dachów i przyziemi, dostosowanym do istniejącej kompozycji, c) zachowanych terenów zieleni z rekompozycją i kontrolą nasadzeń; 4) dopuszcza się w obrębie strefy, o której mowa w pkt 1 – wprowadzenie nowej, uzupełniającej zabudowy uwzględniając: <ol style="list-style-type: none"> a) nawiązanie do historycznej kompozycji zespołu i historycznej kompozycji obiektów, b) zastosowanie rozwiązań podkreślających odrębność przestrzenną.
<p>Uchwała nr 214/03 RMT z dnia 25 września 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, dotyczącej obszaru oznaczonego symbolami S 21 ON (część), S 19 ZD (część), położonego pomiędzy ulicami Wały Gen. Sikorskiego, Dąbrowskiego i Gregorkiewicza</p>	<p>88</p>	<p>§ 6 ust 4. Dla terenu S 21 ON ustala się szczególne warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zakaz dokonywania zmian formy architektonicznej (gabaryty, elewacje, detal architektoniczny) obiektu o wartościach historyczno-kulturowych, oznaczonych na rysunku planu; 2) obowiązek uzgadniania projektów podziałów geodezyjnych z właściwymi służbami ochrony zabytków; 3) obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów budowlanych z właściwymi służbami ochrony zabytków;

<p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2004 r. Nr 13 poz. 141</p>		<p>§ 7 ust 4. Dla terenu S 21a ON ustala się szczególne warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zakaz dokonywania zmian formy architektonicznej (gabaryty, elewacje, detal architektoniczny) obiektu o wartościach historyczno-kulturowych, oznaczonych na rysunku planu; 2) obowiązek uzgadniania projektów podziałów geodezyjnych z właściwymi służbami ochrony zabytków; 3) obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów budowlanych z właściwymi służbami ochrony zabytków; <p>§ 7 ust 4. Dla terenu S 21b OUK (zespół magazynowy Urzędu Prowiantowego Twierdzy Toruń, wpisany do rejestru zabytków pod nr A 649/1-5 z dn. 31.12.1993 r.) ustala się szczególne warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) obowiązek zachowania historycznej kompozycji przestrzennej zespołu (ukształtowanie terenu, układ dróg i placów, zieleni wysoka, ogrodzenie terenu); 2) zakaz dokonywania zmian formy architektonicznej (gabaryty, elewacje, detal architektoniczny) obiektów wpisanych do rejestru zabytków, oznaczonych na rysunku planu; 3) obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów budowlanych z właściwymi służbami ochrony zabytków;
<p>Uchwała Nr 491/13 RMT z dnia 21 lutego 2013 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Aleja Solidarności” dla terenu położonego w rejonie ulic: Al. Solidarności, Wały Gen. Sikorskiego i Uniwersyteckiej w Toruniu.</p> <p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2013 r. poz. 925</p>	<p>206</p>	<p>§ 6. Dla obszaru wyznaczonego na rysunku planu ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, obowiązujące w zakresie wskazanym w ustaleniach szczegółowych dla terenów wyznaczonych liniami rozgraniczającymi o różnym przeznaczeniu lub sposobie zagospodarowania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyznacza się strefę pośredniej ochrony konserwatorskiej obejmującą obszar „buforowy” wokół zespołu staromiejskiego – obejmującą wszystkie tereny w granicach planu; 2) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w pkt 1, są w szczególności: <ol style="list-style-type: none"> a) zachowane układy zieleni wysokiej i ukształtowania terenu (w tym forma ziemna) o ile ustalenia szczegółowe nie stanowią inaczej, b) zachowane elementy zagospodarowania i urządzenia terenu o wartościach zabytkowych i kulturowych; 3) celem ustanowienia strefy, o której mowa w pkt 1, jest ochrona walorów krajobrazu kulturowego obszaru, w tym w szczególności utrzymanie: <ol style="list-style-type: none"> a) zasadniczego rozplanowania i układu ulic, placów (ich przebieg), b) zachowanych terenów zieleni z rekompozycją i kontrolą nasadzeń; 4) wyznacza się strefę ochrony archeologicznej obejmującą wszystkie tereny w granicach planu; 5) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w pkt 4, są zabytki archeologiczne, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 6) ochronę zabytków, o których mowa w pkt 5 należy uwzględnić na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania i zabudowy terenu, zgodnie z wymaganiami przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków.
<p>Uchwała Nr 647/21 RMT z dnia 17 czerwca 2021 r. w sprawie</p>	<p>291</p>	<p>§ 8. Dla terenu, oznaczonego na rysunku planu symbolem 125.06-U1, ustala się:</p>

<p>miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Jordanki” dla obszaru położonego w rejonie ulic: Wały gen. Sikorskiego, Czerwona Droga i al. św. Jana Pawła II w Toruniu.</p> <p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2021 r. poz. 3150</p>	<p>5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <p>a) teren, zgodnie z rysunkiem planu, znajduje się w granicach historycznego układu urbanistycznego Bydgoskiego Przedmieścia i Rybaków, wpisanego do rejestru zabytków (nr wpisu A/1596) – chronionego prawem zgodnie z przepisami odrębnymi,</p> <p>b) wyznacza się strefę III ochrony konserwatorskiej obszarów ze znacznym udziałem elementów historycznych ukształtowanej struktury przestrzennej o wartościach kulturowych – w granicach tożsamych z liniami rozgraniczającymi teren – obejmującą część historycznego układu urbanistycznego, o którym mowa w lit. a,</p> <p>c) nakaz prowadzenia wszelkich inwestycji mających wpływ na wygląd i zachowanie układu urbanistycznego, o którym mowa w lit. a – zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>§ 9. Dla terenu, oznaczonego na rysunku planu symbolem 125.06-U/ZP1, ustala się:</p> <p>5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <p>a) wyznacza się strefę II pośredniej ochrony konserwatorskiej wokół średniowiecznego, historycznego centrum – w granicach tożsamych z liniami rozgraniczającymi teren,</p> <p>b) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w lit. a, są:</p> <ul style="list-style-type: none"> – obiekty wpisane do rejestru zabytków, oznaczone na rysunku planu: gmach Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych przy Placu Teatralnym 2 (nr wpisu: A/1383), budynek Państwowego Banku Rolnego przy ul. Wały gen Sikorskiego 15 (nr wpisu: A/1607), – zielen wewnętrznego pierścienia fortyfikacji Twierdzy Toruń przy alei św. Jana Pawła II i ul. Czerwona Droga, oznaczonej na rysunku planu jako strefa zieleni urządzonej, <p>c) w strefie, o której mowa w lit. a, ustala się:</p> <ul style="list-style-type: none"> – nakaz prowadzenia robót budowlanych, w tym przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, o których mowa w lit. b tiret pierwsze - zgodnie z przepisami odrębnymi, – nakaz zachowania zieleni wysokiej towarzyszącej obiektom wpisanym do rejestru zabytków, o których mowa w lit. b tiret pierwsze - zgodnie z przepisami odrębnymi, – nakaz zachowania zieleni wewnętrznego pierścienia fortyfikacji Twierdzy Toruń przy ulicach al. św. Jana Pawła II i Czerwona Droga, o której mowa w lit. b tiret drugie – zgodnie z przepisami odrębnymi, <p>d) wyznacza się strefę VI ochrony ekspozycji sylwety Zespołu Staromiejskiego – w granicy oznaczonej na rysunku planu,</p> <p>e) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w lit. d, jest ekspozycja sylwety Zespołu Staromiejskiego oraz jej dominant (m.in. takich jak: wieża Ratusza Staromiejskiego, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, kościół p.w. Św. Ducha),</p> <p>f) w strefie, o której mowa w lit. d, ustala się nakaz kształtowania zabudowy w sposób umożliwiający otwarcie widokowe z wnętrza nowego obiektu lub z otwartych przestrzeni publicznych na sylwetę Zespołu Staromiejskiego oraz jej dominaty (m.in. wieżę Ratusza Staromiejskiego, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, kościół p.w. Św. Ducha),</p> <p>g) wyznacza się strefę VII obserwacji archeologicznej – w granicach tożsamych z liniami rozgraniczającymi teren,</p>
--	--

		<p>h) przedmiotem ochrony, w strefie o której mowa w lit. g, są nieruchome zabytki archeologiczne, które należy uwzględnić na etapie projektowania oraz realizacji zagospodarowania i zabudowy terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>§ 10. Dla terenów, oznaczonych na rysunku planu symbolami: 125.06-KD(G)1 (aleja św. Jana Pawła II) i 125.06-KD(G)2 (ul. Czerwona Droga z częścią ul. Kraszewskiego), ustala się:</p> <p>5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej – części terenów, zgodnie z rysunkiem planu, znajdują się w granicach historycznego układu urbanistycznego Bydgoskiego Przedmieścia i Rybaków, wpisanego do rejestru zabytków (nr wpisu A/1596) – chronionego prawem zgodnie z przepisami odrębnymi;</p>
<p>Uchwała Nr 1175/23 RMT z dnia 19 października 2023 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla placu Teatralnego w Toruniu</p> <p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2023 r. poz. 6561</p>	312	<p>§ 7. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <p>1) część obszaru objętego planem, o granicy oznaczonej na rysunku planu, stanowi obszar chroniony: wpisany do rejestru zabytków jako dzielnice Starego i Nowego Miasta w obrębie dawnych murów miejskich (nr wpisu A/1372) oraz uznany zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. za pomnik historii „Toruń – Stare i Nowe Miasto”;</p> <p>2) część obszaru objętego planem, oznaczona na rysunku planu, stanowi obszar wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO (decyzja z dnia 6 grudnia 1997 r.);</p> <p>3) część obszaru objętego planem, oznaczona na rysunku planu, stanowi strefę buforową miejsca światowego dziedzictwa UNESCO;</p> <p>4) wyznacza się strefę pośrednią ochrony konserwatorskiej wokół średnio-wiecznego historycznego centrum o granicy tożsamej z granicą obszaru objętego planem, która obejmuje obszary wymienione w pkt 1, 2 i 3;</p> <p>5) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w pkt 4, są zachowane elementy zagospodarowania i urządzenia terenu o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz zachowane układy zieleni wysokiej, które należy uwzględnić przy zagospodarowaniu terenu – zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>6) celem ustanowienia strefy, o której mowa w pkt 4, jest ochrona walorów krajobrazu kulturowego obszaru, w tym: utrzymanie zasadniczego rozplanowania i układu ulic, placów, oraz zachowanych terenów zieleni;</p> <p>7) wyznacza się strefę obserwacji archeologicznej, obejmującą obszar objęty planem;</p> <p>8) przedmiotem ochrony w strefie, o której mowa w pkt 7, są zabytki archeologiczne, które należy uwzględnić przy zagospodarowaniu terenu - zgodnie z przepisami odrębnymi.</p>
<p>Uchwała Nr 1177/2002 RMT z dn. 12.09.2002 r. w sprawie zmiany mpzp Miasta Torunia dotyczącej części obszaru oznaczonego S 01 ZP, położonego pomiędzy ulicami Pod Krzywą Wieżą, Flisaczą i Bulwarem Filadelfijskim oraz zjazdem z mostu drogowego w kierunku Bulwaru Filadelfijskiego</p>	74	<p>§ 4 ust. 3. Dla terenu, o którym mowa w ust. 1 ustala się następujące warunki ochrony konserwatorskiej:</p> <p>1) obowiązek uzyskania wytycznych konserwatorskich określających zakres, tryb i zasady prowadzenia prac archeologicznych na etapie wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;</p> <p>2) obowiązek uzgadniania projektów budowlanych inwestycji wymagających prowadzenia prac ziemnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;</p>

<p>Dz. Urz. Woj.-Pom. z 2002 r. Nr 117 poz. 2403</p>		<p>3) obowiązek przeprowadzenia wyprzedzających archeologicznych badań wykopaliskowych przy realizacji obiektów wymagających fundamentowania;</p> <p>4) obowiązek prowadzenia prac ziemnych związanych z realizacją infrastruktury technicznej pod stałym nadzorem archeologicznym;</p> <p>5) zakaz wprowadzania nowych obiektów kubaturowych w bezpośrednim sąsiedztwie murów obronnych, Krzywej Wieży i Bramy Klasztornej (od południowej krawędzi ulicy Flisaczej);</p> <p>6) zakaz wprowadzania zmian w historycznym ukształtowaniu terenu (w szczególności naruszających stosunki gruntowo-wodne) w sąsiedztwie Krzywej Wieży i przylegających do niej murów obronnych;</p> <p>7) obowiązek uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, projektów budowlanych oraz programu prac remontowych istniejących obiektów i urządzeń związanych z ich obsługą (Koszar Racławickich, budynku przy ul. Flisaczej 2 i ul. Flisaczej 7a) z Miejskim Konserwatorem Zabytków;</p> <p>8) obowiązek opracowania projektu zieleni i uzgodnienia go z Miejskim Konserwatorem Zabytków.</p>
<p>Uchwała Nr 762/2001 RMT z dn. 24.05.2001 r w sprawie zmiany mpzp Miasta Torunia dla części terenu oznaczonego symbolem S 88 ZP, położonego przy ul. Rybaki i Ks. J. Popiefuszki</p> <p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2011 r. Nr 55 poz. 1142</p>	<p>55</p>	<p>§ 3 ust. 5. Dla terenu, o którym mowa w ust. 1 [S 88 ZP], ustala się następujące warunki zagospodarowania terenu wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:</p> <p>1) obowiązek opracowania dla projektowanej zabudowy formy architektonicznej o wysokich walorach ze względu na szczególną ekspozycję w krajobrazie oraz sąsiedztwo wartościowej istniejącej zabudowy; zaleca się projektowanie dachów stromych o kolorystyce nawiązującej do sąsiedniej zabudowy;</p> <p>2) nowoprojektowana zabudowa nie może zajmować więcej niż 40% powierzchni terenu (ogółem);</p> <p>3) obowiązek uzgodnień i nadzoru konserwatorskiego przy wprowadzaniu nowych inwestycji;</p> <p>4) zaleca się ochronę zieleni wysokiej.</p>
<p>Uchwała nr 303/03 RMT z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia dla obszaru ograniczonego od północy – Małą Wisłą, od wschodu – projektowaną trasą nowomostową, od południowego zachodu – terenami budownictwa mieszkaniowego położonymi przy ul. Strzałowej i linią kolejową.</p> <p>Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2004 r. Nr 29 poz. 402</p>	<p>103</p>	<p>§ 5. 1. Dla terenów oznaczonych na rysunku zmiany planu symbolami P 37a ON – teren zabytkowych Koszar Rudackich i P 37b ON – teren zabytkowego schronu koszarowego, podlegających ochronie zabytkowego układu przestrzennego, ustala się przeznaczenie podstawowe – tereny specjalne.</p> <p>2. Na terenach, o których mowa w ust. 1, remonty, zmiany sposobu użytkowania oraz roboty budowlane wymagające zgłoszenia i pozwolenia na budowę należy uzgodnić ze służbami ochrony zabytków.</p> <p>3. Na terenach, o których mowa w ust. 1, ustala się ochronę starodrzewia oraz uzgodnienia wycinki drzew i nowych nasadzeń ze służbami ochrony zabytków.</p>
<p>Przystąpienie – Uchwała Nr 321/12 RMT z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Starego</p>	<p>P203</p>	<p>§ 1. 1. Przystępuje się do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Starego Miasta wraz z otoczeniem w Toruniu – zwanego dalej planem.</p> <p>2. Plan, o którym mowa w ust. 1 jest w części zmianą:</p> <p>1) miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, dotyczącego części obszaru oznaczonego symbolem S01ZP, położonego pomiędzy ulicami: Pod Krzywą Wieżą, Flisaczą i Bulwarem Filadelfijskim</p>

Miasta wraz z otoczeniem w Toruniu		<p>oraz zjazdem z mostu drogowego w kierunku Bulwaru Filadelfijskiego (uchwała Nr 1177/2002 Rady Miasta Torunia z dnia 12 września 2002 r., Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 117, poz. 2403);</p> <p>2) miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, dotyczącego obszaru oznaczonego symbolami S 21ON (część), S19 ZD, położonego pomiędzy ulicami: Wały Gen. Sikorskiego, Dąbrowskiego i Gregorkiewicza (uchwała Nr 214/03 Rady Miasta Torunia z dnia 25 września 2003 r., Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2004r. Nr 13, poz. 141)</p>
Przystąpienie – Uchwała nr 168/11 RMT z dnia 8 września 2011 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego pomiędzy ulicami: Gregorkiewicza, Przy Kaszowniku, Dobrzyńską i Placem Św. Katarzyny w Toruniu	P191	§ 1. Przystępuje się do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego pomiędzy ulicami: Gregorkiewicza, Przy Kaszowniku, Dobrzyńską i Placem Św. Katarzyny w Toruniu
Przystąpienie – Uchwała nr 144/19 RMT z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w rejonie ulic: Dybowskiej, Kujawskiej, Podgórskiej, Poznańskiej oraz Placu Armii Krajowej w Toruniu.	P271	<p>§ 1. 1. Przystępuje się do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w rejonie ulic: Dybowskiej, Kujawskiej, Podgórskiej, Poznańskiej oraz Placu Armii Krajowej w Toruniu, zwanego dalej planem.</p> <p>2. Plan, o którym mowa w ust. 1, stanowi zmianę:</p> <p>1) części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru osiedla „Podgórz” w Toruniu (uchwała nr 696/98 Rady Miejskiej Torunia z dnia 16 kwietnia 1998 r. – Dz. Urz. Woj. Toruńskiego Nr 26 poz. 183 z dnia 21 września 1998 r.);</p> <p>2) części zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, dotyczącej części obszarów oznaczonych symbolami: P66ZP i P36MN (uchwała nr 1057/02 Rady Miasta Torunia z dnia 11 kwietnia 2002 r. – Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 68 poz. 1450 z dnia 21 czerwca 2002 r.);</p> <p>3) części zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, dotyczącej obszaru oznaczonego symbolem O11KK, położonego wzdłuż torów kolejowych między ul. Kujawską, ul. Dybowską a ul. Podgórską (uchwała nr 276/03 Rady Miasta Torunia z dnia 4 grudnia 2003 r. – Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 16 poz. 170 z dnia 17 lutego 2004 r.);</p> <p>4) części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego wzdłuż torów kolejowych i ul. Nieszawskiej w Toruniu, między Placem Armii Krajowej i granicą miasta (uchwała nr 521/04 Rady Miasta Torunia z dnia 17 czerwca 2004 r. – Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 89 poz. 1574 z dnia 6 sierpnia 2004 r.).</p>

Dla obszaru miejsca światowego dziedzictwa obowiązujące *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* przewiduje utworzenie podstrefy maksymalnej ochrony historycznej struktury przestrzennej z priorytetem dla wymagań konserwatorskich. Jest to obszar wskazany do objęcia programem specjalnym rewaloryzacji oraz planem zarządzania miejscem wpisanym na Listę światowego Dziedzictwa. Konsekwentnie dla tego obszaru Studium wskazuje konieczność ustanowienia **strefy pełnej ochrony konserwatorskiej średniowiecznego historycznego centrum** (więcej poniżej w pkt. 5.2.4.), jako formy ochrony prawnej przewidzianej w u.o.z. **Miejscowy plan zagospodarowania**

przestrzennego wprowadzający w życie niniejszy mechanizm nie został uchwalony do dnia opracowania niniejszego dokumentu. Dodatkowo w związku ze zmianami wprowadzonymi przyjęciem znowelizowanej ustawy o planowaniu przestrzennym w 2023 r., studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jako obowiązkowe dokumenty strategiczno-planistyczne, zachowają moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego, ale nie dłużej niż do 31 grudnia 2025 r.

4.4.3. Ochrona zasobów przyrodniczych

Ochrona prawna zasobów przyrodniczych jest realizowana w oparciu o przepisy ustawy o ochronie przyrody. W art. 6 tej ustawy wymienionych jest 10 form ochrony przyrody, z których trzy są zastosowane dla ochrony przyrody na obszarze *Średniowiecznego miasta w Toruniu* wpisanego na Listę światowego dziedzictwa, a w szczególności na obszarze strefy buforowej.

Na obszarze objętym wpisem i na obszarze strefy buforowej znajdują się:

Rezerwat przyrody „Kępa Bazarowa” – jest to rezerwat leśny o powierzchni 32,4 ha; celem ochrony rezerwatu jest zachowanie łągi wierzbowo-topolowego o cechach zbiorowiska naturalnego, występującego na wyspie położonej na toruńskim odcinku Wisły.

Obszar Natura 2000 „Dolina Dolnej Wisły” – obszar specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 33 559,04 ha. Obszar rozciągnięty jest wzdłuż ponad 260 kilometrowego odcinka rzeki Wisły. Na niektórych jej odcinkach obecne są liczne melizny i wyspy, odsłaniane szczególnie podczas niskiego stanu wody. W wielu miejscach na obszarze międzywala znajdują się rozległe podmokłe łąki. Na terasie zalewowej obecne są starorzecza i pozostałości lasów łągowych. W miejscowości Piekło znajduje się śluza odcinająca Nogat od Wisły. Za śluzami w kierunku północnym zaczyna się żuławski odcinek Wisły. W obszarze prowadzona jest różnorodna gospodarka wodna i rolna. Ostoja jest ważnym miejscem dla ptaków wodno-błotnych podczas migracji i zimowania, ale także podczas lęgów.

18 pomników przyrody – są to głównie drzewa – najwięcej stanowią dęby rosnące na obszarze Parku 100-lecia Powrotu Torunia do Wolnej Polski po zachodniej stronie Placu Rapackiego.

4.4.4. Ochrona i zasady zagospodarowania otoczenia / strefy buforowej: bliskiego i dalszego otoczenia

W pkt. 103 i 104 Wytycznych zapisano, że jeżeli wymaga tego właściwa ochrona dobra wpisanego na Listę światowego dziedzictwa, należy zapewnić mu odpowiednią strefę buforową. Strefa ta ustanawiana jest w celu uzyskania skutecznej ochrony miejsca wpisanego na Listę i traktuje się ją jako obszar otaczający dobro, w którego przypadku wprowadzono specjalne restrykcje prawne i/lub zwyczajowe, nałożone na sposób użytkowania i rozwoju tego terenu. Powinna ona obejmować bezpośrednie otoczenie chronionego obszaru, ważne panoramy i inne miejsca lub atrybuty mające funkcjonalne znaczenie dla dobra i jego ochrony. Obszary tworzące strefy buforowe powinny się w każdym przypadku określać poprzez odpowiednie mechanizmy.

Strefa buforowa otaczająca *Średniowieczne miasto w Toruniu* została wyznaczona już w dokumentacji aplikacyjnej i oznaczona na złożonym wówczas załączniku graficznym. Obejmuje ona od strony zachodniej, północnej i wschodniej tereny (w przybliżeniu) dawnych umocnień miejskich (średniowiecznych

i XVII-wiecznych), dziś zajęte w części przez tzw. planty – szczególnie czytelne w rejonie Placu Rapackiego, zajmujące tam obszar dawnego Bastionu Nowego. Od strony wschodniej w granicach strefy buforowej znalazł się Fort Jakuba. Największy obszar strefy buforowej znajduje się po południowej stronie *Średniowieczne miasto w Toruniu* i obejmuje fragment koryta Wisły, Kępę Bazarową sięgając aż po obecne ulice: Nieszawską, Dybowską i Rudacką.

Strefa buforowa *Średniowiecznego miasta w Toruniu* jest w części (zwłaszcza wschodniej) objęta zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zaś w części południowej (Wisła, Kępa Bazarowa) objęta ochroną poprzez formy ochrony przyrody.

Pomimo tego, że nie została ona, podobnie jak obszar światowego dziedzictwa, odzwierciedlona w dokumentach planistycznych miasta, strefa buforowa objęta została strefami ochrony konserwatorskiej sformułowanymi w obowiązującym *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*. W dokumencie tym zostały wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej wraz z charakterystyką elementów podlegających ochronie. W zasadach działania w odniesieniu do Strefy II i Strefy VI znalazły się zapisy wprost nakazujące podejmowanie konkretnych działań dla ochrony historycznego układu przestrzennego oraz właściwą ekspozycję obiektów lub zespołów o wartościach zabytkowych z ustalonych kierunków widokowych.

Wybrane strefy ochrony konserwatorskiej wraz z opisem położenia i elementów podlegających ochronie (za: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego)

Nazwa, charakterystyka strefy i zasady działania	Położenie / Elementy układu urbanistycznego podlegające ochronie
<p>Strefa I – pełnej ochrony konserwatorskiej średniowiecznego historycznego centrum.</p> <p>Obejmuje obszary szczególnie wartościowe, o dobrze zachowanej, historycznie ukształtowanej strukturze przestrzennej – do bezwzględного zachowania. W strefie tej obowiązuje priorytet wymagań konserwatorskich, określonych na podstawie specjalistycznych opracowań.</p>	<p>Jednostka VI – Stare Miasto</p> <p>Elementy układu urbanistycznego podlegające ochronie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● elementy kompozycji urbanistycznej: <ul style="list-style-type: none"> ✓ zasadnicze proporcje wysokościowe kształtujące sylwetę zespołu – wraz z dominantami; ✓ osie kompozycyjne i powiązania widokowe; ✓ charakter wnętrza urbanistycznych; ✓ kompozycja układów zieleni; ● historycznie ukształtowana sieć ulic i placów; ● historyczne podziały parcelacyjne; ● istniejąca zabudowa o wartości zabytkowej wraz z elementami zabudowy współczesnej współtworzącej świadomą kompozycję; ● elementy zagospodarowania i urządzenia terenu o wartościach zabytkowych, np. mała architektura, „mebel” uliczny.
<p>Strefa II – pośredniej ochrony konserwatorskiej wokół średniowiecznego historycznego centrum.</p> <p>Obejmuje obszary „buforowe” wokół zespołu staromiejskiego (w tym część obszarów wskazanych we wniosku aplikacyjnym o wpisanie zespołu staromiejskiego Torunia</p>	<p>Jednostki:</p> <p>V – Bydgoskie Przedmieście, VI – Stare Miasto</p> <p>Elementy układu urbanistycznego podlegające ochronie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● zasadnicze rozplanowanie, układ ulic i placów; ● charakter zespołów urbanistycznych;

<p>na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO i część historycznego układu urbanistycznego Bydgoskiego Przedmieścia, objętego wpisem obszarowym do rejestru zabytków).</p> <p>Ustala się następujące zasady ochrony: Istniejące elementy historycznego układu przestrzennego podlegają zachowaniu przez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • utrzymanie zasadniczego rozplanowania i układu ulic, placów (ich przebieg i linie zabudowy) • utrzymanie historycznej kompozycji obiektów z dopuszczalnym ograniczonym zakresem przekształceń dachów i przyziemi, dostosowanym, do istniejącej kompozycji, • utrzymanie zachowanych terenów zieleni z rekompozycją i kontrolą dosadzeń, Nową zabudową uzupełniającą należy nawiązywać do historycznej kompozycji zespołu, historycznej kompozycji obiektów i typu zabudowy sąsiadującej z zachowaniem klimatu odrębnych zespołów przestrzennych. Usunięciu ulec powinny obiekty dysharmonizujące, substandardowe a wprowadzenie nowych, powinno podnieść wartości estetyczne miejsca. 	<ul style="list-style-type: none"> • istniejąca zabudowa o wartości zabytkowej; • zachowane układy zieleni wysokiej i ukształtowania terenu; • zachowane elementy zagospodarowania i urządzenia terenu o wartościach zabytkowych i historycznych. <p>Powyższe dotyczy w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ elementów pozostałości fortyfikacji od XVII do XIX w.; ✓ zieleni na obrzeżu zespołu staromiejskiego – tzw. Doliny Marzeń, parku na terenie ograniczonym ulicami: Chopina, Al. 500-lecia, Al. Jana Pawła II (fragment Gór Piekarskich), zieleni parkowej na terenie parku etnograficznego oraz szpalerów zieleni przyulicznej w ul. Piastowskiej; ✓ zespołów budynków mieszkalnych i koszarowych z XIX/XX w.; ✓ pojedynczych obiektów użyteczności publicznej z końca XIX i z XX w.; ✓ Stawu Kaszownik i skanalizowanego odcinka Strugi Toruńskiej; ✓ dworca kolejowego PKP Toruń Miasto; ✓ ogrodu zoobotanicznego; ✓ zabudowy willowej przy ul. Bydgoskiej;
<p>Strefa VI – ochrony ekspozycji</p> <p>Strefa, która obejmuje obszary umożliwiające, cechami swojego ukształtowania i pokrycia, właściwą ekspozycję obiektów lub zespołów o wartościach zabytkowych z ustalonych kierunków widokowych.</p> <p>W strefie tej obowiązuje zachowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nie zakłóconych punktów i kierunków widokowych, • otwarcie widokowych, • osi i panoram uwydatniających historyczną kompozycję zespołu, w tym również dominant z następujących punktów, osi i płaszczyzn widokowych: <ul style="list-style-type: none"> ✓ widok z ul. Bydgoskiej w stronę Placu Rapackiego na stare miasto, ✓ widok ze ścieżki między hotelem Helios i akademikami w stronę starego miasta [<i>Zespołu Staromiejskiego</i>], ✓ widok z Alei 700-lecia w pobliżu cmentarza św. Jerzego na stare miasto, ✓ widok z bastionu V [<i>winno być IV – w Studium jest błędny zapis</i>] poniżej dworca PKS na zespół staromiejski, ✓ widok z cmentarza garnizonowego na zespół staromiejski, ✓ widok z ul. Przy Kaszowniku (nad stawem) na zespół staromiejski, 	<p>Ze względu na trudne do opisania ich granice – punkty, osie i płaszczyzny widokowe – nie oznaczono na załączniku graficznym – nr 7 Polityka przestrzenna – instrumentalizacja.</p>

<ul style="list-style-type: none"> ✓ widok z ul. Przy Kaszowniku (rejon ronda) na zespół staromiejski, ✓ widok z Góry św. Jakuba przed Winnicą (nad Wisłą) na zespół staromiejski, ✓ widok z [dawnej] przystani Klubu Budowlanych na Kępie Bazarowej na sylwetę zespołu staromiejskiego, ✓ widok na sylwetę zespołu staromiejskiego z lewego brzegu Wisły z punktu widokowego w rejonie przystani. <p>W obszarach określonych tą strefą wskazuje się na potrzebę wykonania opracowań studialnych (krajobrazowych) dotyczących wpływu ewentualnej nowej zabudowy lub nowych form zagospodarowania terenu na właściwą ekspozycję elementów zabytkowych (oglądana z oznaczonych punktów, osi i płaszczyzn widokowych).</p>	
<p>Strefa VII – obserwacji archeologicznej</p> <p>Obejmuje obszary o udokumentowanej lub potencjalnej (na podstawie badań lub innych wskazówek) zawartości reliktywów archeologicznych.</p> <p>Działania inwestycyjne na terenach położonych w tej strefie wymagają działań określonych w u.o.z.</p>	<p>Ze względu na trudne do opisanie ich granice, obszary i tereny objęte tą strefą zostały oznaczone na załączniku graficznym – nr 7 Polityka przestrzenna – instrumentalizacja.</p>

4.4.5. Audyt krajobrazowy

Audyt krajobrazowy dla województwa kujawsko-pomorskiego został przyjęty *Uchwałą Nr LXI/851/23 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 25 września 2023 r. w sprawie audytu krajobrazowego dla województwa kujawsko-pomorskiego* i obowiązuje od 25 grudnia 2023 r. Rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów będą musiały zostać uwzględniane w gminnych aktach planowania przestrzennego: w planach ogólnych i w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Audyt krajobrazowy obejmuje cały obszar województwa kujawsko-pomorskiego. Identyfikuje krajobrazy występujące na obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne, dokonuje oceny ich wartości oraz określa lokalizację krajobrazów priorytetowych.

Dla krajobrazów priorytetowych oraz dla wybranych form ochrony przyrody i krajobrazu, o których mowa w art. 38a ust. 3 pkt 2 *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, audyt określa rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów. W audycie wskazane są granice parków kulturowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obiektów znajdujących się na Liście światowego dziedzictwa UNESCO, obszarów Sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO (MaB) lub obszarów i obiektów proponowanych do umieszczenia na tych listach. Sposób uwzględnienia w audycie krajobrazowym obiektów, w tym krajobrazów, wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, określa *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych*. Audyt wskazuje zagrożenia dla możliwości zachowania tych obszarów i obiektów, rekomendacje i wnioski mające służyć ich ochronie.

Obszar miejsca światowego dziedzictwa nie został uznany za krajobraz priorytetowy ani lokalną formę architektoniczną i obiekt unikatowy a ujęty jako część obszaru charakterystycznego o podtypie krajobrazu określonego jako „wielkomiejski zespół urbanistyczny o zachowanych założeniach historycznych” rozciągającego się wzdłuż Wisły, obejmującego m.in. Stare i Nowe Miasto razem z Zamkiem Krzyżackim i Przedmieściem św. Katarzyny oraz Rybaki i dużą część Przedmieścia Bydgoskiego.

W związku z faktem, że jest to jedyne miejsce światowego dziedzictwa w województwie opracowano dla tego obszaru zagrożenia i kartę rekomendacji. Jedyne zagrożenie jakie wskazano dla tak wyznaczonego krajobrazu to „brak należytej ochrony i konserwacji zabytkowych obiektów i zespołów architektonicznych”. Rekomendacje dotyczące „obszaru UNESCO” mają następujące brzmienie:

1. W zakresie kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu w odniesieniu do poziomu lokalnego (gminnego):

- a) wytycznych odnośnie do kierunków zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenów lub zasad ich zagospodarowania, określających dopuszczalny zakres i ograniczenia tych zmian, w tym wytycznych odnośnie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów
 - *W granicach obszaru UNESCO i w jego sąsiedztwie utrzymanie historycznych dominant architektonicznych oraz niewprowadzanie nowych dominant (architektonicznych, kubaturowych, technicznych, np. masztów, słupów, instalacji, itp.) z wyłączeniem terenów objętych obowiązującymi gminnymi dokumentami i aktami planistycznymi.*
 - *W granicach obszaru UNESCO lokalizacja tymczasowych obiektów budowlanych wyłącznie na czas trwania sezonowych lub okolicznościowych działalności: ogródków gastronomicznych, stoisk handlowych oraz obiektów budowlanych stanowiących zaplecze budowy i wystaw, pokazów lub imprez kulturalnych, artystycznych, liturgicznych, itp.*
- b) parametrów i wskaźników zagospodarowania terenu, maksymalnej i minimalnej intensywności zabudowy jako wskaźnika powierzchni całkowitej zabudowy w odniesieniu do powierzchni działki budowlanej, minimalnego udziału procentowego powierzchni biologicznie czynnej w odniesieniu do powierzchni działki budowlanej
 - *Nie określa się*
- c) kształtowania linii zabudowy z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy
 - *W granicach obszaru UNESCO nawiązywanie do istniejących linii zabudowy.*
- d) zasad kompozycji przestrzennej nowej zabudowy i harmonizowania planowanej zabudowy z zabudową istniejącą z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy
 - *Nie określa się*
- e) zasad kształtowania form budynków z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy
 - *Nie określa się*
- f) zasad stosowania i eksponowania elementów konstrukcyjnych i zdobniczych z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy

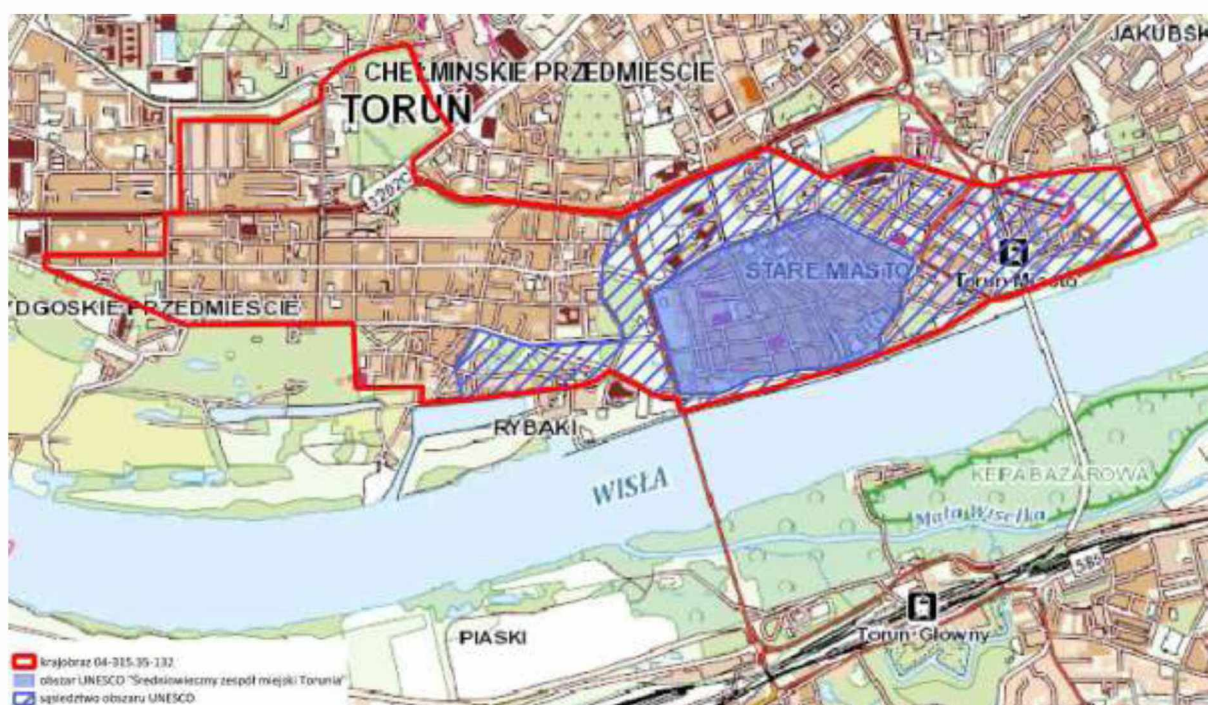
- *Nie określa się*
- g) rodzajów i standardów jakościowych stosowanych materiałów wykończeniowych z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy
- *Nie określa się*
- h) charakterystycznych cech elewacji budynków z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy
- *W granicach obszaru UNESCO ochrona elewacji frontowych budynków poprzez zachowanie kompozycji, artykulacji i detalu architektonicznego, z dopuszczeniem zmian wynikających z materiałów ikonograficznych (historycznych) lub badań architektonicznych.*
 - *W granicach obszaru UNESCO zachowanie zabytkowej stolarki okiennej, drzwiowej, witryn, bram wejściowych i wjazdowych w zakresie ich formy, kolorystyki i materiału, z którego są wykonane z dopuszczeniem ewentualnej wymiany na elementy o charakterze odtworzeniowym, wynikającym z materiałów ikonograficznych (historycznych) lub badań architektonicznych z wykluczeniem stosowania tworzyw sztucznych.*
- i) charakterystycznych cech dachów budynków z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy
- *Nie określa się*
- j) zasad i warunków dotyczących sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych, w tym dla przestrzeni dostępnych publicznie
- *W granicach obszaru UNESCO nieumieszczanie, na elewacjach budynków, reklam niedotyczących działalności w nich prowadzonej (nie dotyczy istniejących historycznych reklam i napisów).*
 - *W granicach obszaru UNESCO dostosowanie reklam dotyczących działalności prowadzonej w budynkach do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku, w szczególności wielkości, kolorystyką, grafiką i rodzajem wykorzystywanych materiałów z uwzględnieniem charakterystycznych cech elewacji budynku.*
 - *W granicach obszaru UNESCO nielocalizowanie reklam w słupie powietrza nad przestrzenią publiczną za wyjątkiem reklam okolicznościowych (krótkookresowych).*
 - *W granicach obszaru UNESCO nielocalizowanie reklam wolnostojących, zwłaszcza wielkoformatowych nienawiązujących stylem, kolorystyką i charakterem do historycznej zabudowy.*
 - *Uwzględnienie w uchwale reklamowej szczególnego charakteru obszaru UNESCO.*
- k) zasad dotyczących zagospodarowania i wyposażenia terenów przestrzeni dostępnych publicznie: urządzania i sytuowania zieleni, w tym struktury przestrzennej nasadzeń, preferowanych lub wykluczonych gatunków roślin, wysokości zieleni i pełnionej funkcji, sposobów wykorzystywania terenów przestrzeni publicznych, w tym wykorzystywania tymczasowego, powiazań widokowych terenów przestrzeni publicznych z otoczeniem

- *W granicach obszaru UNESCO i w jego sąsiedztwie ochrona istniejącej zieleni, w tym w szczególności na terenach parków i skwerów, z obowiązkiem jej utrzymania i uzupełniania nowymi nasadzeniami.*
 - *W granicach obszaru UNESCO i w jego sąsiedztwie harmonijne kształtowanie i zagospodarowanie przestrzeni publicznych oraz wprowadzanie nasadzeń zieleni z wykorzystaniem elementów małej architektury jako integralnych elementów zagospodarowania.*
 - *W granicach obszaru UNESCO i w jego sąsiedztwie wzbogacanie przestrzeni publicznych różnicowaną zielenią, w tym wysoką poprawiającą warunki mikroklimatyczne.*
- l) określania warunków działalności usługowej, w tym handlowej, w szczególności maksymalnej powierzchni sprzedaży obiektów handlowych, obszarów rozmieszczenia obiektów handlowych o maksymalnej powierzchni sprzedaży i ich dopuszczalnej liczby
- *Nie określa się*
- m) wytycznych odnośnie określenia walorów ekspozycji, w szczególności elementów takich jak przedpola ekspozycji, osie widokowe i punkty widokowe oraz zasad ich ochrony i kształtowania, w tym nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów
- *Ochrona powiazań i osi widokowych poszczególnych części obszaru Średniowiecznego zespołu miejskiego Torunia, umożliwiających bliskie i dalekie widoki, poprzez nieumieszczanie elementów i obiektów zasłaniających te widoki.*
 - *Niewprowadzanie w obszarze widzenia z punktów widokowych wieża Ratusza Staromiejskiego i wieża Katedry Św. Janów w Toruniu zabudowy dysharmonijnej w krajobrazie.*
 - *W granicach obszaru UNESCO unikanie lokalizacji zabudowy konkurującej z historyczną zabudową średniowiecznego zespołu miejskiego Torunia.*

2. W zakresie zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu:

- a) Rozpoczęcia, kontynuacji lub zaniechania różnych form gospodarowania terenem, w tym działalności rolniczej, leśnej oraz gospodarki wodnej
- *Nie określa się*
- b) Zabiegów renaturalizacyjnych oraz zabiegów odnowy obiektów kultury materialnej
- *Nie określa się*
- c) Koordynacji działań podejmowanych dla osiągnięcia celów występujących na danym obszarze objętym formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, oraz form ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- *Nie określa się*
- d) Konieczności podejmowania działań mających na celu utrzymanie dotychczasowej funkcji danego krajobrazu, w tym funkcji korytarzy ekologicznych
- *Nie określa się*

Komentarza wymaga określenie „w granicach obszaru UNESCO i w jego sąsiedztwie”. „Obszar UNESCO” pokrywa się z granicami miejsca światowego dziedzictwa, natomiast „sąsiedztwo obszaru UNESCO” nie jest tożsame z strefą buforową miejsca. Zostało określone przez autorów audytu bez podania kryteriów czy uzasadnienia. Obejmuje ono bezpośrednie otoczenia miejsca światowego dziedzictwa w graniach wyznaczonego krajobrazu (bez Przedmieścia Bydgoskiego). Dla miejsca światowego dziedzictwa został również wyznaczony obszar widzenia z punktów widokowych znajdujących się na wieżach Katedry Św. Janów i Ratusza Staromiejskiego, dla którego również zostały opracowane szczególne rekomendacje, wychodzące poza granice zidentyfikowanego krajobrazu.

Ryc. 2. Zasięg przestrzenny obszaru UNESCO wraz z jego sąsiedztwem
(źródło: Audyt krajobrazowy województwa kujawsko-pomorskiego. Opis przyjętych metod i wykorzystanych źródeł danych, s. 47, ryc. 9)

4.5. Integracja zarządzania miejscem światowego dziedzictwa z celami zrównoważonego rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych

W związku z przyjętą zasadą, że Konwencja światowego dziedzictwa ma wyznaczać standardy w zakresie ochrony dziedzictwa, w jej realizacji bierze się pod uwagę kluczowe zobowiązania międzynarodowe i dokumenty kierunkowe, jak agendę Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz zrównoważonego rozwoju przedstawioną w dokumencie pt. *Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (dalej: **Agenda 2030**) przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne w 2015 r. oraz późniejsze ustalenia międzynarodowe w tej kwestii.

Agenda 2030, będąca strategią rozwoju świata do 2030 r. po raz pierwszy w historii uwzględnia rolę kultury oraz dziedzictwa, jako czynników umożliwiający jego zrównoważony rozwój. Zawiera ona **17 Celów Zrównoważonego Rozwoju** (ang. *Sustainable Development Goals*), które podzielić można na 5

obszarów, tzw. 5xP: ludzie (ang. *people*), planeta (ang. *planet*), dobrobyt (ang. *prosperity*), pokój (ang. *peace*), partnerstwo (ang. *partnership*). Dla każdego celu rozpisano konkretne zadania do osiągnięcia do 2030 roku – łącznie to **169 zadań**, którym przyporządkowano wskaźniki mierzące postępy ich realizacji – razem **231 wskaźników**. Za ich raportowanie odpowiadają rządy poszczególnych państw członkowskich.

Również w 2015 r. 20. Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron Konwencji Światowego Dziedzictwa przyjęło *Politykę integracji perspektywy zrównoważonego rozwoju z procesami Konwencji Światowego Dziedzictwa* (ang.: *Policy on the integration of a sustainable development perspective into the processes of the World Heritage Convention*) aby zapewnić spójność realizacji Konwencji z Agendą 2030. Ogólnym celem przyjęcia tej polityki jest wykorzystanie potencjału obiektów światowego dziedzictwa i dziedzictwa w ogóle, w celu przyczynienia się do zrównoważonego rozwoju, a tym samym zwiększenia skuteczności i znaczenia Konwencji, przy jednoczesnym poszanowaniu jej głównego celu i mandatu, jakim jest ochrona „wyjątkowej uniwersalnej wartości” obiektów światowego dziedzictwa. Jego przyjęcie stanowi znaczącą zmianę we wdrażaniu Konwencji w ostatnich latach.

Spośród 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju, cel 11 – *uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu* odnosi się bezpośrednio do ochrony światowego dziedzictwa:

11.4 Wzmocnić wysiłki na rzecz ochrony i zabezpieczenia światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Przyjętym wskaźnikiem realizacji tego celu są **całkowite wydatki *per capita* na zachowanie, ochronę i konserwację całego dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, według źródła finansowania (publiczne, prywatne), rodzaju dziedzictwa (kulturowe, przyrodnicze) i szczebla władzy (krajowy, regionalny i lokalny/gminny).

4.6. Ramy prawne, organizacyjne i kompetencyjne zarządzania miejscem światowego dziedzictwa na poziomie samorządu

4.6.1. Organizacja na poziomie samorządu i zasady współpracy

Samorząd lokalny wypełnia zadania związane z ochroną i zarządzaniem historycznym organizmem miejskim – zarówno jako właściciel chronionych prawem zabytkowych obiektów i obszarów (zobowiązany do sprawowania nad nimi opieki), jak również jako związek społeczności lokalnej uprawniony i zobligowany do samodzielnego wykonywania zadań administracji publicznej.

Realizacja ww. zadań odbywa się (art. 2 ust 1 *ustawy o samorządzie gminnym*) w imieniu własnym, na własną odpowiedzialność i przy udziale środków własnych. Należy jednak podkreślić, że samorząd ma możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych (m.in. w postaci dotacji) na realizację zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, ładu przestrzennego, konserwacji zabytków, promocji, edukacji etc.

Samorząd może i powinien brać czynny udział w procesie ochrony i zarządzania zabytkowym obszarem, m.in. poprzez monitorowanie stanu dobra, przeciwdziałanie zagrożeniom, finansowanie i realizację prac remontowych i konserwatorskich, prowadzenie działań promocyjnych i edukacyjnych. Właściwe funkcjonowanie struktur miejskich odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa oraz za zrównoważony rozwój, oparty m.in. na zasobach środowiska kulturowego, ma zasadnicze znaczenie dla właściwego sprawowania funkcji zarządczych. Poza wypełnianiem we właściwy sposób obowiązków ustawowych,

bardzo istotny – dla zarządzania zabytkowym miastem – jest czytelny podział zadań i kompetencji w strukturze jednostki samorządu terytorialnego.

W Urzędzie Miasta Torunia za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiada Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków, które na podstawie *Porozumienia zawartego dnia 5 stycznia 2004 r. pomiędzy Wojewodą Kujawsko-Pomorskim a Prezydentem Miasta Torunia w sprawie powierzenia prowadzenia niektórych spraw z zakresu właściwości Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Gminie Miasta Toruń* (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2004 r. poz. 325 ze zm.) wypełnia część zadań Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Spora grupa spraw bezpośrednio (lub pośrednio) związanych z ochroną, zarządzaniem, funkcjonowaniem historycznego miasta realizowana jest w kilku innych wydziałach. Są to przede wszystkim:

- **Wydział Architektury i Budownictwa**, który wykonuje m.in.:
 - ✓ prowadzenie postępowań administracyjnych z zakresu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w tym wydawanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
 - ✓ nadzór nad kształtowaniem przestrzeni miejskiej,
 - ✓ prowadzenie postępowań administracyjnych z zakresu ustawy o gospodarce nieruchomościami w zakresie opiniowania projektów podziału nieruchomości,
 - ✓ prowadzenie postępowań administracyjnych z zakresu ustawy Prawo budowlane w zakresie wydawania decyzji w sprawie: pozwoleń na budowę, pozwoleń na rozbiórkę oraz zatwierdzenia projektu budowlanego,
 - ✓ prowadzenie postępowań administracyjnych z zakresu ustawy Prawo budowlane w zakresie przyjmowania zgłoszenia budowy bądź rozbiórki obiektu budowlanego lub zamiaru wykonania robót budowlanych niewymagających pozwolenia na budowę, albo nakładania obowiązku uzyskania pozwolenia bądź wnoszenie sprzeciwu dla inwestycji wymagających projektu budowlanego bądź projektu zagospodarowania terenu w odniesieniu do spraw pozostających we właściwości zespołu²⁰;
- **Biuro Toruńskiego Centrum Miasta** – do zadań biura należy w szczególności:
 - 1) koordynacja działań i współpraca z działami urzędu w ramach zarządzania obszarem TCM, w tym:
 - ✓ działań związanych ze stanem technicznym, wizerunkiem i estetyką obszaru staromiejskiego,
 - ✓ podnoszenie standardów bezpieczeństwa i porządku obszaru TCM,
 - ✓ integracja i aktywizacja przedsiębiorców obszaru TCM
 - ✓ stymulowanie wzrostu konkurencyjności i pobudzenia gospodarczego obszaru TCM,
 - ✓ prowadzenie zadań związanych z organizacją przestrzeni w obszarze centrum;

²⁰ Zarządzenie Nr 334 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 20.09.2022 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Wydziału Architektury i Budownictwa w Urzędzie Miasta Torunia (źródło – <https://bip.torun.pl/zarzadzenie/52179/zarzadzenie-nr-334-2022>).

- 2) koordynacja oraz udział w przygotowaniu i realizacji „Programu działań społeczno-gospodarczych dla zespołu staromiejskiego w Toruniu”; [...]
- 4) współpraca z europejskimi organizacjami i instytucjami zajmującymi się problematyką Town Centre Management, udział w zjazdach, spotkaniach i konferencjach związanych tematycznie z obszarem staromiejskim;
- 5) koordynacja działań w zakresie rewitalizacji, w tym:
 - a) identyfikowanie problemów rewitalizacyjnych,
 - b) prowadzenie spraw związanych z naborem projektów rewitalizacyjnych wraz z ich oceną formalną oraz realizacją projektów,
 - c) budowa i prowadzenie bazy danych o obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji,
 - d) w zakresie harmonizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych z działaniami społecznymi na obszarze rewitalizacji,
 - e) obsługa organizacyjna Komitetu Rewitalizacji;
- 6) koordynowanie przygotowywania, wdrożenia, aktualizacji oraz monitorowanie realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji;
- 7) współpraca z toruńskimi organizacjami pozarządowymi poprzez:
 - ✓ udzielanie wsparcia finansowego lokalnym organizacjom pozarządowym realizującym działania nieinwestycyjne na obszarze rewitalizacji,
 - ✓ aktywizację organizacji pozarządowych w celu pozyskiwania przez nie środków zewnętrznych na zadania i projekty społeczne w tym udzielanie informacji na temat możliwości pozyskania tych środków;
- 8) prowadzenie działalności informacyjnej i promocyjnej dla obszaru TCM i rewitalizacji; [...]
- 10) pozyskiwanie środków zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej na rzecz zachowania historycznych wartości kulturowych miasta;
- 11) sprawozdawczość i monitoring postępów w osiągnięciu wskaźników związanych z realizacją projektów, koordynowanych w Biurze, dofinansowanych z środków Unii Europejskiej dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, w okresie ich trwania oraz w okresie ich trwałości;
- 12) koordynacja działań związanych z realizacją projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko w obszarze dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego, a w szczególności:
 - a) monitorowanie całości realizacji projektów oraz ich przebiegu zarówno pod względem technicznym, merytorycznym oraz terminowym, [...]
 - c) nadzorowanie przestrzegania postanowień zawartych umów o dofinansowanie i osiągnięciem założonych rezultatów,
 - d) nadzorowanie postępu prac konserwatorskich realizowanych w ramach projektów,

e) prowadzenie zadań miasta dotyczących prac budowlano-konserwatorskich zaplanowanych w projektach [...] ²¹.

– **Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków** – do jego zadań należy m.in.:

- ✓ planowanie, programowanie i realizacja działań konserwatorskich dotyczących zabytków będących własnością miasta,
- ✓ podejmowanie działań na rzecz zachowania historycznych wartości kulturowych miasta,
- ✓ inicjowanie badań i dokumentowanie zabytków oraz prac studialnych i konserwatorskich,
- ✓ formułowanie wniosków i postulatów konserwatorskich do planów zagospodarowania przestrzennego miasta dla obszarów obejmujących zespoły zabytkowe i inne tereny o wartościach kulturowych oraz opiniowanie projektów tych planów,
- ✓ prowadzenie zadań z zakresu administracji rządowej przejętych na podstawie porozumienia [*w sprawie powierzenia prowadzenia niektórych spraw z zakresu właściwości Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Gminie Miasta Toruń* ²²],
- ✓ uwzględnianie wniosków i rekomendacji audytów krajobrazowych i planów parków krajobrazowych,
- ✓ opracowanie i nadzorowanie realizacji programu ochrony i opieki nad zabytkami miasta,
- ✓ **prowadzenie spraw związanych z faktem wpisu Torunia na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO** oraz wynikających z przynależności Torunia do organizacji ogólnopolskich i międzynarodowych, m.in. Ligi Polskich Miast i Miejsc UNESCO, Organizacji Miast Światowego Dziedzictwa (OWHC) i innych, których zakres działania dotyczy dziedzictwa kulturowego ²³;

– **Wydział Gospodarki Komunalnej** odpowiada m.in. za:

- ✓ zarządzanie ruchem na drogach publicznych położonych w mieście,
- ✓ zapewnienie właściwego stanu technicznego w zakresie utrzymania sieci drogowej i kanalizacji deszczowej,
- ✓ organizowanie na terenie miasta systemu gospodarowania odpadami komunalnymi,
- ✓ utrzymanie oświetlenia obiektów zabytkowych i terenów zielonych,
- ✓ przeprowadzanie audytów energetycznych w obiektach miasta,
- ✓ inicjowanie działań termomodernizacyjnych w obiektach urzędu i miejskich jednostek organizacyjnych,

²¹ Źródło – **brak Zarządzenia Prezydenta Miasta Torunia na stronie bip UMT.**

²² Porozumienie zawarte dnia 5 stycznia 2004 r. pomiędzy Wojewodą Kujawsko-Pomorskim a Prezydentem Miasta Torunia w sprawie powierzenia prowadzenia niektórych spraw z zakresu właściwości Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Gminie Miasta Toruń (Dz.U. Woj. Kuj.-Pom. z 2004 r. poz. 325; zmienione Aneksem Nr 1 z dnia 29 czerwca 2012 r. (Dz.U. Woj. Kuj.-Pom. z 2012 r. poz. 1848), Aneksem Nr 2 z dnia 11 grudnia 2018 r. (Dz.U. Woj. Kuj.-Pom. z 2019 r. poz. 1618), Aneksem Nr 3 z dnia 5 czerwca 2020 r. (Dz.U. Woj. Kuj.-Pom. z 2020 r. poz. 4010).

²³ Zarządzenie Nr 400 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 31 grudnia 2019 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków w Urzędzie Miasta Torunia (źródło – https://bip.torun.pl/uploads/attachments/import/doc/z_400_2019_01.pdf); zmienione przez Zarządzenie PMT Nr 89/2020.

- ✓ zapewnienie prawidłowego poziomu usług komunalnych i właściwego stanu technicznego w zakresie gospodarki energetycznej, zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzenia ścieków²⁴;
- **Wydział Gospodarki Nieruchomościami** wykonuje m.in. czynności związane z gospodarowaniem mieniem stanowiącym własność miasta oraz Skarbu Państwa²⁵;
- **Wydział Inwestycji i Remontów** uczestniczy w planowaniu miejskich inwestycji, prowadzi miejskie inwestycje i remonty²⁶;
- **Wydział Promocji i Turystyki** – do zadań Wydziału należy m.in.:
 - ✓ upowszechnianie turystyki,
 - ✓ nadzór nad identyfikacją wizualną urzędu w tym współpraca z działami oraz miejskimi jednostkami organizacyjnymi w zakresie spójności wizerunkowej,
 - ✓ udział w organizacji obecności Torunia w targach, wystawach i prezentacjach o charakterze promocyjno-turystycznym w kraju i za granicą,
 - ✓ inspirowanie, tworzenie i promocja produktów i atrakcji turystycznych,
 - ✓ promocja atrakcji i produktów turystycznych Torunia,
 - ✓ nadzór merytoryczny nad Ośrodkiem Informacji Turystycznej,
 - ✓ współpraca zagraniczna, w tym współpraca z miastami partnerskimi,
 - ✓ przygotowywanie wydawnictw promocyjnych²⁷;
- **Wydział Środowiska i Ekologii:**
 - ✓ sprawuje nadzór nad realizacją polityki ekologicznej miasta, prowadzi zadania w zakresie adaptacji do zmian klimatu i edukacji ekologicznej oraz koordynuje akcje proekologiczne,
 - ✓ prowadzi sprawy związane z zarządzaniem przyrodniczym miasta zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju poprzez opracowywanie i opiniowanie planów i programów dotyczących ochrony środowiska i zieleni,
 - ✓ podejmuje działania na rzecz analizy jakości i ochrony powietrza, ziemi, ochrony przed hałasem oraz polami elektromagnetycznymi,

²⁴ Zarządzenie Nr 258 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 9 sierpnia 2022 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Wydziału Inwestycji i Remontów Urzędu Miasta Torunia (źródło – <https://bip.torun.pl/zarządzenie/51905/zarządzenie-nr-258-2022> – **treść zarządzenia niedostępna na stronie BIP Urzędu Miasta Torunia**).

²⁵ Zarządzenie Nr 231 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 3 września 2021 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Wydziału Gospodarki Nieruchomościami Urzędu Miasta Torunia (**treść zarządzenia niedostępna na stronie BIP Urzędu Miasta Torunia – pod nr 231/2021 zamieszczone inne zarządzenie**); zmienione przez Zarządzenie PMT Nr 67/2022.

²⁶ Zarządzenie Nr 401 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 31 grudnia 2019 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Wydziału Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Torunia (źródło – https://bip.torun.pl/uploads/attachments/import/doc/z_401_2019_01.pdf); zmienione przez Zarządzenia PMT Nr 63/2022, 349/2022, 63/2023.

²⁷ Zarządzenie Nr 331 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 6 listopada 2017 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Wydziału Promocji i Turystyki Urzędu Miasta Torunia (źródło – https://bip.torun.pl/uploads/attachments/import/doc/z_331_2017_01.pdf); zmienione przez Zarządzenie PMT Nr 68/2022.

- ✓ odpowiada za kreowanie przestrzeni miejskiej w zakresie zieleni, w tym inicjuje i koordynuje działania mające na celu poprawę jakości terenów zieleni,
- ✓ odpowiada za bieżące utrzymanie terenów zieleni w mieście, obiektów małej architektury²⁸;
- **Miejska Pracownia Urbanistyczna** – przedmiotem działania MPU jest wykonywanie działań w zakresie polityki zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia, m.in.:
 - ✓ sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarze miasta,
 - ✓ analiza i ocena aktualności „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia” oraz sporządzanie jego zmian,
 - ✓ prowadzenie prac planistycznych z zachowaniem czynności formalno-prawnych związanych ze sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta oraz „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia”,
 - ✓ sporządzanie koncepcji ogólnomiejskich, analiz, studiów związanych ze strategią przestrzennego rozwoju miasta,
 - ✓ sporządzanie analiz i koncepcji programowo-przestrzennych dla wybranych obszarów miasta²⁹.

Zasadniczo każdy z wydziałów zajmuje się zagadnieniami w zakresie swoich zadań i kompetencji, aczkolwiek przyjmowane są – Zarządzeniem Prezydenta Miasta Torunia – dokumenty, w których zarysowane są podstawy do koordynacji i współpracy pomiędzy wydziałami i biurami.

4.6.2. Partnerzy procesu zarządzania oraz zasady i organizacja współpracy

Podmiotem odpowiedzialnym za proces zarządzania miejscem wpisanym na listę światowego dziedzictwa (*Średniowieczne miasto w Toruniu*) – jest samorząd Miasta Torunia przy współudziale interesariuszy. Do tej grupy należeć będą przede wszystkim właściciele obiektów znajdujących się na obszarze średniowiecznego miasta w Toruniu, tj. osoby fizyczne, podmioty gospodarcze, instytucje i organizacje bezpośrednio lub pośrednio realizujące tam swoje zadania, kompetencje i interesy (organy administracji, instytucje kultury, stowarzyszenia, fundacje, itp.).

Miasto Toruń przyjęło szereg dokumentów i podejmuje działania na rzecz rozwoju współpracy z interesariuszami miejsca światowego dziedzictwa. Należy tu przywołać choćby: *Strategia rozwoju turystyki dla Miasta Torunia do 2030 roku*, *Program działań społeczno-gospodarczych dla Zespołu Staromiejskiego w Toruniu*, zarządzenia Prezydenta Miasta Torunia regulujące organizację działalności handlowej i gastronomicznej na obszarze zespołu staromiejskiego. Kwestie relacji i współpracy międzyinstytucjonalnej, w szczególności pomiędzy organami administracji samorządowej i rządowej zespolonej (np. Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków) regulują odrębne procedury i przepisy (np. kodeks postępowania administracyjnego) i m.in. Porozumienie.

²⁸ Zarządzenie Nr 291 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 18.11.2021 r. w sprawie ustalenia wewnętrznej struktury organizacyjnej i szczegółowego zakresu działania Wydziału Środowiska i Ekologii w Urzędzie Miasta Torunia (źródło – <https://bip.torun.pl/zarządzenie/51290/zarządzenie-nr-291-2021>); zmienione przez Zarządzenia PMT Nr 350/2022.

²⁹ Statut Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Toruniu (źródło – http://mpu-torun.pl/?page_id=98).

4.6.2.1. Mieszkańcy i partnerzy lokalni

W diagnozie będącego w opracowywaniu Gminnego Programu Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027 znalazło się sporo cennych informacji dotyczących mieszkańców podobszaru Rewitalizacji Stare Miasto (w którego granicach znajduje się obszar *Średniowiecznego miasta w Toruniu*).

Na Starym Mieście w 2021 r. było zameldowanych 5411 osób, czyli o 11,13% mniej niż w 2015 r. [...] Dynamika zmian liczby ludności, wynikająca z procesu migracji ludności miejskiej z centrum miasta, powoduje zmiany liczby mieszkańców w strukturze ekonomicznej grup wieku. [...]

Problemy natury bytowej są ściśle skorelowane z relatywnie wysokim bezrobociem mieszkańców. Najważniejszym miernikiem rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru jest stopa bezrobocia, z uwagi na swój charakter łączący problemy natury gospodarczej i ich pośrednim wpływem na sferę społeczno-bytową mieszkańców. [...]

Zdecydowanie najwyższy poziom bezrobocia, przekraczający wartość średnią dla miasta [3,63%], zarejestrowano na Starym Mieście (bowiem aż 7,65%). [...] Wysokie nasilenie problemu bezrobocia na obszarze rewitalizacji wskazuje na konieczność zintegrowania działań [różnych instytucji – przyp. Autorzy] [...] i stworzenia programów pomocy skoncentrowanych na wsparciu osób i rodzin zamieszkujących tę część miasta. [...] Bezrobocie mieszkańców stanowi także główny czynnik hamujący wzrost gospodarczy, wpływając na powstawanie napięć i konfliktów społecznych. [...] Można więc stwierdzić, że im większa koncentracja problemów społecznych, tym mniejsze zaangażowanie obywatelskie. [...]

Autorzy projektu Programu Rewitalizacji przyjęli, że:

[...] że stopień związania emocjonalnego z innymi ludźmi i przestrzenią otaczającą dom będzie przekładał się na chęć uczestnictwa w działaniach na rzecz rozwoju obszaru rewitalizacji. [...] odsetek ankietowanych wyrażających taką opinię w odniesieniu do Starego Miasta wynosił 77%. [...] Warto zwrócić uwagę na niepokojącą prawidłowość, że zadowolenie z życia wyrażone przez ogół mieszkańców obszaru rewitalizacji spada wraz z wiekiem respondentów. Zadowolenie z życia w miejscu zamieszkania jest skorelowane z poczuciem więzi. Na pytanie, czy zgadzasz się ze stwierdzeniem, że czujesz się związana(y) z okolicą swojego miejsca zamieszkania, 73% mieszkańców obszaru rewitalizacji odpowiedziało pozytywnie, przy czym aż 40% odpowiedziało, że zdecydowanie zgadza się z tym stwierdzeniem – w tym 83% respondentów na Starym Mieście³⁰.

Do grupy partnerów lokalnych zaliczyć należy instytucje mające swoje siedziby na obszarze wpisanym na Listę światowego dziedzictwa i w strefie buforowej, a także organizacje, w których sferze zainteresowań znajduje się szeroko pojęta problematyka dziedzictwa kulturowego.

Do tej – instytucjonalnej grupy partnerów lokalnych – należy zaliczyć podmioty wyznaniowe (parafie, instytucje kultury, kurie), podmioty edukacyjne (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, szkoły stopnia podstawowego i ponadpodstawowego) czy samorządowe instytucje kultury.

Do grupy organizacji zaangażowanych w problematykę dziedzictwa kulturowego można zaliczyć:

Oddział Toruński Stowarzyszenia Historyków Sztuki – założony w 1947 r.; do zasadniczych celów działalności stowarzyszenia należą: inicjowanie prac naukowo-badawczych w dziedzinie badań nad sztuką oraz ich popularyzacja, kształtowanie w społeczeństwie zamiłowania do sztuki i wiedzy o sztuce oraz odpowiedzialności za dobra kultury, publiczne występowanie w sprawie dziedzictwa kulturowego,

³⁰ Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027 – projekt, s. 27–42 (źródło – <https://bip.torun.pl/obwieszczenie/55614/obwieszczenie-btcm-042-8-2023>).

umożliwienie pogłębiania wiedzy fachowej przez członków Stowarzyszenia oraz ich aktywności w środowisku zawodowym, troska o poziom zawodowy i etyczny członków Stowarzyszenia, integracja środowiska historyków sztuki oraz osób związanych zawodowo lub społecznie z badaniami nad sztuką i zabytkami³¹.

Towarzystwo Miłośników Torunia – założone 28 maja 1923 r. na spotkaniu w Dworze Artusa. Projekt uchwalonego wówczas statutu, określał zasadnicze cele i zadania Towarzystwa: szerzenie wiadomości o mieście Torunia, opieka nad zabytkami miasta oraz staranie się, aby wygląd ulic, placów i skwerów odpowiadał charakterowi architektonicznemu polskiego miasta, pomoc w kulturalnym rozwoju miasta. Pierwszym prezesem Towarzystwa Miłośników Torunia został Stefan Michałek, prezydent miasta.

Powojenną działalność Towarzystwa wznowiono w 1957 r. Przedwojenne akta nie zachowały się, przyjęto więc nowy statut oraz strukturę organizacyjną Towarzystwa. Cele i formy działania nakreślone w powojennym statucie niewiele odbiegały od przyjętych w 1923 r. Obecne (na podstawie statutu z 2003 r.) zadania Towarzystwa to: inicjowanie, podejmowanie i rozwijanie działalności społecznej zmierzającej do rozwoju i popularyzacji miasta Torunia oraz budowanie i umacnianie więzi z nim jego mieszkańców. W realizacji przyjętych celów Towarzystwo dąży do ścisłej współpracy z władzami samorządowymi Torunia³².

Towarzystwo Naukowe w Toruniu – założone z inicjatywy Zygmunt Działowski, ziemianina z Młoga. Założycielami Towarzystwa w dniu 16 grudnia 1875 r. było kilkunastu ziemian, 12 duchownych ze Stanisławem Kujotem oraz 10 lekarzy, wraz z Ludwikiem Rydygierem. W statucie Towarzystwa (potwierdzonym przez władze rejencji kwidzyńskiej dla „Wissenschaftlicher Verein zu Thorn”) wymieniono zadania korporacji: działalność naukowa, badawcza i popularyzatorska, gromadzenie zbiorów – także bibliotecznych – oraz wydawanie prac naukowych.

Głównym celem TNT było – i jest – prowadzenie badań [historycznych] naukowych, upowszechnianie ich wyników, a w szczególności popieranie naukowego badania Pomorza oraz ziem historycznie z nim związanych, a także prowadzenie działalności na rzecz kultury, sztuki oraz ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego oraz uczestnictwo w działalności kulturalnej i życiu społecznym Torunia oraz regionu Kujaw i Pomorza³³.

Fundacja Archipelag Inicjatyw – prowadząca Kamienicę Inicjatyw, która jako Centrum Aktywności Lokalnej organizuje wydarzenia, warsztaty oraz spotkania dla wszystkich mieszkańców Torunia. Ważnym aspektem działalności Kamienicy jest integracja międzypokoleniowa. Kamienica Inicjatyw mieści się w centrum Starego Miasta, przy ul. Kopernika.

4.6.2.2. Partnerzy krajowi i międzynarodowi

Partnerzy krajowi

Wojewódzki Konserwator Zabytków to organ administracji rządowej zespolonej, kierujący wojewódzkim urzędem ochrony zabytków. Wykonuje on zadania z zakresu ochrony dóbr kultury wynikające z obowiązujących przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustaw normujących funkcjonowanie gospodarki, administracji publicznej, samorządu, a także innych ustaw resortowych

³¹ Źródło – § 10 Statutu Stowarzyszenia Historyków Sztuki (<https://www.shs.pl/akty/>).

³² Źródło – <https://tomito.torun.pl/o-nas/historia>

³³ Źródło – § 3 statutu TNT (<http://www.tnt.torun.pl/pl/o-nas/towarzystwo-naukowe-w-toruniu/statut>)

uwzględniających kompetencje wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na obszarze Torunia działa **Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków**. Powołuje go i odwołuje Wojewoda Kujawsko-Pomorski na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub za jego zgodą. Nadzór nad działalnością kierowanego przez niego urzędu sprawuje Wojewoda. Część kompetencji K-PWKZ została przekazana na poziom miasta na mocy porozumienia między Wojewodą a Prezydentem Miasta Torunia. W imieniu Prezydenta wykonuje je **Miejski Konserwator Zabytków**.

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska to państwowa jednostka budżetowa, realizująca zadania regionalnego dyrektora ochrony środowiska na obszarze województwa. Regionalny dyrektor ochrony środowiska jest organem administracji rządowej niezespolonej, realizuje zadania z zakresu ochrony środowiska przewidziane w ustawach na obszarze danego województwa, m.in. zarządzanie obszarami Natura 2000 czy kontrola procesu inwestycyjnego. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska dla obszaru województwa kujawsko-pomorskiego ma siedzibę w Bydgoszczy.

Państwowe Gospodarstwo Wody Polskie to państwowa osoba prawna odpowiedzialna za krajową gospodarkę wodną. Misją Wód Polskich jest ochrona mieszkańców Polski przed powodzią i suszą, zrównoważone gospodarowanie wodami dla ochrony zasobów wodnych i zapewnienie dobrej jakości wody. Wody Polskie wykonują prawa właścicielskie w stosunku do wód, które są własnością Skarbu Państwa, naliczają i pobierają opłaty za usługi wodne, wydają decyzje administracyjne (zgody wodnoprawne). Wody Polskie pełnią też funkcję organu regulacyjnego w kształtowaniu cen usług wodociągowo-kanalizacyjnych. Dyrektorzy regionalnych zarządów gospodarki wodnej zatwierdzają taryfy za zbiorowe zaopatrzenie w wodę oraz zbiorowe odprowadzanie ścieków, opiniują projekty regulaminów dostarczania wody i odprowadzania ścieków oraz rozstrzygają spory między przedsiębiorstwami wodociągowo-kanalizacyjnymi a odbiorcami ich usług. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej obejmujący swym zasięgiem województwo kujawsko-pomorskie ma siedzibę w Bydgoszczy.

Każdy z krajów będących stroną Konwencji wyznacza instytucjonalny **punkt kontaktowy ds. światowego dziedzictwa**. Funkcje tą polegającą na koordynacji spraw i wsparciu jednostek odpowiedzialnych za ochronę światowego dziedzictwa pełni obecnie **Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego**.

Polski Komitet ds. UNESCO realizuje misję UNESCO na terenie Polski, członka organizacji międzynarodowej oraz służy w komunikacji i wymianie informacji między stronami oraz innymi członkami organizacji.

Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków – PKN ICOMOS – organizacja pozarządowa, do której głównych zadań należy rozpowszechnianie metod ochrony dziedzictwa kulturowego i konserwacji zabytków, wspieranie nowych badań dotyczących teorii i technologii służących przetrwaniu historycznego dziedzictwa.

Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków Oddział Toruński – jest organizacją społeczną zrzeszającą konserwatorów oraz specjalistów z różnych dyscyplin naukowych związanych z ochroną i konserwacją zabytków. Działa nieprzerwanie na rzecz dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe. Oddział toruński działa od 1988 r., należy do niego wielu wybitnych specjalistów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Lokalna Organizacja Turystyczna „Liga Miejsc Światowego Dziedzictwa w Polsce” – stowarzyszenie / lokalna organizacja turystyczna powołane do życia w 2005 r. jako Lokalna Organizacja Turystyczna „Liga Polskich Miejsc i Miast UNESCO” w celu zjednoczenia sił na rzecz upowszechniania i konserwacji miejsc

światowego dziedzictwa. Zrzesza ono przedstawicieli większości dóbr światowego dziedzictwa UNESCO w Polsce, a siedzibą stowarzyszenia jest miasto Toruń.

Partnerzy międzynarodowi

Międzyrządowy **Komitet Światowego Dziedzictwa** to główne ciało decyzyjne Konwencji światowego dziedzictwa. Składa się on z przedstawicieli 21 państw wybieranych przez Zgromadzenie Ogólne na 6-letnią kadencję, dobrowolnie skracaną do lat 4. Komitet podejmuje decyzje dotyczące Listy światowego dziedzictwa, Funduszu Światowego Dziedzictwa oraz wszystkich pozostałych spraw dotyczących realizacji Konwencji światowego dziedzictwa w trakcie dorocznych sesji. Obsługę organizacyjną Komitetu zapewnia UNESCO.

Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO to wydzielona organizacyjnie jednostka UNESCO pełniąca funkcje sekretariatu Komitetu Światowego Dziedzictwa, odpowiedzialna za koordynację realizacji Konwencji na poziomie międzynarodowym. Zadaniem Centrum jest przygotowywanie dorocznych sesji Komitetu oraz nadzór nad realizacją jego decyzji.

Organizacje doradcze Komitetu Światowego Dziedzictwa – ICOMOS, IUCN, ICCROM – służą mu pomocą merytoryczną w realizacji Konwencji. ICCROM jest odpowiedzialny za kształcenie i inne działania, których celem jest budowanie potencjału w ochronie światowego dziedzictwa. ICOMOS i IUCN przede wszystkim prowadzi ocenę merytoryczną wniosków o wpis na Listę światowego dziedzictwa oraz monitoring i ocenę stanu miejsc na nią wpisanych.

Organizacja Miast Światowego Dziedzictwa – *Organisation of World Heritage Cities [OWHC]* – założona w 1993 r., zrzesza miasta w granicach których zlokalizowane są miejsca wpisane na Listę światowego dziedzictwa; ma charakter politycznego forum wymiany wiedzy i doświadczeń między jej członkami – miastami reprezentowanymi przez burmistrzów.

Nowa Hanza – związek miast partnerskich Europy Północnej założony w 1980 r. w holenderskim Zwolle. Celem tego związku jest rozwój turystyki i handlu w miastach członkowskich. Nowa Hanza przejęła tradycje średniowiecznej Hanzы. Toruń pierwszy raz uczestniczył w 17 Zjeździe Nowej Hanzы w Gdańsku w 1997 r. Na 19 zjeździe w szwedzkim Visby w 1998 roku, Toruń stał się członkiem Związku Miast Nowej Hanzы, na mocy decyzji Walnego Zgromadzenia Delegatów tej organizacji.

Europejski szlak kulturowy Hansa, certyfikowany przez Komisję Europejską – sieć składa się ze 190 miast w 16 krajach co czyni stowarzyszenie jednym z największych stowarzyszeń miast na świecie. Znaczna część tych miejsc jest wpisana na Listę światowego dziedzictwa. Hanzę można uznać za średniowiecznego prekursora Unii Europejskiej, przez co stanowi ona bezcenne dziedzictwo zakorzenione we wspólnej europejskiej przeszłości³⁴.

³⁴ Źródło – <https://www.coe.int/pl/web/cultural-routes/the-hansa>

5. Analiza i ocena skuteczności ochrony i efektywności zarządzania

5.1. Stan zachowania i czynniki oddziałujące na miejsce światowego dziedzictwa

Przedmiotem oceny stanu zachowania dobra w przypadku *Średniowiecznego miasta w Toruniu*, w pierwszym rzędzie powinno być: *Połączenie dwóch miast z zamkiem będące nader rzadką formą średniowiecznej aglomeracji*, rozumiane jako sieć placów, ulic, bloków zabudowy i fortyfikacji. W dalszej kolejności przedmiotem oceny powinny być wartości krajobrazowe – relacje widokowe zespołu i wnętrza miejskie. W końcu przedmiotem oceny stanu zachowania powinny być poszczególne budowle, poczynając od dominant krajobrazowych i najbardziej reprezentacyjnych obiektów – Ratusz Staromiejski, kościoły św. Janów, św. Jakuba, Wniebowzięcia NMP i św. Ducha, Dwór Artusa i wypełniające bloki zabudowy kamienice oraz unikalna zabudowa magazynowa – spichrze.

Poziom uznania	Wartości dotyczące dziedzictwa i / lub jego ochrony	Atrybuty	Źródła informacji
OUV = Outstanding Universal Value [Wyjątkowa uniwersalna wartość]	1. Przykład średniowiecznego centrum handlowego i administracyjnego o znaczeniu europejskim	A1.1 Składa się z trzech elementów: Starego Miasta, Nowego Miasta i ruin Zamku krzyżackiego.	Deklaracja wyjątkowej uniwersalnej wartości [DWUW]
		A1.2 Każdy z komponentów zespołu miejskiego zachował swe charakterystyczne cechy rozplanowania, czytelne granice, strukturę zabudowy charakterystyczną dla miejsca z dominantami przestrzennymi identyfikującymi poszczególne części miasta.	
	2. Wyjątkowa średniowieczna architektura	A2.1 Zachowane w oryginalnym materiale struktury architektoniczne są świadectwem ciągłości tradycyjnych technik i technologii budowania z użyciem wspólnych dla miasta i tego regionu świata wzorców, form i kolorystyki;	Deklaracja wyjątkowej uniwersalnej wartości [DWUW]
		A2.2 Wybitne przykłady zachowanych bogatych form budownictwa gotyckiego, manieryzmu, baroku i epok kolejnych.	
		A2.3 Nawarstwienia ilustrują kolejne etapy rozwoju, nie zacierając średniowiecznego obrazu miasta.	
	3. Wybitne wartości krajobrazowe średniowiecznego miasta usytuowanego nad rzeką Wisłą	A3.1 Widoki miasta od strony Wisły kształtowane przez monumentalne sylwetki gotyckich kościołów i ratusza wznoszących się wśród zróżnicowanych brył kamienic o urozmaiconych fasadach i geometrii ceramicznych dachów, otoczone pasem murów obronnych z bramami.	Deklaracja wyjątkowej uniwersalnej wartości [DWUW]
A3.2 Historyczna panorama od strony Wisły, ukształtowana w zasadniczym kształcie w wieku XIII i XIV jest ikonicznym obrazem Torunia.			

	4. Powiązane z historią miasta i poszczególnymi obiektami: nazewnictwo, funkcje, wydarzenia historyczne i sławni mieszkańcy.		Deklaracja wyjątkowej uniwersalnej wartości [DWUW]
--	--	--	--

Nakreślone w *Orzeczeniu* główne cechy (atrybuty), stanowiące o wyjątkowości *Średniowiecznego miasta w Toruniu*, zgodnie z opracowaniem Narodowego Instytutu Dziedzictwa przygotowanym na potrzeby III cyklu sprawozdania okresowego, to:

1. **Przykład średniowiecznego centrum handlowego i administracyjnego o znaczeniu europejskim** składającego się z trzech elementów: *Starego Miasta, Nowego Miasta i ruin zamku krzyżackiego*. Każdy z komponentów zespołu miejskiego zachował swe charakterystyczne cechy rozplanowania, czytelne granice, strukturę zabudowy charakterystyczną dla miejsca z dominantami przestrzennymi identyfikującymi poszczególne części miasta.

Na *Średniowieczne miasto w Toruniu* składają się trzy odrębne (ale ściśle ze sobą powiązane) organizmy: handlowe Stare Miasto, rzemieślnicze Nowe Miasto i zamek krzyżacki.

Stare Miasto zostało lokowane na mocy przywileju wydanego 28 grudnia 1233 r. i wznowionego 1 października 1251 r. Jego obecny układ przestrzenny odzwierciedla dwuetapowość rozwoju miasta w XIII wieku – najpierw powstała tzw. wyspa, położona w rejonie kościoła św. Janów, a następnie część północna z obecnym Rynkiem Staromiejskim i ratuszem. Główne trakty miejskie powiązane były ściśle ze dalekosiężnymi szlakami handlowymi – w kierunku Wielkopolski i Wrocławia, Sambii i Drohiczyzna a dalej Rusi Czerwonej. Zachowana siatka ulic miejskich ma proveniencję – zmianie uległo jedynie znaczenie części dawnych ulic, np. dawna ulica św. Anny (obecnie ul. Kopernika) pierwotnie była częścią traktu handlowego biegnącego na zachód. W XIV wieku w przestrzeni miejskiej pojawiły się – istniejące do dziś w swojej pierwotnej formie – dominanty w postaci kościołów św. Janów i NMP oraz Ratusz Staromiejski z wieżą wzorowaną na ratuszach miast flandryjskich.

Zabudowa Starego Miasta była konsekwencją jego handlowego charakteru. Pod koniec XVI wieku 3/4 obszaru Starego Miasta zajmowały kamienice należące do kupców, a tylko w zachodniej i północnej części miasta zlokalizowane były działki należące do rzemieślników³⁵. Obszar Starego Miasta został w latach 1249–1262 otoczony podwójnym pasem murów obronnych z fosą, kilkudziesięcioma basztami, i 8 bramami.

Nowe Miasto zostało lokowane na wschód od Starego Miasta na mocy przywileju wydanego 13 lipca 1264 roku. Od razu nadano mu regularny, szachownicowy kształt, z bardzo dobrze zachowanym regularnym układem ulic i historycznych działek. W nowy układ przestrzenny wkomponowane zostały: zachowany historyczny przebieg obecnej ulicy Wielkie Garbary (szlak handlowy prowadzący w kierunku Dobrzynia nad Wisłą i dalej w kierunku Rusi) i obszar klasztoru dominikanów z kościołem św. Mikołaja w północno-zachodniej części założenia. Jedyną dominantą przestrzenną Nowego Miasta jest znakomicie zachowany XIV-wieczny kościół św. Jakuba.

³⁵ *Historia Torunia. W czasach średniowiecza (do roku 1454)*, pod red. M. Biskupa, Toruń 1999, s. 225.

Zabudowa Nowego Miasta – miasta zasiedlonego przez rzemieślników, głównie sukienników – była skromniejsza i luźniej rozrzucona aniżeli zabudowa Starego Miasta. Puste, niezabudowane przestrzenie sprzyjały rozwojowi produkcji sukienniczej – lokowano w nich np. warsztaty czy ramy sukiennicze.

Nowe Miasto od samego początku zostało otoczone prowizorycznymi umocnieniami, zaś w latach 70. XIII w. praktycznie cały obszar Nowego Miasta był już otoczony murami obronnymi z basztami i bramami.

Zamek został wzniesiony przez Krzyżaków prawdopodobnie w latach 1251–1276³⁶. Ze względu na kształt wcześniejszego grodu a także usytuowanie pomiędzy Starym i Nowym Miastem zamku został wzniesiony na planie podkowy otwartej w stronę Wisły. Zamek został zburzony przez mieszczan toruńskich w 1454 r. i do dziś pozostaje w stanie ruiny – obecnie odsłoniętych i wyeksponowanych po przeprowadzonych tu badaniach archeologicznych. Taka forma prezentacji jest najwłaściwsza i ściśle związana z XV-wiecznymi wydarzeniami, które przesądziły o jego losie.

Układ przestrzenny Starego i Nowego Miasta – przebieg ulic, kształt dominant wewnętrznych w postaci placów (Rynki Staromiejski i Nowomiejski) nie uległy przekształceniom na przestrzeni ponad 7 wieków istnienia. Likwidacja średniowiecznych murów obronnych spowodowała częściowe zatarcie granic pomiędzy obydwojoma organizmami miejskimi – czytelne są wzdłuż części ulicy Podmurnej ze względu na zachowane fragmenty murów obronnych i baszt. Wzniesione (i zachowane bez przekształceń) w średniowieczu budowle stanowiące dominanty krajobrazowe – kościoły św. Janów, św. Jakuba, kościół NMP, Ratusz Staromiejski z wieżą, uzupełnił kościół św. Ducha wzniesiony w zachodniej pierzei Rynku Starego Miasta. Największym przemianom podlegała – zgodnie z zmiennością stylów / modą – zabudowa mieszkalna (kamienice) i w mniejszym stopniu zabudowa gospodarcza (spichlerze). Ze względu na nakładanie na niegdyś gotyckie elewacje kamienic nowych „kostiumów” stylistycznych, część ulic (np. Szeroka) cechuje XIX-wieczna fizjonomia.

2. **Wyjątkowa średniowieczna architektura** – zachowane w oryginalnym materiale struktury architektoniczne są świadectwem ciągłości tradycyjnych technik i technologii budowania z użyciem wspólnych dla miasta i tego regionu świata wzorców, form i kolorystyki; wybitne przykłady zachowanych bogatych form budownictwa gotyckiego, manieryzmu, baroku i epok kolejnych. Nawarstwienia te ilustrują kolejne etapy rozwoju nie zacierając średniowiecznego obrazu miasta.

Kamienice mieszczańskie

Zasadniczo toruńska kamienica kupiecka należała do typu północnoeuropejskiego, powszechnie występującej w miastach pobrzeży morskich od Flandrii po Rygę. Najokazalsze kamienice należące do bogatych patrycjuszy wznoszone były przy ul. Żeglarskiej, Rynku Staromiejskim czy Chełmińskiej³⁷. Były to zwykle budynki trójkondygnacyjne ze szczytem skierowanym w stronę ulicy, spełniające funkcje mieszkalne i magazynowe – z dużą, wysoką sienią w przedniej części budynku. W XV w. w wysokich sieniach powszechnie dobudowywano nadwieszane galerie i izdebki (w rodzaju antresoli), które funkcjonowały aż do XIX w., kiedy kamienice mieszczańskie zaczęto przekształcać w czynszowe, wielorodzinne.

³⁶ Ibidem, s. 140.

³⁷ Ibidem.

Fasady gotyckich kamienic były bogato zdobione – profilowanymi, niekiedy glazurowanymi cegłami, lub dekoracjami malarskimi. W kolejnych okresach elewacje były przekształcane zgodnie z modą okresu – w stylu renesansowym, manierystycznym czy barokowym.

W wyniku XVIII- i XIX-wiecznych przebudów znacznemu uproszczeniu podlegały formy elewacji – często usuwano szczyty kamienic, dekorację architektoniczną elewacji, wprowadzając gładkie tynkowane elewacje zakończone zwykle prostymi gzymsami lub attykową ścianką. Jednak pomimo zewnętrznych przekształceń w wielu kamienicach zachował się oryginalny gotycki podział wnętrza, a także zachowały się wartościowe elementy wystroju w postaci polichromii czy zdobionych także polichromiami belkowanych, drewnianych stropów.

Spichrze

Najstarszą (średniowieczną) formą magazynu handlowego w Toruniu były tzw. domy-spichrze (czy domy-składy): kupiec z rodziną zwykle zajmował parter i część pierwszego piętra kamienicy, a w pozostałej części pierwszego, na drugim piętrze i poddaszu przechowywał towary. Ówczesny handel związany był ze składowaniem znacznych ilości towarów, stąd konieczność budowy wyspecjalizowanych magazynów – spichrzy. Na terenie Starego Miasta już w XIII/XIV wieku było około 30 takich obiektów; zaś w okresie największego rozkwitu handlu zbożem w XVII w. było ich ponad sto. Spichrze były budowlami murowanymi, z wzniesionymi z drewna konstrukcjami poszczególnych niskich kondygnacji.

Większość z zachowanych spichrzów toruńskich znajduje się w południowej, nadwiślańskiej części Starego Miasta, skąd było najbliżej do dawnego portu na Wiśle. Na obszarze Nowego Miasta Torunia, ze względu na jego rzemieślniczy charakter, budowano (i zachowało się do dziś) znacznie mniej spichrzy.

Zachowane toruńskie spichrze są przede wszystkim budowlami gotyckimi, ale zachowały się także późniejsze spichrze renesansowe, barokowe, a nawet XIX-wieczne. Spośród ponad 100 stojących niegdyś w Toruniu spichrzy zachowało się do dziś 30, zaś dziesięć spośród nich zachowało charakter spichlerza – pierwotny wygląd i konstrukcję wnętrza.

3. **Wybitne wartości krajobrazowe średniowiecznego miasta usytuowanego nad rzeką – widoki miasta od strony Wisły kształtowane przez monumentalne sylwetki gotyckich kościołów i ratusza wznoszących się wśród zróżnicowanych brył kamienic o urozmaiconych fasadach i geometrii ceramicznych dachów, otoczone pasem murów obronnych z bramami.** Historyczna panorama od strony Wisły, ukształtowana w zasadniczym kształcie w XIII/XIV w. jest ikonicznym obrazem Torunia.

Panoramy i widoki

Najbardziej charakterystyczna sylweta miasta widoczna z południowego brzegu Wisły została ukształtowana w zasadzie już w okresie średniowiecza. Wszystkie dominanty krajobrazowe w postaci monumentalnych kościołów Wniebowzięcia NMP i św. Janów na Starym Mieście, św. Jakuba na Nowym Mieście oraz Ratusz Starego Miasta zostały wzniesione w XIV–XV w. Ostatnimi dominantami w sylwecie miasta są: wzniesiony w poł. XVIII w., w południowo-zachodnim narożniku Rynku Staromiejskiego, kościół św. Ducha oraz wzniesiony w 1891 r., w południowej pierzei Rynku Staromiejskiego, Dwór Artusa (w miejscu wcześniejszego z 1829 r.). Całości widoku miasta od strony południowej dopełniają średniowieczne mury obronne z basztą Krzywa Wieża i bramami: Mostową, Żeglarską i Klasztorną.

O wielowiekowym rozwoju miasta i przekształceń jakim podlegała przestrzeń miejska, świadczą charakterystyczne wnętrza urbanistyczne – place miejskie: Rynek Staromiejski z średniowiecznym ratuszem i Rynek Nowomiejski z wzniesionym w XIX wieku zbozem ewangelickim w miejscu dawnego ratusza; pierzeje ulic z elewacjami kamienic tworzących wyjątkową mozaikę stylów architektonicznych – zachowane gotyckie elewacje przeplatane elewacjami renesansowymi, barokowymi i klasycystycznymi.

4. Powiązane z historią miasta i poszczególnymi obiektami: nazewnictwo, funkcje, wydarzenia historyczne i sławni mieszkańcy (najbardziej znany – astronom Mikołaj Kopernik).

Konkluzje

Dzięki sukcesywnym realizowanym pracom konserwatorskim i remontowym (w szczególności prace w ramach kolejnych etapów projektu unijnego: „Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO”) w dobrym stanie zachowania znajdują się najcenniejsze budowle na obszarze *Średniowiecznego miasta w Toruniu*, będące jednocześnie charakterystycznymi dominantami krajobrazowymi miasta.

Charakterystyka stanu zachowania zabudowy mieszkaniowej na terenie *Średniowiecznego miasta w Toruniu* została przedstawiona w diagnozie projektu *Gminnego Programu Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027*. Oparta została na inwentaryzacji przeprowadzonej przez Urząd Miasta Torunia oraz opiniach respondentów w ramach badań społecznych.

W ocenie mieszkańców i osób często przebywających na terenie podobszaru rewitalizacji Stare Miasto, elewacje i wnętrza budynków mieszkalnych są ładne i zadbane – uznało tak 60% ankietowanych ze Starego Miasta. To z pewnością efekt wieloletnich procesów odnowy elewacji kamienic na Starówce. 33% jest nadal niezadowolonych ze stanu elewacji. Wnętrza budynków na Starym Mieście zostały w większości negatywnie ocenione. 40% respondentów źle ocenia stan wnętrza, a 23% dobrze.

Obszar rewitalizacji cechuje się dużym nagromadzeniem obiektów zabytkowych włączonych do gminnej ewidencji zabytków miasta Torunia (stan na 31 października 2021 r.). Na Starym Mieście w GEZ znajdowało się 813 zabytków, tj. 31,43% łącznej ich liczby w mieście. [...]

Na Starym Mieście zabudowę mieszkaniową tworzą głównie wielorodzinne kamienice. W przypadku wielu z nich zachodzi potrzeba pilnych remontów [...] – wymiany wymaga pokrycie dachowe oraz instalacje wewnętrzne i stolarka okienna [...] odbudowy wymagają elewacje oraz klatki schodowe. Zaniedbane są również przestrzenie podwórzy kamienic. *Większość* [przyp. Autorzy] kamienic wymagających remontu i termomodernizacji to [...] obiekty zabytkowe – *prace przy nich prowadzone wymagają pozwoleń organów ochrony zabytków, a także specjalnych, konserwatorskich, zasad postępowania* [przyp. Autorzy]. Należy dodać, że 16,8% obiektów zabytkowych widniejących w rejestrze wojewódzkiego konserwatora zabytków znajduje się w niezadawalającym stanie technicznym. **Warto jednak zaznaczyć, że w ostatnich latach zmodernizowano wiele kamienic w tej części miasta [...]**³⁸.

³⁸ *Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027* – projekt, s. 63–64 (źródło – <https://bip.torun.pl/obwieszczenie/55614/obwieszczenie-btcm-042-8-2023>).

5.2. Poziom integralności i autentyczności zespołu zabytkowego

Zespół Średniowiecznego miasta w Toruniu zachowuje wysoki poziom integralności i autentyczności. Zachowany jest układ przestrzenny trzech części składowych zespołu, tj. przebieg ulic, bloki zabudowy, dominanty przestrzenne, wnętrza urbanistyczne.

Autentyczna jest substancja zabytkowa poszczególnych budowli – poczynając od najbardziej eksponowanych w krajobrazie obiektów sakralnych (ceglane mury, dachówka ceramiczna, wystrój i wyposażenie wnętrz), poprzez kamienice mieszkalne (wiele spośród nich ma w różnym stopniu zachowane oryginalne elementy konstrukcyjne – mury obwodowe, piwnice, stropy, więźby dachowe, itp.), po budynki magazynowe – spichrze (z zachowanymi w części z nich oryginalnymi, drewnianymi konstrukcjami stropów i więźb dachowych).

Określone w pkt. 3.4. orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości wymaga okresowej analizy i uaktualnienia (np. ze względu na zbyt duży poziom uogólnień w ich treści czy ze względu na nowe ustalenia naukowe).

Podsumowanie analizy stanu miejsca światowego dziedzictwa w odniesieniu do „orzeczenia wyjątkowej uniwersalnej wartości” (OUV)

Elementy OUV	Propozycje korekt / uzupełnień	Czynniki /procesy / zjawiska na które należy zwrócić uwagę – wzmocnić / osłabić / utrzymać
<p>Krótki opis</p> <p>Toruń leżący na północy Polski jest wyjątkowo dobrze zachowanym przykładem średniowiecznego centrum handlowego i administracyjnego o znaczeniu europejskim, położonym nad Wisłą.</p> <p>Toruń założono w czasie, kiedy rycerze Zakonu Krzyżackiego szerzyli chrześcijaństwo pośród ludów Europy Wschodniej oraz kiedy Liga Hanzeatycka przyczyniała się do gwałtownego rozwoju handlu pomiędzy krajami nadbałtyckimi i Europą Wschodnią.</p> <p>Toruń stał się wiodącym członkiem Ligi Hanzeatyckiej na terenach znajdujących się pod panowaniem Zakonu Krzyżackiego.</p> <p>Średniowieczne miasto w Toruniu składa się z trzech elementów: ruin zamku krzyżackiego, Starego Miasta oraz Nowego Miasta.</p> <p>Dwa miasta oraz zamek, zabudowane w kształcie podkowy, otoczone murami miejskimi stanowią wyjątkową formę</p>	<p>Znaczenie Torunia wykraczało poza granice państwa zakonnego – miasto miało kontakty handlowe ze wszystkimi ważniejszymi centrami handlowymi Europy Środkowej i Zachodniej.</p> <p>Brak danych na czym miała polegać ta wyjątkowość formy średniowiecznego rozkładu zabudowy.</p>	<p>Wzmocnienie znaczenia uczestnictwa Torunia w Związku Hanzeatyckim i jego wpływu na rozwój handlowy, architektoniczny i kulturowy miasta.</p>

<p>średniowiecznego rozkładu zabudowań.</p> <p>Większa część zamku, który został zbudowany na rzucie podkowy w połowie XIII wieku jako baza do podboju i ewangelizacji Prus, została zniszczona podczas powstania w 1454 roku, kiedy miejscowi mieszczaństwo podnieśli się przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu.</p> <p>Ruiny i archeologiczne pozostałości zostały odkopane i zachowane.</p> <p>Stare Miasto zostało lokowane w roku 1233, po czym szybko rozwinęło się jako ważny ośrodek handlu.</p> <p>Sąsiadujące Nowe Miasto rozwijało się od 1264 roku, głównie jako ośrodek rzemiosła i rękodzielnictwa.</p> <p>Oba obszary miejskie świadczą o wymianie i twórczej adaptacji doświadczeń artystycznych, które miały miejsce wśród miast hanzeatyckich.</p> <p>Wyjątkowo pełny obraz średniowiecznego sposobu życia jest widoczny w oryginalnym układzie ulic i pierwszych budynków Torunia.</p> <p>Zarówno Stare, jak i Nowe Miasto posiadają swoje kościoły parafialne oraz liczne piękne ceglane kamienice, spośród których wiele zachowało oryginalne gotyckie elewacje, ściany działowe, stropy zdobione sztukaterią, sklepienie podpiwniczenia i malowane zdobienia.</p> <p>Wiele budynków w Toruniu było wykorzystywanych zarówno dla celów mieszkalnych, jak i handlowych.</p> <p>Dobrym przykładem jest dom, w którym w 1473 roku urodził się wielki astronom Mikołaj Kopernik, zachowany jako muzeum poświęcone temu wielkiemu człowiekowi i jego pracy.</p>	<p>Powtórzenie w tekście OUV informacji o podkowiastej formie zamku.</p> <p>Zapis niejasny – nie wynika z niego w jaki sposób obszary miejskie miałyby świadczyć o wymianie i twórczej adaptacji doświadczeń artystycznych płynących z miast hanzeatyckich.</p> <p>Zapis niejasny – nie wynika z niego w jaki sposób w oryginalnym układzie ulic i pierwszych budynków Torunia przejawiać miałyby się średniowieczny sposób życia.</p>	
---	--	--

<p>Kamienice często obejmowały pomieszczenia magazynowe i niezwykle spichlerze wykonane z cegły, niektóre wysokie nawet na pięć pięter.</p> <p>Ponieważ zachowało się tak wiele budynków z tego okresu średniowieczny podział na parcele, wyznaczony przez oryginalne mury ogrodzeniowe z cegły, został w znacznej części zachowany.</p>	<p>Zapis błędny – czym innym były tzw. domy-składy, a czym innym spichrze.</p> <p>Zapis nieprecyzyjny – nie wiadomo jak wiele budynków z okresu średniowiecza zachowało się. Brak danych o stanie zachowania średniowiecznego podziału na parcele; nie zachowało się wiele murów ogrodzeniowych z cegły – w rejestrze zabytków znajduje się zaledwie jeden taki obiekt.</p>	
<p>Integralność</p> <p>Wszystkie elementy, które podtrzymują wyjątkową uniwersalną wartość średniowiecznego miasta w Toruniu znajdują się w granicach dobra.</p> <p>Średniowieczne, regularne rozplanowanie urbanistyczne miasta otoczonego łańcuchem murów obronnych, z dwoma rynkami, ratuszem, kamienicami, kościołami i zamkiem krzyżackim pozostało w nienaruszonym stanie.</p> <p>Układ ten oraz zwarta tkanka architektoniczna Torunia mają średniowieczny rodowód.</p> <p>Historyczne panoramy miasta są niezmiennione, kształtowane przez monumentalne sylwetki gotyckich kościołów i ratusza, które dominują w panoramie, wznosząc się wśród zróżnicowanych brył kamienic o urozmaiconych fasadach i geometrii ceramicznych dachów.</p> <p>Funkcje centrum administracyjnego, handlowego, turystycznego wspólcześnie Torunia, skoncentrowane w obrębie starówki, dzięki świadomości wyjątkowej wartości kulturowej tego zespołu, nie są zagrożeniem dla dobra, które nie cierpi z powodu negatywnych skutków rozwoju lub zaniedbania.</p>	<p>Historyczne panoramy miasta zostały w zasadniczym kształcie uformowane w średniowieczu, jednak w pewnym stopniu podlegały przemianom i przekształceniom (np. budowa kościoła św. Ducha w XVIII w. czy Dworu Artusa w 1891 r.).</p> <p>Zgodnie z zapisami Programu rozwoju turystyki dla miasta Torunia do 2030 r., „co najmniej od 2015 r. można mówić o istnieniu zjawiska „hipertrofii turystycznej turystyki miejskiej, czyli nadmiaru turystów skupionych w jednym miejscu, ze wszystkimi negatywnymi konsekwencjami tego zjawiska.</p>	
<p>Autentyczność</p> <p>Średniowieczne miasto w Toruniu jest niezwykle autentyczne pod względem jego lokalizacji i otoczenia, formy i projektu oraz materiałów i substancji.</p>		<p>Dla jednoznacznego określania autentyczności wskazane jest przeprowadzenie szczegółowych badań zachowanych w całości lub części gotyckich obiektów i gotyckich elementów konstrukcyjnych w obiektach przekształconych.</p>

<p>Jest oryginalnym, nieprzetworzonym przykładem, zrealizowanej według XIII-wiecznego prawa i zachowanej w rozpoznawalnej formie, idei budowy miast rozmierzanych na regularnej siatce kwartałów, ulic i bloków zabudowy.</p> <p>Autentyzmu wybudowanego na oryginalnym planie końskiej podkowy, zamku krzyżackiego, otoczonego ze wewnętrznym murem i fosami, dowodzi udokumentowane rozpoznanie jego wyglądu, konstrukcji, funkcji pomieszczeń i fizycznej oryginalności materiałów, pomimo że zamek zachowany jest w formie trwałej ruiny.</p> <p>Jego lokalizacja pomiędzy oboma średniowiecznymi miastami, na wysokim brzegu Wisły również świadczy o autentyzmie.</p> <p>Autentyczna jest także materialna substancja budowli: murów miejskich o gotyckim pochodzeniu, bram, baszt, kościołów, murów działowych wyznaczających parcele zabudowy, kamienic o gotyckim rodowodzie widocznym we wszystkich niemal piwnicach, ale też wielu elementów konstrukcji ścian, elewacji, detalu architektonicznego i dekoracyjnego wystroju wnętrza.</p> <p>Autentyzm zachowanego rozplanowania miasta, czyli idei urbanistycznej łączącej Toruń z hanzeatycką częścią Europy oraz autentyzm zachowanych struktur architektonicznych w rzetelnym, oryginalnym materiale dają świadectwo ciągłości tradycyjnych technik i technologii budowania z użyciem wspólnych dla miasta i tego regionu świata wzorców, form i kolorystyki.</p>	<p>Zasadne byłoby przywołanie prawa chełmińskiego jako XIII-wiecznego prawa, na podstawie którego lokowano i kształtowano założenia miejskie.</p> <p>Sformułowanie niejasne – w jaki sposób usytuowanie zamku pomiędzy dwoma miastami ma świadczyć o jego autentyzmie.</p> <p>Zapis dotyczący murów działowych wyznaczających parcele zabudowy jest nieprecyzyjny – nie zachowało się zbyt wiele takich obiektów.</p> <p>Sformułowanie dotyczące gotyckiego rodowodu widocznego w niemal wszystkich piwnicach jest nieprecyzyjne – brak danych o skali zachowanych gotyckich elementów konstrukcji budynków.</p> <p>Zapis niejasny – w jaki sposób rozplanowanie Torunia stanowi ideę urbanistyczną łączącą miasto z hanzeatycką częścią Europy?</p>	
<p>Ochrona i zarządzanie</p> <p>Średniowieczne miasto w Toruniu ma zapewnioną ochronę prawną na podstawie przepisów o ochronie zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków oraz uznanie za Pomnik Historii.</p> <p>Dobro będące częścią miasta, w której obecne są wszystkie współczesne funk-</p>		

<p>cje miejskie, zarządzane jest przez prezydenta miasta, szefa administracji samorządowej i radę miasta.</p> <p>Zasady postępowania w odniesieniu do zabytku wpisanego do rejestru zabytków określa polskie prawo i jest kompatybilne z przepisami dotyczącymi zagospodarowania przestrzeni, kreowania architektury i budownictwa, zieleni oraz pakiet regulacji dotyczący kompetencji samorządu terytorialnego.</p> <p>Kompleksem spraw związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego zajmuje się Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków działające w strukturach urzędu miasta.</p> <p>Dla usprawnienia zarządzania w obrębie dobra i jego bezpośredniego otoczenia zostało powołane Biuro Toruńskiego Centrum Miasta, zajmujące się koordynacją i monitorowaniem działalności handlowej, gastronomicznej, turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, promocyjnej, reklamowej oraz inspirowaniem działań zwiększających społeczną świadomość wartości starówki.</p> <p>Dla Torunia został opracowany i jest realizowany Gminny Program Opieki nad Zabytkami, który określa strategię działań ochronnych, edukacyjnych i promocyjnych w odniesieniu do zasobów kulturowych miasta.</p> <p>W celu zapewnienia efektywnej ochrony w obliczu potencjalnych zagrożeń wynikających z aktywności inwestycyjnej i konieczności uwzględniania potrzeb rozwojowych, niezbędne jest posiadanie aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejsca światowego dziedzictwa (o powierzchni 48 ha) i jego strefy buforowej (300 ha).</p> <p>Ponadto utrzymanie wyjątkowej uniwersalnej wartości, autentyczności i integralności <i>Średniowiecznego miasta w Toruniu</i> z czasem będzie wymagało przygotowania, zatwierdzenia i wdrażania kompleksowego planu zarządzania</p>	<p>Sformułowanie przywołuje rozwiązanie prawne, a nie odnosi się do konkretnego dokumentu i daty jego uchwalenia.</p> <p>Rada Miasta Torunia podjęła uchwałę o przystąpieniu do procedowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego MŚD.</p> <p>Miasto Toruń wdrożyło proces opracowania planu zarządzania dla <i>Średniowiecznego miasta w Toruniu</i>.</p>	
---	--	--

w celu zapewnienia długotrwałej ochrony i efektywnego zarządzania dobrem.		
---	--	--

5.3. Społeczny odbiór i poziom zaangażowania w procesy związane z ochroną i zarządzaniem miejscem

Ważnym elementem procesu zarządzania dziedzictwem (dobrem światowego dziedzictwa) jest partycypacja społeczna rozumiana jako świadomość wartości chronionego dziedzictwa / przestrzeni i zaangażowanie w proces opieki nad nim i zarządzania nim. Jednym z najważniejszych dokumentów angażujących społeczność są programy rewitalizacji. Obecnie procedowany jest projekt *Gminnego Programu Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027*³⁹. Zawarte w diagnozie tego dokumentu dane stanowią ważny materiał dla analiz także w niniejszym dokumencie, jako że oparte są w dużej mierze na badaniach społecznych.

Na podstawie przywołanej uszczegółowionej diagnozy w projekcie *Programu Rewitalizacji Torunia do 2027 roku* sformułowane zostały zestawienia potencjałów, problemów i potrzeb rozwojowych w odniesieniu do badanych zagadnień [*przypatrzmy je jedynie dla jednostki Stare Miasto w zakresie dotyczącym problematyki ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego – przyp. Autorzy*]⁴⁰:

Potencjały rozwojowe obszaru rewitalizacji Stare Miasto	
Więzi społeczne	<ul style="list-style-type: none"> pozytywna ocena więzi społecznych – zadowolenie z życia w miejscu zamieszkania poczucie więzi z miejscem zamieszkania
Edukacja i kultura	<ul style="list-style-type: none"> dobry dostęp do instytucji usług kultury i edukacji oraz oferty wydarzeń społeczno-kulturalnych, możliwość wykorzystania ulokowanych na Starym Mieście placówek edukacyjnych na cele aktywizacji społecznej
Potencjał gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> bardzo wysoka aktywność gospodarcza – zdecydowanie największe skupienie podmiotów gospodarczych, szczególnie usług gastronomicznych, sektora kreatywnego i przemysłu czasu wolnego w mieście
Dostęp do zieleni i rzeki	<ul style="list-style-type: none"> dostęp mieszkańców i turystów do atrakcyjnych form terenów zieleni na granicy Bydgoskiego Przedmieścia i Starego Miasta (alpinarium, Dolina Marzeń, Ogród Muzyków, Park 100-lecia Powrotu Torunia do Wolnej Polski, Park Wojewodów Pomorskich, Skwer Oficerskiej Szkoły Artylerii, zielony kompleks Jordanek), bliskość ogrodu Zoobotanicznego i Parku Miejskiego na Bydgoskim Przedmieściu, bulwary nadwiślańskie
Potencjał kulturowy	<ul style="list-style-type: none"> harmonia ładu przestrzennego ścisłego centrum miasta – bardzo wysoka historyczna atrakcyjność obiektów zabytkowych wraz z otoczeniem terenów zieleni, atrakcyjne przestrzenie publiczne, wysokie skupienie obiektów sakralnych stanowiących dominantę w przestrzeni miejskiej
Infrastruktura transportowa	<ul style="list-style-type: none"> dobrze oceniany stan techniczny jezdni i chodników

³⁹ *Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027* – projekt, s. 27–42 (źródło – <https://bip.torun.pl/obwieszczenie/55614/obwieszczenie-btcm-042-8-2023>).

⁴⁰ *Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027* – projekt, s. 155–163 (źródło – <https://bip.torun.pl/obwieszczenie/55614/obwieszczenie-btcm-042-8-2023>).

Obiekty usług publicznych	<ul style="list-style-type: none"> • najwyższa w mieście koncentracja obiektów usług społecznych i administracji publicznej,
Stan zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • dobrze oceniany stan wielu elewacji [<i>frontowych – przyp. Autorzy</i>] zabudowy kamienicznej Starówki

Problemy rozwojowe obszaru rewitalizacji Stare Miasto	
Bezpieczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> • najwyższe natężenie przestępczości oraz niepożądane zjawiska w przestrzeni miejskiej – stosunkowo częsty widok osób publicznie pijących alkohol, akty wandalizmu, osoby żebrzące i zaczepiające przechodniów, hałasująca młodzież
Aktywność społeczna	<ul style="list-style-type: none"> • niska aktywność społeczna – najniższa frekwencja wyborcza, • niewielka liczba inicjatyw społecznych, w które angażuje się społeczność lokalna
Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystne zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych – wypieranie drobnej działalności handlowej i usługowej przez sieci handlowe
Infrastruktura transportowa	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca w opinii mieszkańców dostępność miejsc parkingowych w otoczeniu zespołu staromiejskiego mimo strefy płatnego parkowania
Przestrzeń publiczną	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca oferta wypoczynkowo-rekreacyjna – zbyt mało miejsc służących funkcji rekreacyjnej, wypoczynkowej i sportowej, • niewiele miejsc w przestrzeni publicznej, w których dzieci mogą spędzać czas na powietrzu (place zabaw, boiska, parki), • niski stopień nasycenia zieleni miejskiej – zbyt mała ilość zieleni w strefie zwartej zabudowy kamienicznej w obrębie zespołu staromiejskiego, • niewielka powierzchnia terenów zieleni ogólnodostępnej
Stan zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • deficyty w stanie technicznym budynków mieszkalnych – zróżnicowany stan techniczny zespołu kamienic, • wysoki poziom degradacji wielu obiektów zabytkowych, • najwyższy poziom potrzeb inwestycyjnych w zakresie modernizacji budynków w mieście, • nisko oceniany stan wnętrza kamienic oraz ich podwórzy
Środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • niski standard środowiska zamieszkania – zły stan powietrza atmosferycznego spowodowany indywidualnym sposobem ogrzewania mieszkań na paliwa stałe, • wysoki poziom zaśmiecania ulic mimo systematycznego odbioru odpadów komunalnych przez służby porządkowe, • relatywnie wysokie natężenie hałasu, uciążliwość ruchu samochodowego

Potrzeby rozwojowe obszaru rewitalizacji Stare Miasto	
Bezpieczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> • przeciwdziałanie przestępczości, • rozwijanie infrastruktury bezpieczeństwa publicznego, • przeciwdziałanie występowania niepożądanych zjawisk w przestrzeni miejskiej, które związane są z niszczeniem mienia oraz które obniżają poczucie bezpieczeństwa mieszkańców
Rozwój osobisty, edukacja i czas wolny, edukacja i kultura	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystywanie na potrzeby rozwoju społecznego całego obszaru rewitalizacji potencjału funkcjonujących na Starym Mieście podmiotów publicznych i niepublicznych usług kultury, edukacji i integracji społecznej,

tura, obiekty usług publicznych, więzi, aktywność i inicjatywy społeczne	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w rozwijaniu oferty edukacyjnej i kulturalnej
Przedsiębiorczość i potencjał gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie potencjału gospodarczego Starego Miasta, w tym sektora kreatywnego i przemysłu czasu wolnego w procesach rewitalizacji podobszaru, tworzenie zachęt do korzystania z usług firm zlokalizowanych na Starym Mieście
Infrastruktura transportowa	<ul style="list-style-type: none"> poprawa bezpieczeństwa użytkowników ruchu samochodowego, rowerowego i pieszego, rozwój infrastruktury rowerowej, eliminowanie uciążliwości ruchu samochodowego
Przestrzenie publiczne i potencjał kulturowy	<ul style="list-style-type: none"> tworzenie estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznych w oparciu o potencjał architektonicznego dziedzictwa Starego Miasta, rozwijanie terenów zieleni wśród zabudowy staromiejskiej, dostosowywanie przestrzeni publicznych i ciągów komunikacyjnych do potrzeb osób, które doświadczają problemów w poruszaniu się
Stan zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> ochrona, modernizacja i adaptacja pod funkcje społeczne zabytkowej zabudowy Starego Miasta, modernizacja, w tym termomodernizacja wraz z wymianą źródeł ogrzewania zasobów mieszkaniowych, eliminowanie źródeł nielegalnego zanieczyszczenia powietrza i składowania odpadów,
Środowisko, dostęp do rzeki i zieleni	<ul style="list-style-type: none"> utrzymanie bogatego zasobu terenów zieleni i rozwijanie bioróżnorodności w miejskiej przyrodzie, wykorzystywanie w rozwoju sportu i turystyki terenów nadwiślańskich

Wizją obszaru po przeprowadzeniu procesu rewitalizacji w odniesieniu do jednostki Stare Miasto jest:

Stare Miasto – unikatową, objętą ochroną, imponującą, odnowioną zabytkową architekturą i przestrzeniami publicznymi wkomponowanymi w zabudowę usługową i mieszkaniową, zielenią, bulwarami nadwiślańskimi, ofertą kulturalną i gastronomią, niezwykle atrakcyjną dzielnicą Torunia, przyciągającą torunian i turystów z kraju i z zagranicy. Uspokojony ruch samochodowy poprawia komfort życia w gęstej zabudowie toruńskiej starówki. Mieszkańcy Starego Miasta mogą odpocząć od miejskiego i turystycznego zgiełku wśród licznych, mniejszych i większych powierzchniowo terenów zieleni, które są estetycznie urządzone, tworząc dostępne dla wszystkich strefy rekreacji i wypoczynku. Ulice Starego Miasta są zadbane, wypełnione zielenią i małą architekturą dopełniającą zabytkowy charakter dzielnicy. Służby porządkowe i monitoring miejski zapewniają wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców i odwiedzających Stare Miasto. Mieszkańcy są aktywni społecznie i zawodowo. Osoby, które z różnych powodów doświadczają problemów wykluczenia społecznego, są objęte profesjonalnym wsparciem instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na rzecz włączenia społecznego. O rozwój Starego Miasta, jego mieszkańców, w tym dzieci i młodzieży oraz osób starszych, dbają instytucje kultury, placówki edukacyjne, formalne i nieformalne grupy społeczników miejskich, którzy zachęcają do udziału we współdecydowaniu o zmianach na Starym Mieście i proponują wiele inicjatyw społecznych. Dzieci i młodzież korzystają z szerszej oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Stare Miasto pozostaje miejscem prężnie rozwijającej się drobnej przedsiębiorczości. Siedzibę mają tu podmioty sektora kreatywnego. Prężnie rozwija się również gastronomia, usługi hotelowe i inne podmioty przemysłu czasu wolnego⁴¹.

⁴¹ Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027 – projekt, s. 163–164 (źródło – <https://bip.torun.pl/obwieszczenie/55614/obwieszczenie-btcm-042-8-2023>).

Na potrzeby niniejszego opracowania, w dniach od 5 do 30 czerwca 2023 r., przeprowadzono metodą CAWI⁴² badania ankietowe. Na ich podstawie uzyskano informację zwrotną na temat atrakcyjności widokowej średniowiecznego zespołu miejskiego Torunia. Ma ona postać liczbową, składającą się z oceny wartościującej w skali od 1 do 5 i kwoty pieniężnej reprezentującej skłonność mieszkańców do uiszczenia opłaty za zachowanie widoku dla przyszłych pokoleń [tzw. WTP]. Dopełnieniem oceny wartościującej jest powiązane z nią jej uzasadnienie słowne.

Mieszkańcy Torunia udzielili łącznie 705 odpowiedzi, z czego 675 ma uzasadnienie dokonania takiej a nie innej oceny punktowej. Średnia ocena atrakcyjności widokowej średniowiecznego zespołu miejskiego Torunia jest dosyć wysoka, wynosi bowiem prawie 4 punkty.

Z uzasadnień wynika, że ocena mogłaby być wyższa, gdyby nie trwający od prawie dwóch lat remont nadwiślańskiego Bulwaru Filadelfijskiego, co wpłynęło negatywnie na wysokość oceny. Należy jednak zauważyć, że łączny udział ocen 4- i 5-punktowych przekroczył 72%. Cechą charakterystyczną uzyskanych wyników jest dramatycznie malejący udział głosów krytycznych w miarę wzrostu wartości ocen – od ponad 30% dla wartości 1. do poniżej 3% dla wartości 5. – średnio dla wszystkich ocen prawie 11%.

Z faktu bardzo licznego udziału mieszkańców w badaniu ankietowym oraz wysokiej liczby uzasadnień do ocen wynika, że kwestia atrakcyjności widokowej starówki jest ważna dla wielu Torunian. Dodatkowym dowodem na to jest wysoka (niezerowa) wartość pieniężna oddająca skłonność mieszkańców Torunia do uiszczenia hipotetycznej opłaty abonamentowej za zachowanie dziedzictwa architektonicznego w dobrym stanie dla przyszłych pokoleń. Roczna zadeklarowana wartość takiej opłaty wyniosła prawie 170 zł (ponad 14 zł miesięcznie).

Oceny punktowe dokonane przez przyjezdnych z kraju (6% wyższa) i zagranicy (9% wyższa) są wyższe, bowiem nie są obciążone wiedzą o ułomnościach zespołu staromiejskiego, które znane są mieszkańcom Torunia. Również deklarowana kwota opłaty za zachowanie dziedzictwa jest wyższa – odpowiednio o 54 i 36 zł. Może to wynikać z faktu, że deklaracje oddają wyższy stopień zamożności małych prób badawczych, które nie są tak reprezentatywne jak próba badawcza na mieszkańcach Torunia, obejmującą bardziej zróżnicowane dochodowo grupy społeczne.

Generalizując uzyskane wyniki, należy podkreślić dużą troskę mieszkańców Torunia o dobrostan zespołu staromiejskiego, z której są dumni. Niemala grupa respondentów w swoich wypowiedziach podkreśla silną więź emocjonalną z miastem, co oznacza, że identyfikują się z jego losem.

5.4. Wkład ochrony miejsca w rozwój i odporność gospodarczą

W „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego” z 2003 r. określono zadania ponadlokalne realizujące cele publiczne, spośród których dotyczące bezpośrednio miasta Torunia to m.in. zadanie o znaczeniu krajowym rozumiane jako wnioski do koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju, a mianowicie – oprócz planowanych inwestycji drogowych rewaloryzacja historycznego układu urbanistycznego zespołu staromiejskiego Torunia, wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO – zadanie nr 4.

⁴² CAWI (ang. *Computer-Assisted Web Interview* – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW) – technika zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej.

W projekcie *Programu Rewitalizacji* przeprowadzono analizę sytuacji gospodarczej podobszarów rewitalizacji – do których zaliczona została jednostka analityczna Stare Miasto.

Skalę aktywności gospodarczej oceniono na podstawie wskaźnika przedsiębiorczości, wyrażonego liczbą podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców, który w 2021 roku na obszarze rewitalizacji wynosił 119,81 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, a w Toruniu – 109,28‰. **Wśród podobszarów rewitalizacji najwyższym poziomem przedsiębiorczości odznaczało się Stare Miasto, gdzie wartość wskaźnika wynosiła 308,45‰.** Można zatem stwierdzić, że toruńska Starówka cechuje się bardzo dużym potencjałem gospodarczym na tle miasta.

Kolejnym elementem analizy sytuacji gospodarczej w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji jest opisanie działalności podmiotów gospodarczych sektora kreatywnego i przemysłu czasu wolnego. Funkcjonowanie podmiotów z sektora przemysłu czasu wolnego świadczy o atrakcyjności jednostki pod względem turystycznym oraz rekreacyjnym, co szczególnie jest pożądane z punktu widzenia procesów rewitalizacyjnych. Sektor kreatywny natomiast cechuje się dużym udziałem kapitału społecznego i intelektualnego w warstwie właścicieli firm i ich pracowników.

Według danych z Głównego Urzędu Statystycznego, w 2021 r. na obszarze rewitalizacji było zarejestrowanych 629 podmiotów gospodarczych sektora kreatywnego i przemysłu czasu wolnego, co stanowiło 13,87% ogólnej liczby wszystkich podmiotów gospodarczych. Z kolei w samym mieście Toruniu działały 2082 podmioty, a ich udział wynosił 10,45% wśród wszystkich tych jednostek. Oznacza to, że obszar rewitalizacji cechuje się większym udziałem tych podmiotów w stosunku do całej gminy. Największą ich koncentracją cechuje się Stare Miasto, w którym ten wskaźnik wynosił 17,44%.

O tym, czy poszczególne podobszary stanowią jednostki terytorialne zaspakajające potrzeby mieszkańców w zakresie dostępności miejsc do spotkań oraz placówek usług i handlu w wymiarze lokalnym, mogą świadczyć opinie respondentów na temat liczby sklepów z artykułami pierwszej potrzeby i zakładów rzemieślniczych świadczących usługi dla ludności (np. krawiec, szewc, fotograf, zegarmistrz, jubiler). [...] Respondenci oceniający Stare Miasto już w mniejszym stopniu podzielają tę opinię. 62% uważa, że sklepów z artykułami pierwszej potrzeby jest w tym rejonie wiele. [...] Stosunkowo najlepiej pod względem liczby zakładów rzemieślniczych świadczących usługi dla ludności zostało ocenione Stare Miasto. Według 64% osób tego typu placówek nie brakuje (24% twierdzi inaczej). Respondenci indywidualnych wywiadów pogłębionych, którzy obserwują zmiany zachodzące na przestrzeni wielu lat w obszarze rewitalizacji, zauważają stopniowe zanikanie placówek usług dla ludności. [...] Stare Miasto w wyniku zmian funkcjonalnych, w tym stopniowego wypierania funkcji mieszkaniowej przez sferę usług ponadlokalnych, traci swego rodzaju samowystarczalność gospodarczą⁴³.

Aby zapobiegać powyższym trendom, Gmina Miasta Toruń realizuje działania wspierające mikroprzedsiębiorców w branżach chronionych i zanikających (atrakcyjnych z perspektywy zwiedzających). W dokumencie pn. *Program działań społeczno-gospodarczych dla Zespołu Staromiejskiego w Toruniu*⁴⁴ w rozdz. 3, wprowadzone zostały następujące zapisy:

poprzez wprowadzenie rozwiązań systemowych dotyczących podatków lokalnych i najmu lokali gminnych. Zadanie realizowane jest w oparciu o następujące akty prawne:

⁴³ *Gminny Program Rewitalizacji pn. Program Rewitalizacji Torunia do roku 2027 – projekt*, s. 43–44 (źródło – <https://bip.torun.pl/obwieszczenie/55614/obwieszczenie-btcm-042-8-2023>).

⁴⁴ *Program działań społeczno-gospodarczych dla Zespołu Staromiejskiego w Toruniu*, załącznik do Zarządzenia Prezydenta Miasta Torunia Nr 37 z dnia 24 lutego 2022 r.

- a) uchwałę Nr 498/2020 z 22.10.2020 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości w zakresie branż chronionych, zanikających i preferowanych (obowiązuje od 01.01.2021 r. do 31.12.2023 r.);
- b) uchwałę Nr 845/14 Rady Miasta Torunia zmieniającą uchwałę w sprawie zasad wynajmowania lokali użytkowych, garaży, powierzchni pod reklamę oraz nieruchomości lub ich części stanowiących własność Gminy Miasta Toruń, którymi gospodaruje Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Toruniu;
- c) zarządzenie nr 335/2014 Prezydenta Miasta Torunia zmieniające zarządzenie w sprawie ustalenia minimalnych stawek czynszów za dzierżawę i najem nieruchomości stanowiących mienie Gminy Miasta Toruń.

Analiza realizacji zadania wskazuje potrzebę przeprowadzenia akcji informacyjnej wśród przedsiębiorców, którzy potencjalnie mogliby skorzystać ze zwolnień.

Jednostki realizujące: Wydział Podatków i Windykacji (lider w zakresie pkt. „a”), Wydział Gospodarki Nieruchomościami (w tym jako wykonujący nadzór nad Zakładem Gospodarki Mieszkaniowej; lider w zakresie pkt. „b” i „c”), Wydział Promocji i Turystyki (jako wykonujący nadzór nad Centrum Wsparcia Biznesu).

6) Preferencje dla przedsiębiorców podejmujących działalność w obrębie starówki po raz pierwszy

Do przedsiębiorców podejmujących działalność na starówce po raz pierwszy adresowana jest uchwała Nr 770/14 Rady Miasta Torunia w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości (zwolnienia udzielone do końca 2017 r.) oraz podjęta 22.10.2020 r. uchwała Nr 499/2020 w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości na terenie Strefy Staromiejskiej (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2020 r. poz. 4764). Uchwała ta obowiązuje od 01.01.2021 r. do 31.12.2023 r. Preferencje, które oferuje, mają zachęcić podmioty gospodarcze do lokowania siedzib i prowadzenia działalności w zespole staromiejskim.

Jednostki realizujące: Wydział Podatków i Windykacji (lider), Wydział Promocji i Turystyki (jako wykonujący nadzór nad Centrum Wsparcia Biznesu).

7) Promocja zespołu staromiejskiego jako atrakcyjnego miejsca prowadzenia biznesu

W 2022 r. została uruchomiona Mapa Toruńskiego Rzemiosła, której głównym celem jest wspieranie i promocja działalności lokalnych przedsiębiorców, małych rodzinnych punktów, zakładów rzemieślniczych, pracowni oraz sklepików. Na interaktywnej mapie, znajdującej się pod adresem: <https://bizneswtoruniu.pl/> oraz wydanej w wersji papierowej dostępnej m.in. w Punktach informacyjnych Urzędu Miasta znajduje się ponad 300 punktów usługowych, rzemieślników, firm rękodzielniczych, małych warsztatów i sklepików spod znaku „handmade”. Przedsięwzięcie przyczynia się do wsparcia działających już firm oraz pozwala mieszkańcom i turystom zapoznać się z usługami świadczonymi przez rzemieślników wykonujących zawody uznawane za zanikające.

Jednostka realizująca: Wydział Promocji i Turystyki (w tym jako wykonujący nadzór nad Centrum Wsparcia Biznesu), Biuro Toruńskiego Centrum Miasta⁴⁵.

5.5. Zarządzanie ryzykiem i gotowość na sytuacje kryzysowe

Realizacją działań związanych z zabezpieczeniem przed wystąpieniem i reagowaniem na sytuacje kryzysowe zajmuje się komórka Urzędu Miasta w Toruniu – Wydział Ochrony Ludności, w ramach którego działa Toruńskie Centrum Zarządzania Kryzysowego.

⁴⁵ Program działań społeczno-gospodarczych dla Zespołu Staromiejskiego w Toruniu, s. 17–18.

Narzędziem wspierającym pracę Toruńskiego Centrum Zarządzania Kryzysowego jest *Plan Zarządzania Kryzysowego dla Gminy Miasta Toruń i Powiatu Toruńskiego*⁴⁶ opracowany i przyjęty w 2022 roku. Przy jego opracowywaniu stosowano wzorce zawarte w Wojewódzkim Planie Zarządzania Kryzysowego oraz w Krajowym Planie Zarządzania Kryzysowego. Plan określa zasady udziału administracji publicznej szczebla powiatowego w reagowaniu na wszystkie fazy zarządzania kryzysowego (zapobiegania, przygotowania, reagowania, odbudowy).

Istotą działań określonych w Planie jest szybkie wykrycie zagrożenia i wypracowanie działań, które pozwolą zapobiec sytuacjom kryzysowym lub ograniczyć ich skutki. Plan określa struktury i zasady organizacyjne instytucji i zespołów odpowiedzialnych za funkcjonowanie w sytuacjach kryzysowych oraz realizację zadań, mających na celu złagodzenie ewentualnych skutków zdarzenia, przywracanie i odtworzenie warunków bytowania po zdarzeniu na terenie Powiatu Toruńskiego Grodzkiego i Ziemskiego. Określa i definiuje funkcje oraz zakresy odpowiedzialności związane z wszystkimi fazami zarządzania kryzysowego w zdarzeniach powodujących sytuację kryzysową.

Postępowanie z zabytkami na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych reguluje *Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* przygotowany zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 r.⁴⁷

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Torunia został sporządzony w 2005 roku. Podlegał jedynie bieżącej aktualizacji pod kątem zasobów zabytków nieruchomych i ruchomych objętych ochroną prawną, a tym samym znajdujących się w sferze działań antykryzysowych.

5.6. Działania edukacyjne

Działania edukacyjne prowadzą na obszarze *Średniowiecznego miasta w Toruniu* różnorodne instytucje i organizacje (wymienione w pkt. 5.4.5.). Muzeum Okręgowe wraz z oddziałami, realizuje przede wszystkim okazjonalne wystawy czasowe. Np. *Toruń 25 lat na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO* czy *Polskie obiekty UNESCO*. Toruńska Agenda Kulturalna organizuje m.in. *Jarmarki Średniowieczne* czy *Medievalia*, prezentujące średniowieczne korzenie miasta.

Działania edukacyjne, jako szkoła należąca do sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO, podejmuje toruński Zespół Szkół nr 10 im. Stefana Banacha. Szkoła bierze udział m.in. w organizacji Dni UNESCO, w ramach których uczniowie opracowują projekty na wybrane przez siebie tematy – np. w 2020 r. uczniowie analizowali Agendę UNESCO na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030.

Jednak analiza zakresu, skali i programów działalności ww. instytucji i organizacji wskazuje, że stosunkowo niewielka część ich aktywności jest bezpośrednio skierowana na działania edukacyjne związane z obecnością *Średniowiecznego miasta w Toruniu* na Liście światowego dziedzictwa. Ponadto brak jest działań edukacyjnych o skoordynowanym charakterze, angażujących większą liczbę podmiotów oraz adresujących propozycje edukacyjne do szerokiego grona odbiorców.

⁴⁶ <https://bip.torun.pl/attachments/download/35022>

⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych – Dz.U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153.

W *Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Torunia na lata 2016–2023* zwrócono uwagę na konieczność wychowania do tworzenia i udziału w kulturze, jednak nie pojawiły się w niej elementy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego (w tym problematyki światowego dziedzictwa) Torunia⁴⁸.

W działaniach edukacyjnych można wykorzystać projekt *Kształcenie w dziedzinie ochrony dziedzictwa światowego* (WHE – World Heritage Education), którego celem jest zainteresowanie młodzieży problematyką ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, zaproponowany został Szkołom Stowarzyszonym UNESCO w 1994 r. Wprowadzenie problematyki dziedzictwa światowego do programów szkolnych może przyczynić się do nawiązywania współpracy między nauczycielami i uczniami, a naukowcami i ekspertami nie tylko w skali poszczególnych krajów, ale również w skali globalnej. Program WHE prowadzi do rozwijania twórczych postaw nauczycieli i uczniów, rozbudza świadomość znaczenia twórczego dziedzictwa. Jest koordynowany przez Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO (UNESCO World Heritage Center) oraz Dział Szkół Stowarzyszonych UNESCO (Associated Schools Project).

Dotychczasowa współpraca zaowocowała między innymi opracowaniem zestawu edukacyjnego *Światowe dziedzictwo w rękach młodzieży*, który pomyślany został jako pomoc dla nauczycieli prowadzących zajęcia związane z problematyką światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. Ten zestaw edukacyjny był testowany w naszym kraju w pięciu Szkołach Stowarzyszonych UNESCO.

Zestaw edukacyjny podzielony jest na sześć działów: *Generalne założenia edukacji w dziedzinie dziedzictwa światowego*, *Konwencja dotycząca Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego*, *Dziedzictwo Światowe a tożsamość*, *Dziedzictwo Światowe i turystyka*, *Dziedzictwo Światowe i środowisko*, *Dziedzictwo Światowe a kultura pokoju*. W każdym z wymienionych działów znajdują się materiały informacyjne dla nauczyciela, przykłady ćwiczeń, informacje o instytucjach poza UNESCO zajmujących się daną problematyką, informacje o stronach internetowych poświęconych danemu zagadnieniu. Integralną część zestawu stanowią dokumenty, fotografie, afisze, mapy. Zestaw edukacyjny *Światowe Dziedzictwo w Rękach Młodzieży* oraz inne materiały edukacyjne dostępne są na stronie internetowej Komitetu Światowego Dziedzictwa⁴⁹.

5.7. Badania naukowe

Średniowieczne miasto w Toruniu było przedmiotem licznych badań naukowych dotyczących m.in. problematyki historycznej związanej z lokacją miasta, jego rozwojem, przemianami, rozbudową itp. W związku z tym powstało (i powstaje) wiele opracowań o charakterze naukowym i popularnonaukowym. Badacze prowadzący badania historyczne mają do dyspozycji bogate zasoby archiwalne zgromadzone w miejscowym Archiwum Państwowym a także w zasobach Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu oraz zbiorach Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Bardzo istotnym uzupełnieniem wiedzy na temat miasta, a w szczególności jego początków, dla których nie dysponujemy zbyt obfitą bazą dokumentacyjną, są badania archeologiczne. Na szeroką skalę pro-

⁴⁸ Na początku 2024 r. UMT przystąpił do opracowywania nowej edycji *Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Torunia* – problematyka dziedzictwa kulturowego powinna zostać uwzględniona w projekcie dokumentu.

⁴⁹ Źródło – <https://www.unesco.pl/edukacja/szkoly-stowarzyszone/glowne-programy/swiatowe-dziedzictwo-a-mlodziez/>

wadzone były one m.in. na terenie ruin zamku krzyżackiego oraz na terenie dawnego klasztoru dominikańskiego i kościoła św. Mikołaja. Obecnie ze względu na stopień zurbanizowania miasta, najczęściej badania archeologiczne prowadzone są w związku z realizacją szerokich programów prac konserwatorskich (współfinansowanych ze środków pomocowych lub krajowych), jak np. badania przy kościele św. Jakuba czy zamku Dybowskiem. Najczęściej jednak mamy do czynienia z tzw. badaniami ratowniczymi lub przedinwestycyjnymi, realizowanymi w związku z zaplanowaną na obszarze *średniowiecznego miasta w Toruniu* i jego strefy buforowej inwestycją o charakterze budowlanym.

5.8. Potencjał zrównoważonej turystyki⁵⁰

Efekty obserwacji monitoringu ruchu turystycznego w Toruniu prowadzonego w latach 2013–2020 jednoznacznie wskazały, że **Toruń posiada rozwiniętą funkcję turystyczną i wykazuje konieczność działań równoważących rozwój turystyczny (turystyka zrównoważona) dla realizowania tej funkcji na poprawnym poziomie przy zachowaniu zasobów kulturowych, przyrodniczych i społecznych na wysokim poziomie⁵¹.**

W aktualnym *Programie Rozwoju Turystyki dla Miasta Torunia do 2030 roku* stwierdzono:

Zasoby historyczne i kulturowe Torunia przede wszystkim wpływają na jego atrakcyjność turystyczną. Miasto poprzez swoją architekturę i związaną z nią historię, a także uwarunkowania kulturowe, posiada wyjątkową atmosferę bardzo docenianą przez turystów.

Toruń charakteryzuje szereg znaków rozpoznawczych – symboli, wpływających na jego atrakcyjność turystyczną i identyfikację w Polsce i na świecie. Są wśród nich obiekty zabytkowe i układy przestrzenne, instytucje naukowe i postacie historyczne o wielkim dorobku naukowo-kulturalnym oraz atrakcje turystyczne ugruntowane na podłożu historyczno-kulturowym miasta⁵².

Za najważniejsze znaki rozpoznawcze Torunia – w *Programie Rozwoju Turystyki* – uznano (w poniższym zestawieniu uwzględniono te spośród nich, które bezpośrednio lub pośrednio są związane z obszarem „Średniowiecznego miasta w Toruniu”)⁵³.

Znaki rozpoznawcze Torunia

Znak rozpoznawczy Torunia	Charakterystyka
Zespół staromiejski Torunia	Jeden z najcenniejszych zespołów zabytkowych w Polsce, wpisany został w 1997 r. na Listę Światowego Dziedzictwa.
Toruński gotyk	W Toruniu znajduje się największa – po Krakowie – liczba autentycznych zabytków sztuki i architektury gotyckiej w Polsce. Gotyk jest znakiem rozpoznawczym Torunia. Dlatego jednym z haseł promocyjnych miasta są słowa: „Toruń – gotyk na dotyk”. Lista gotyckiej architektury w mieście jest długa. Do obiektów najbardziej rozpoznawalnych, należą m.in. – Ratusz Staromiejski, – Katedra Świętych Janów,

⁵⁰ Na podstawie *Programu Rozwoju Turystyki dla Miasta Torunia do 2030 roku* – załącznik do uchwały nr 859/22 Rady Miasta Torunia z dnia 12 maja 2022 r.

⁵¹ *Program Rozwoju Turystyki*, s. 15.

⁵² *Program Rozwoju Turystyki*, s. 29.

⁵³ *Program Rozwoju Turystyki*, s. 29–30.

	<p>– Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny,</p> <p>– Kościół Świętego Jakuba.</p>
Wiślana panorama Torunia	Urok i harmonia widoku Torunia od strony Wisły sprawiają, że rzeczna panorama miasta jest jednym z jego symboli i znaków rozpoznawczych. Pełną panoramę najlepiej ogląda się z punktu widokowego przy ul. Majdany na lewym brzegu Wisły. Tu znajdował się w przeszłości początek nieistniejącego obecnie mostu, połączonego po stronie Zespołu Staromiejskiego Torunia z Bramą Mostową.
Krzyżacy – założyciele Torunia	Dokument lokacyjny dla Torunia został wystawiony 28 grudnia 1233 r. przez wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Hermana von Salza i preceptora na Słowiańszczyznę i Prusy Hermana Balka. Toruń został zatem założony przez Krzyżaków i podlegał ich zarządowi aż do 1454 r., kiedy w ramach tzw. inkorporacji został włączony w granice Rzeczypospolitej (za czasów króla Kazimierza Jagiellończyka).
Mikołaj Kopernik	Sława M. Kopernika związana jest z opracowaną przez niego astronomiczną teorią heliocentryczną. Zapewniła ona Kopernikowi miejsce w gronie najwybitniejszych naukowców w dziejach ludzkości. W mieście swoich narodzin Kopernik został ochrzczony (w ówczesnym kościele parafialnym, a dzisiejszej katedrze św. Janów), spędził dzieciństwo i część swojej młodości. Postać M. Kopernika została uwieczniona pomnikiem stojącym na Rynku Staromiejskim, a w domu, w którym przypuszczalnie się urodził znajduje się oddział Muzeum Okręgowego w Toruniu – Dom Mikołaja Kopernika.
Św. Jan Chrzciciel	Jest jedną z najbardziej znanych postaci biblijnych i jednym z najbardziej czczonych świętych. Jego hebrajskie imię Johanan tłumaczy się jako „Bóg jest łaskawy” lub „Jahwe się zmiłował”. Jan żył od 1 roku p.n.e. do 32 roku n.e. W kalendarzu obchodzi się uroczystość ku czci świętego nie tylko w dniu jego śmierci (29 sierpnia), ale także w dniu narodzin (24 czerwca).
Toruńskie pierniki	Najslynniejszym produktem wytwarzanym w Toruniu są pierniki toruńskie. Tradycja wypieku w mieście Kopernika tych aromatycznych ciastek jest niemal tak długa jak historia Torunia. Mówi się, że żaden z gości miasta nie może wyjechać z Torunia bez piernika.
Toruński flisak	Ze względu na swoje położenie nad Wisłą, przygraniczny charakter i kontakty z licznymi miastami naszego kontynentu Toruń od początku swego istnienia w XIII wieku odgrywał ważną rolę w handlu europejskim. Częścią handlowego profilu miasta jest tradycja flisacza. Na Rynku Staromiejskim znajduje się odsłonięta w 1914 roku fontanna z figurą flisaka.
Toruński Anioł	Anioł jest elementem wyróżniającym herb Torunia spośród znaków heraldycznych innych polskich miast. Sylwetka anioła pojawiła się w toruńskim herbie po zakończeniu wojny trzynastoletniej w XV wieku i przetrwała do naszych czasów. Dzięki temu anioł jest jednym z najważniejszych symboli Torunia.

Bogactwo historyczne, kulturowe i naukowe Torunia promują instytucje kultury, które poprzez swoją działalność rozwijają systematycznie funkcje edukacyjne i turystyczne miasta, a część z nich dodatkowo mieści się w zabytkowych obiektach, zlokalizowanych w granicach miejsca światowego dziedzictwa i w jego bezpośrednim otoczeniu. Do najważniejszych należą m.in.:

- Muzeum Okręgowe w Toruniu, a w jego strukturach w szczególności: Ratusz Staromiejski z Wieżą Ratuszową, Dom Mikołaja Kopernika, Muzeum Historii Torunia w Domu Eskenów, Muzeum Toruńskiego Piernika, Muzeum Twierdzy Toruń;

- Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu;
- Muzeum Uniwersyteckie UMK;
- Muzeum Diecezjalne w Toruniu;
- Centrum Popularyzacji Kosmosu „Planetarium Toruń”;
- Centrum Kultury „Dwór Artusa”;
- Toruńska Agenda Kulturalna.

Oferta edukacyjno-kulturalna Torunia jest bogata. Wśród istniejących i prężnie działających instytucji kultury nie ma wyodrębnionego miejsca, które przybliżałoby mieszkańcom i odwiedzającym Toruń miejsce światowego dziedzictwa w kontekście międzynarodowym w tym prowadziło promocję miejsca światowego dziedzictwa i edukację z zakresu światowego dziedzictwa jako wyłączną sferę swojej działalności. Obecnie cele te w sposób nie w pełni skoordynowany, są realizowane przez wymienione wyżej instytucje w ramach własnej działalności i w zgodzie z własnym profilem.

5.9. Prezentacja w przestrzeni dobra wpisanego na Listę światowego dziedzictwa

Wpis na Listę światowego dziedzictwa jest największym wyróżnieniem obszaru zabytkowego na arenie międzynarodowej. Miejsce lub obiekt objęty takim wpisem zyskuje międzynarodowe uznanie i potwierdzenie swojej wybitnej i unikalnej wartości oraz znaczenia dla ludzkości. Konsekwencją wpisu na Listę światowego dziedzictwa powinna być szeroka promocja w przestrzeni miejsca tego faktu, zarówno w formie miejsca, gdzie można uzyskać informacje na temat światowego dziedzictwa, jak i w postaci m.in. oznakowania w przestrzeni granic miejsca światowego dziedzictwa czy też kluczowych elementów tworzących jego strukturę.

W przestrzeni miejskiej istnieje wiele elementów wskazujących na fakt wpisu *Średniowiecznego miasta w Toruniu*, niemniej wymagają one uporządkowania i powiązania w jednolity system zapewniający kompleksową, spójną i przystępną w formie informację skierowaną do mieszkańców Torunia i odwiedzających go gości.

5.10. Procesy włączenia i partycypacji społecznej

Włączanie interesariuszy w działania zarządcze i opiekuńcze wobec miejsca światowego dziedzictwa i szeroka partycypacja społeczna w tych działaniach są – zgodnie z Wytocznymi operacyjnymi do realizacji Konwencji – jednymi z najważniejszych kwestii w zarządzaniu dobrami światowego dziedzictwa.

Włączanie interesariuszy i partycypacja społeczna powinny odbywać się poprzez szeroką informację o planowanych działaniach i przedsięwzięciach, umożliwieniu wyrażenia opinii i stanowisk zainteresowanym stronom oraz dyskusję nad planowanymi działaniami i sposobami ich realizacji.

Rada Miasta Torunia w 2013 r. przyjęła Regulamin Konsultacji Społecznych⁵⁴. Regulamin konsultacji społecznych powstawał przy współpracy mieszkańców Torunia, przedstawicieli organizacji pozarządowych, radnych Rady Miasta Torunia i urzędników oraz był opiniowany przez ekspertów zewnętrznych z instytucji naukowych i ogólnopolskich organizacji działających w zakresie partycypacji obywatelskiej.

Ustala on m.in: kto inicjuje proces konsultacji (Prezydent lub Rada Miasta Torunia), kto może wnioskować o przeprowadzenie konsultacji (Rady Okręgu, co najmniej 150 mieszkańców Torunia, co najmniej 5 organizacji pozarządowych działających na terenie Gminy Miasta Toruń), określa wstępny katalog narzędzi konsultacyjnych, itp.⁵⁵

Niniejszy projekt planu zarządzania został poddany konsultacjom społecznym zgodnie z obowiązującym w mieście regulaminem. [sprawozdanie z przebiegu do uzupełnienia po przeprowadzeniu konsultacji] Wyniki konsultacji zostały uwzględnione w treści dokumentu.

6. Podsumowanie analizy problemów i możliwości rozwoju

6.1. Analiza SWOT stanu miejsca światowego dziedzictwa i jego perspektywy rozwojowej

Analiza typu SWOT służy ocenie stanu rzeczy z perspektywy wewnętrznej i zewnętrznej realizatora określonej polityki, której wprowadzenie w życie ma doprowadzić do wywołania pożądanej społecznie zmiany (opisanej przy pomocy wiązki celów) danego dobrostanu.

W naszym przypadku zajmujemy się stanem *Średniowiecznego miasta w Toruniu*, który w 1997 r. został uznany za miejsce światowego dziedzictwa (w skrócie: MŚD). Opracowywany plan zarządzania jest pomysłem jako instrument racjonalizacji polityki opieki nad tym miejscem.

Stąd poniższa analiza dokonuje inwentaryzacji wszystkich ważnych kwestii, które znajdują się w zakresie możliwości sprawczych administratora MŚD, jak i poza nimi. Przy czym wskazuje się na szanse jako czynnik sprzyjający oraz zagrożenia, których minimalizacja ma wspomagać proces osiągania celów postawionych przed planem zarządzania.

Dla lepszej oceny sytuacji wyjściowej zastosowano system ocen punktowych, których bilans netto odpowiada na pytanie o to czy wywołanie pożądanych zmian będzie łatwe czy trudne.

Uzyskana dodatnia ocena netto w wysokości 5 punktów wskazuje na to, że władze samorządowe Torunia znajdują się w stosunkowo dobrej sytuacji startowej, dysponując właściwymi zasobami kadrowymi i rzeczowymi niezbędnymi do realizacji planu, którego wdrożeniu towarzyszyć może więcej szans aniżeli zagrożeń (analiza ryzyka na etapie weryfikacji projektu planu).

⁵⁴ Uchwała Rady Miasta Torunia z dnia 21 lutego 2013 r w sprawie przyjęcia Regulaminu Konsultacji Społecznych (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2018 r. poz. 1565).

⁵⁵ Za: <https://www.konsultacje.torun.pl>

Ocena z punktu widzenia administracji samorządowej	Aspekty organizacyjno-realizacyjne	Ocena S.W.O.T.				
Wymiar wewnętrzny		[S] Mocne strony = zalety Opis słowny	Ocena pkt wg skali 1-2-3	[W] Słabe strony = wady Opis słowny	Ocena pkt wg skali 1-2-3	Różnica ocen
	A1 – aspekt merytoryczny – użyteczność / atrakcyjność zabytków dla odwiedzających	<p>(1) uzyskanie statusu światowego dziedzictwa przez Średniowieczne miasto w Toruniu;</p> <p>(2) pozytywny odbiór statusu światowego dziedzictwa</p> <p>wg opinii wyrażonych w badaniu ankietowym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przyjezdni krajowi oceniają atrakcyjność gorzej od Krakowa, lepiej od Warszawy i Zamościa; - mieszkańcy mają pozytywną opinię nt. atrakcyjności starówki toruńskiej, ale oceniają ją niżej od przyjezdnych zarówno z kraju jak i zagranicy; - goście z zagranicy wyrażają się najlepiej o atrakcyjności miasta <p>(3) bardzo dobry stan zachowania obiektów stanowiących dominanty krajobrazowych</p> <p>(4) bogaty zasób obiektów zabytkowych o wysokich walorach historycznych i kulturowych chronionych wpisami do rejestru zabytków</p> <p>(5) świadomość</p>	2	<p>(1) nierównomierny stan zachowania obiektów na obszarze MŚD, w tym przestrzeni wewnętrznej bloków zabudowy</p> <p>(2) stan zachowania podwórek oraz budynków na uboczu oceniany jest jako niezadowolający</p> <p>(3) brak imprez kulturalnych nawiązujących wprost do historii zespołu staromiejskiego</p> <p>(4) brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru staromiejskiego i części strefy buforowej</p> <p>(5) niewprowadzenie granic obszaru MŚD i strefy buforowej do dokumentów planistycznych</p> <p>(6) niepełne wykorzystywanie metodyki sporządzania ocen wpływu na MŚD zalecanych przez Komitet Światowego Dziedzictwa</p> <p>(7) niepełne rozpoznanie zasobu zabytków (lub ich elementów) średniowiecznych</p>	1	1

	<p>A2 – aspekt zasobów i środków niezbędnych do zapewnienia zabytkom właściwej opieki (w tym promocji):</p> <p>Z1 – rzeczowe;</p> <p>Z2 – pieniądze;</p> <p>Z3 – kadry</p>	<p>(1) w mieście znajduje się siedziba Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków</p> <p>(2) w strukturze Urzędu Miejskiego działa Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków (na podstawie porozumienia Prezydenta Miasta z Wojewodą Kujawsko-Pomorskim)</p> <p>(3) w mieście ma swoją siedzibę Pracownia Terenowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa</p> <p>(4) Wydział Sztuk Pięknych UMK z Katedrą Konserwatorstwa oraz utworzonym Centrum Badań i Konserwacji Dziedzictwa Kulturowego – dostęp do wykwalifikowanych kadr konserwatorskich na miejscu</p>	3	(1) znaczne zróżnicowanie struktury własnościowej obiektów zabytkowych	1	2
	<p>A3 – aspekt zasobów i środków niezbędnych dla konserwacji substancji zabytkowej:</p> <p>Z1 – rzeczowe;</p> <p>Z2 – pieniądze;</p> <p>Z3 – kadry</p>	<p>(1) Wydział Sztuk Pięknych UMK z Katedrą Konserwatorstwa oraz utworzonym Centrum Badań i Konserwacji Dziedzictwa Kulturowego – dostęp do wykwalifikowanych kadr na miejscu</p>	1	(1) niskie zasoby finansowe właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych utrudniające podejmowanie prac konserwatorskich i remontowych	1	0
	<p>A4 – fizyczna i wirtualna dostępność do zabytków</p>	<p>(1) wysoka dostępność przestrzeni zabytkowej</p> <p>(3) układ przestrzenny sprzyja turystyce pieszej – niewielkie odległości do pokonania</p>	2	<p>(1) niewłaściwie zorganizowany ruch kołowy w obrębie Starego Miasta, który generuje utrudnienia w dostępie</p> <p>(2) niedostateczna infrastruktura turystyczna i spędzania wolnego czasu (badania na potrzeby <i>Programu rewitalizacji</i>) – oznakowanie, ławki, toalety</p>	2	0
Wynik oceny S+W			8		5	3
Wymiar zewnętrzny		[O] Szanse Opis słowny	Ocena pkt wg skali 1-2-3	[T] Zagrożenia Opis słowny	Ocena pkt wg skali 1-2-3	Różnica ocen

	<p>A1 – aspekt uwarunkowań formalno-prawnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> (1) uzyskanie statusu światowego dziedzictwa przez średniowieczny zespół miejski (2) niezadowalający stan zachowania części zabudowy na terenie MŚD (3) dostępność źródeł finansowania prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych oraz projektach edukacyjno-promocyjno-interpretacyjnych (4) plan rewitalizacji (5) dostępność nowoczesnych narzędzi edukacji społecznej – digitalizacja, <i>social media</i>, aplikacje mobilne (6) programy wolontariackie, programy aktywizacji społecznej (7) włączenie, aktywizacja i intensyfikacja uczestnictwa w strukturach i organizacjach międzynarodowych – Nowa Hanza, OWHC itp. (8) Liga miejsc światowego dziedzictwa w Polsce – kierownictwo w organizacji (9) oznakowanie obszaru MŚD (10) Wydział Sztuk Pięknych UMK z Katedrą Konserwatorstwa oraz utworzonym Centrum Badań i Konserwacji Dziedzictwa Kulturowego – dostęp do wykwalifikowanych kadr na miejscu
	<p>A2 – aspekt synergii z innymi działaniami administracyjnymi</p>	<ul style="list-style-type: none"> (1) aktywność organizacji pozarządowych, które mogą się włączać w promocję zabytków miasta (2) festiwale kulturowe – Średniowieczny – Czerwiec [Święto Miasta!], Jarmark Katarzyński – wrzesień – w które można wpleść wątek MŚD – obecnie nie wykorzystywany

3	<p>(1) presja urbanistyczna – w szczególności na obszarze strefy buforowej</p> <p>(2) niskie zasoby finansowe / utrudniony dostęp do środków zewnętrznych na realizację prac konserwatorsko-budowlanych dla prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych – wykonywanie ustawowego obowiązku opieki nad zabytkiem</p> <p>(3) zróżnicowanie struktury własnościowej obiektów zabytkowych – znaczna część zasobu zabytkowego miasta w rękach prywatnych</p> <p>(4) wpływ zmian klimatycznych na substancję zabytkową</p>	1	2
2	<p>(1) niewielkie zaangażowanie właścicieli obiektów zabytkowych w procesy rewitalizacji / remontów</p>	2	0

		<p>(3) zagospodarowanie Bulwaru Filadelfijskiego – analiza możliwości wykorzystanie jednego z pawilonów jako centrum promocji MŚD – brak takiego miejsca</p> <p>(4) uruchomienie programu edukacyjnego w szkołach – dbamy o nasz Toruń (?) – wykorzystanie bazy edukacyjnej; [m.in. prelekcje w ramach programu dla szkół UNESCO PK ds. UNESCO]</p> <p>(5) stworzenie platformy komunikacji społecznej dedykowanej problematyce miejsca światowego dziedzictwa</p>					
	A3 – aspekt możliwości finansowania zewnętrznego (poza dotacjami z budżetu miasta)	(1) wykorzystanie funduszy strukturalnych UE, które w nowej perspektywie, będą wspierały rozwój infrastruktury kulturowej – Działanie FENIX.07.01 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej – duże doświadczenie miasta w pozyskiwaniu funduszy	1	(1) w opinii mieszkańców potencjał turystyczny nie jest wykorzystywany – brak pomysłu powoduje, że możliwości mogą zostać utracone		1	
Wynik oceny O+T			6		3	3	
						Wynik oceny końcowej	5

7. Wizja, misja i cele procesu zarządzania

Niniejszy dokument ma określony, strategiczny charakter – jego rolą jest przełożyć ogólne założenia dotyczące ochrony *wyjątkowej uniwersalnej wartości* Torunia jako miejsca światowego dziedzictwa na zadania do wykonania przez wybrane komórki i jednostki organizacyjne Urzędu Miasta Torunia indywidualnie lub we współpracy z podmiotami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Wielość podejmowanych aspektów i przekrojowość celów wynikają z obowiązujących dokumentów strategicznych oraz przeprowadzonych konsultacji, a spaja je wspólna perspektywa.

Zarządzenie miejscem światowego dziedzictwa to zarządzanie jego zmianą zachodzącą na przestrzeni czasu. Jest to proces, który nie przebiega według gotowych schematów i prowadzi do rezultatów, które nie są do końca określone, ponieważ zachodzą w przestrzeni, w której spotyka się wiele interesów wspólnych i indywidualnych korzystających z niej interesariuszy. Dlatego też wymaga określenia kierunków i jednocześnie elastycznego podejścia oraz struktury, która umożliwi reagowanie na zmieniające się otoczenie.

Wychodząc od istniejących dokumentów wytyczających kierunek rozwoju miasta Torunia, należy przede wszystkim sięgnąć do Strategii rozwoju Torunia. Zgodnie z przyjętymi w niej kierunkami rozwoju, w 2028 r. Toruń jest *nowoczesnym miastem europejskiej przestrzeni rozwoju, o szczególnym znaczeniu dla światowego dziedzictwa kulturowego*, które widzi siebie m.in. jako **miasto właściwie chroniące i udostępniające zespół staromiejski – dziedzictwo kulturowe najwyższej światowej wartości**.

Osiągnięcie przyjętej w strategii misji jest możliwe jedynie przy zaangażowaniu wszystkich kluczowych podmiotów. Dlatego też przyjęta na potrzeby planu zarządzania perspektywa przybrała następujące brzmienie:

Harmonizujemy działania, aby zachować wszystkie cechy Torunia budujące jego status miejsca światowego dziedzictwa.

Łączy ona w sobie dwa kluczowe elementy. Pierwszym z nich jest współpraca jako postulat formy działania na rzecz dziedzictwa i jego ochrony. Chodzi tu o **ukierunkowane współdziałanie różnych interesariuszy**, zarówno tych instytucjonalnych, reprezentujących samorząd miejski, administrację wojewódzką i władze krajowe, jak i przedstawicieli trzeciego sektora, świata akademickiego, czy też aktywistów lokalnych. Drugi, ważny wymiar to **ochrona i konserwacja** – działania skoncentrowane na zachowanie unikatowego średniowiecznego charakteru miasta handlowego. Wiąże się to z całością działań, w tym edukacyjnych, stawiających sobie za cel zachowanie materialnej tkanki średniowiecznego miasta przy jednoczesnym jego zrównoważonym rozwoju w oparciu o i z poszanowaniem dziedzictwa.

8. Ramy polityki i działania strategiczne

Cele o charakterze przekrojowym, odpowiadają na zobowiązania wynikające bezpośrednio z Konwencji światowego dziedzictwa, a mianowicie ochrony, konserwacji, nadania znaczenia (prezentacji) i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa o *wyjątkowej uniwersalnej wartości* oraz realizację zaproponowanej perspektywy, której głównym celem jest harmonizowanie działań na rzecz budowania statusu

Torunia jako miejsca światowego dziedzictwa i jego rozpoznawalności. Biorą one także pod uwagę realizację celów zrównoważonego rozwoju.

8.1. Plan działań strategicznych

Na podstawie wniosków wynikających z diagnozy sformułowano 6 celów operacyjnych (A–F):

A. Wzmocnienie działań na rzecz zachowania i popularyzacji miejsca światowego dziedzictwa

Przestrzeń i zabudowa *Średniowiecznego miasta w Toruniu*, jako MŚD, są największą atrakcją turystyczną miasta, przyciągającą rzesze odwiedzających z kraju i z zagranicy. Badania realizowane na potrzeby *Programie Rozwoju Turystyki dla Miasta Torunia do 2030* wskazywały na ograniczoną pojemność turystyczną MŚD, a co za tym idzie pojawienie się (paradoksalnie) zagrożeń dla trwałości i ochrony MŚD ze strony nadmiernej turystyki.

Należy wypracować mechanizmy nakierowane na, z jednej strony ochronę i zachowanie MŚD, a z drugiej na realizację działań promocyjnych MŚD i działań „świadomościowych” (wyjaśnianie znaczenia utrzymania i ochrony przy jednoczesnej ekspozycji walorów MŚD).

B. Stworzenie bezpiecznych i komfortowych warunków dla korzystania z miejsca światowego dziedzictwa i strefy buforowej (przez mieszkańców i odwiedzających miasto)

Nasilenie ruchu turystycznego na obszarze MŚD stoi w oczywistej kolizji z realizacją bieżących potrzeb mieszkańców tego obszaru. Należy podjąć działania zmierzające do – w miarę możliwości – zaspokojenia potrzeb obu grup, poprzez m.in. zapewnienie dostępu do infrastruktury turystycznej, komunalnej, handlowej itp. dla osób z niepełnosprawnościami; podejmowanie dalszych działań na rzecz regulacji ruchu pojazdów na obszarze MŚD; tworzenie przestrzeni spotkań i wypoczynku dla mieszkańców (ale także turystów).

Odpowiednich działań i reakcji zarówno na poziomie przyczyn, jak i skutków wymagają zachodzące zmiany klimatyczne, które mają wpływ na substancję zabytkową oraz wpływają na poczucie komfortu mieszkańców i osób przebywających na obszarze średniowiecznego miasta w Toruniu.

C. Prowadzenie systematycznej konserwacji budynków i obiektów oraz rewaloryzacji obszarów zdegradowanych w granicach miejsca światowego dziedzictwa i jego strefy buforowej

Realizowane od lat prace konserwatorskie przy zabytkowych obiektach na obszarze MŚD są czytelne w poprawiającej się jakości technicznej i estetycznej zarówno poszczególnych obiektów, jak i całej przestrzeni miejskiej.

Konieczne jest opracowanie wieloletnich programów konserwatorskich – poprzez gruntowną analizę potrzeb i zaplanowanie etapów prac wraz z potencjalnymi źródłami ich finansowania.

D. Ugruntowanie statusu miejsca światowego dziedzictwa w planowaniu strategicznym i dokumentach planistycznych gminy i województwa

Ratyfikowanie – w dniu 6 maja 1976 r. – przez Polskę *Konwencji UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, włączyło jej przepisy do polskiego systemu prawnego. Polska, jako państwo-strona konwencji, zobowiązała się do podejmowania wszelkich działań (w tym prawnych) mających na celu ochronę MŚD.

Konieczne jest więc uwzględnianie MŚD (i jego strefy buforowej) w procesach opracowywania dokumentów strategicznych gminy i województwa, a w szczególności uwzględnianie jej w dokumentach planistycznych mających status prawa miejscowego – audyty krajobrazowe, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

E. Zapewnienie źródeł finansowania dla działań z zakresu konserwacji i interpretacji miejsca światowego dziedzictwa

Respondenci badań społecznych realizowanych w związku z opracowywaniem *Programu Rewitalizacji dla Torunia do 2027 roku* wskazali na poprawiający się stan techniczny i estetyczny elewacji budynków usytuowanych na obszarze m.in. *Średniowiecznego miasta w Toruniu*. Jest to oczywisty efekt działań realizowanych przez samorząd Miasta Torunia i angażowania środków finansowych (własnych i zewnętrznych) w programy konserwatorskie.

Niezbędne jest kontynuowanie procesów rewitalizacyjnych i konserwatorskich, m.in. poprzez wypracowanie modelu współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych na obszarze *Średniowiecznego miasta w Toruniu* (szczególnie obiektów mieszkalnych), także poprzez angażowanie odpowiednich środków finansowych z budżetu Miasta Torunia.

F. Zreorganizowanie do roku 2027 systemu koordynacji zarządzania miejscem światowego dziedzictwa

Zarządzanie miejscem światowego dziedzictwa jest procesem złożonym, angażującym różnorodne podmioty i interesariuszy. W Toruniu większość zadań związanych z procesami ochrony i zarządzania MŚD jest dzielona pomiędzy dwie komórki miejskie – Biuro Toruńskiego Centrum Miasta i Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków.

Założeniem tego celu jest wprowadzenie mechanizmów ścisłej koordynacji działań wszystkich podmiotów i skupienie zarządzania tym procesem w jednej z wytypowanych komórek miejskich.

W celu umożliwienia sformułowania planu operacyjnego/wykonawczego w rozczłonkowaniu na 6 celów operacyjnych każdy z nich został poddany weryfikacji jakościowej przy pomocy algorytmu K.O.M.A.R. (SMART). Dzięki temu udało się stwierdzić na ile postulowany stan docelowy jest osiągalny w wymiarze realizacyjnym. Zależy to bowiem od tego czy sformułowanie celu spełnia pięć cech poprawnie sformułowanego celu. Należą do nich:

- konkretność celu (zrozumiała dla wykonawców),
- określenie w czasie (bez ram czasowych trudno ocenić postęp realizacyjny z perspektywy czasowej),
- mierzalność (cel powinien być sformułowany w sposób umożliwiający ocenę stopnia osiągnięcia przy pomocy zobiektywizowanej miary),
- adekwatność w powiązaniu z akceptowalnością społeczną – czyli podejmować kwestie wymagające rozwiązania z aprobatą społeczną,
- realizm w sensie wykonawczym, który oznacza, że cel nie został sformułowany w sposób demotywujący z uwagi na wysrubowane wartości mierników, których osiągnięcie może być kłopotliwe z uwagi na zbyt krótki horyzont czasowy lub brak niezbędnych środków realizacyjnych.

Przedstawione w zestawieniu tabelarycznym propozycje celów operacyjnych wykazują się większością cech dobrze sformułowanego celu (>3), co oznacza, że ich operacjonalizacja będzie metodycznie łatwa do przeprowadzenia.

Cele operacyjne przyjmą ostateczny kształt po przeprowadzonych konsultacjach publicznych, których jednym z celów jest weryfikacja adekwatności zaproponowanych celów operacyjnych.

Projekt interwencji publicznej = planu zarządzania - punkt widzenia władz miasta		Algorytm K.O.M.A.R = Ocena celów interwencji pod względem jakości ich sformułowania				
Typ interwencji	mieszany: legislacyjna z akcją uświadamiającą	Atrybuty celu				
Cel główny (strategiczny) lub pomocnicze (operacyjne) zestawione w wiązkę	K = Konkretny	O = Określony w czasie	M = mierzalny	A = akceptowalny społecznie	R = realistyczny	Ocena: spełnia // nie spełnia kryterium (0-1)
<p>Zwiększenie roli <i>średniowiecznego miasta w Toruniu</i> wpisanego na Listę światowego dziedzictwa w wytwarzaniu PKB Torunia w perspektywie 6 lat zgodnie z celem 11. zrównoważonego rozwoju ONZ</p> 	tak	tak	<p>miar wymaga wprowadzenia pomocniczej statystyki w celu uchwycenia związku pomiędzy ochroną dziedzictwa, a rozwojem gospodarczym miasta (metodyka pomiaru wzorowana na GUS)</p>	<p>Tak sformułowany cel nawiązuje do gminnego planu opieki nad zabytkami, akcentując skupienie się na tych działaniach, które są istotne z punktu widzenia miejsca światowego dziedzictwa –</p> <p>https://www.un.org/pl/c/el11</p>	<p>ocena realizmu osiągnięcia celu jest trudna z uwagi na brak punktu odniesienia</p>	4
<p>Cel operacyjny [CO] A</p> <p>Wzmocnienie działań na rzecz zachowania i popularyzacji miejsca światowego dziedzictwa</p>	<p>pojęcie wrażliwości społecznej wymaga zdefiniowania</p>	<p>tak (propozycja zharmonizowana czasowa z realizacją SDG)</p>	<p>miar wymaga zaprojektowania systemu pomiaru zmiany wrażliwości społecznej z określeniem stanu wyjściowego</p>	<p>badania ankietowe potwierdzają zasadność takiego działania</p>	tak	3
<p>Cel operacyjny B</p> <p>Stworzenie bezpiecznych i komfortowych warunków dla korzystania z miejsca światowego dziedzictwa i strefy buforowej</p>	<p>pojęcie wrażliwości bezpieczeństwa i komfortu korzystania wymaga dodefiniowania</p>	<p>tak (propozycja zharmonizowana z ramami czasowymi SDG)</p>	<p>miar wymaga zdefiniowania katalogu mierników postępu</p>	<p>badania ankietowe potwierdzają zasadność takiego działania</p>	tak	3

(przez mieszkańców i odwiedzających miasto)						
Cel operacyjny C Prowadzenie systematycznej konserwacji budynków i obiektów oraz rewaloryzacji obszarów zdegradowanych w granicach miejsca światowego dziedzictwa i jego strefy buforowej	tak	tak (propozycja zharmonizowana z ramami czasowymi SDG)	pomiar wymaga zaprojektowania systemu pomiaru poprawy stanu zachowania substancji zabytkowej	badania ankietowe potwierdzają zasadność takiego działania	tak	4
Cel operacyjny D Ugruntowanie statusu miejsca światowego dziedzictwa w planowaniu strategicznym i dokumentach planistycznych gminy i województwa	tak łatwość skatalogowania niezbędnych narzędzi prawnych	tak (propozycja zharmonizowana z ramami czasowymi SDG)	Wartość 0-1	badania ankietowe potwierdzają zasadność takiego działania	tak	5
Cel operacyjny E Zapewnienie źródeł finansowania dla działań z zakresu konserwacji i interpretacji miejsca światowego dziedzictwa	tak	tak (propozycja zharmonizowana z ramami czasowymi SDG)	zmodyfikowanie zasad kontroli wydatków budżetowych	badania ankietowe potwierdzają zasadność takiego działania	tak	5
Cel operacyjny F Zreorganizowanie do roku 2027 systemu koordynacji zarządzania miejscem światowego dziedzictwa	tak	tak (propozycja zharmonizowana z ramami czasowymi SDG)	pomiar wymaga zaprojektowania mierników poprawy efektywności działania	badania ankietowe potwierdzają zasadność takiego działania	tak	4

Mając sformułowane cele operacyjne, które spełniają kryteria jakościowe, można dokonać ich dekompozycji na indywidualne zadania, które zostaną powierzone do realizacji właściwym podmiotom administracyjnym, zgodnie z przypisanym im zakresem kompetencyjnym. W ten sposób osiągnięcie celów podlega przełożeniu na konkretne działania operacyjne. Ich realizacja poprzez synergię działań oraz kumulację efektów cząstkowych będzie w dłuższej perspektywie prowadzić do osiągnięcia wyznaczonych celów operacyjnych i celu nadrzędnego.

Walorem takiego podejścia metodycznego do planowania przyszłych działań jest to, że będą one w sposób naturalny internalizowane przez administrację bez wywoływania zbędnych sporów kompetencyjnych, zakłócających przebieg zadań.

W razie potrzeby poszczególni wykonawcy zadań mogą dokonywać korekty realizacyjnej na bieżąco.

Cele operacyjne	Zbiór narzędzi sformułowanych w formie zadań, których realizacja prowadzi do osiągnięcia CO. Zadania składowe celów będą uwzględniać wynik analizy SWOT	Charakterystyka zadania	Lider zadania	Horizont czasowy realizacji zadania
Cel operacyjny A Wzmocnienie działań na rzecz zachowania i popularyzacji miejsca światowego dziedzictwa	1. opracowanie i realizacja spójnego i kompleksowego systemu informowania i upowszechniania wiedzy o miejscu światowego dziedzictwa (opracowanie i realizacji strategii informacyjnej): - zorganizowanie punktu informacji o miejscu światowego dziedzictwa (centrum interpretacji i informacji praktycznych) - opracowanie inwentaryzacji / informacji o charakterystycznych elementach urbanistyki i architektury miasta, opowiadających „średniowieczny styl życia” Torunia - włączenie informacji o Wiśle w opowieść o miejscu światowego dziedzictwa – jej roli w średniowieczu i obecnie - organizacja wystawy / prezentacji w sposób przystępny, spójny, rzeczowy i możliwie wyczerpujący prezentującej miejsce światowego dziedzictwa, jego historię i dzień dzisiejszy - opracowanie i realizacja spójnego systemu informacji o miejscu światowego dziedzictwa w przestrzeni miasta, na podstawie wcześniejszej ewaluacji istniejącego oznaczenia miejsca światowego dziedzictwa	Wypracowanie spójnej i wielowątkowej strategii informowania o miejscu światowego dziedzictwa i jego prezentacja.		długookresowy
	2. włączenie instytucji kultury funkcjonujących w obrębie miejsca światowego dziedzictwa i w jego otoczeniu w prezentację miejsca światowego dziedzictwa i różnych aspektów jego funkcjonowania w przeszłości i obecnie	j.w.		średniokresowy
	3. opracowanie propozycji tras tematycznych prezentujących ogólne i wybrane	j.w.		średniokresowy

aspekty „średniowiecznego stylu życia” Torunia i ich popularyzacja			
4. uruchomienie strony internetowej miejsca światowego dziedzictwa (co najmniej w j. polskim i angielskim)	j.w.		średniookresowy
5. kontynuacja i zacieśnienie współpracy z innymi miejscami światowego dziedzictwa, w szczególności miastami hanzeatyckimi w celu m.in. wzajemnego wsparcia i promocji wspólnych wartości	Współpraca międzynarodowa i dzielenie się doświadczeniami w ochronie światowego dziedzictwa.		średniookresowy
6. rozważenie włączenia Torunia do Organizacji Miast Światowego Dziedzictwa i aktywnego uczestnictwa na forum międzynarodowym w celu wymiany doświadczeń i poszukiwania dobrych praktyk w zarządzaniu miejscami światowego dziedzictwa	j.w.		średniookresowy
7. uruchomienie, we współpracy ze szkołami, programu lub projektu edukacyjnego przybliżającego Konwencję światowego dziedzictwa i średniowieczne miasto w Toruniu jako miejsce światowego dziedzictwa	Opracowanie i wdrożenie programu kształcącego i włączającego młodzież w opiekę nad miejscem światowego dziedzictwa. Wykorzystanie projektu edukacyjnego UNESCO <i>Kształcenie w dziedzinie ochrony dziedzictwa światowego</i> (WHE – World Heritage Education), którego celem jest zainteresowanie młodzieży problematyką ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego		średniookresowy
8. opracowanie i uruchomienie programu wolontariackiego (na rzecz) miejsca światowego dziedzictwa	j.w.		średniookresowy
9. przeanalizowanie zasadności i przygotowanie propozycji ewentualnej korekty sformułowania <i>Orzeczenia wyjątkowej uniwersalnej wartości</i> – uzupełnienie o istotne aspekty wynikające z najnowszych badań, obecnego rozumienia charakteru i funkcjonowania Torunia w okresie średniowiecza	<i>Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości</i> , które stanowi podstawowy dokument określający przedmiot i zasady ochrony <i>Średniowiecznego miasta w Toruniu</i> na mocy Konwencji światowego dziedzictwa, w związku z postępem badań i wiedzy, może wymagać aktualizacji i ewentualnego uzupełnienia. Jego ewentualna korekta będzie wymagała decyzji MKiDN i wszczęcia odpowiedniej procedury.		długookresowy
10. przeanalizowanie zasięgu granic strefy buforowej MŚD i przygotowanie ewentualnej ich korekty	Zmiany jakie zaszły w ostatnich latach w przestrzeni centrum Torunia oraz wyniki audytu krajoobrazowego wskazują na zasadność wykonania analizy zasięgu		długookresowy

		strefy buforowej miejsca światowego dziedzictwa i jej efektywności. Formalna zmiana istniejącego zasięgu strefy buforowej będzie wymagała decyzji MKiDN i wszczęcia odpowiedniej procedury.			
Cel operacyjny B Stworzenie bezpiecznych i komfortowych warunków dla korzystania z miejsca światowego dziedzictwa i strefy buforowej (przez mieszkańców i odwiedzających miasto)	1. zintegrowanie zarządzania miejscem światowego dziedzictwa z celami zrównoważonego rozwoju i realizacją Agendy 2030 ze szczególnym zwróceniem uwagi na kwestie klimatu, ochrony środowiska i aspekty społeczne			długookresowy	
	2. zapewnienie fizycznego dostępu osobom z niepełnosprawnościami do wybranych obiektów historycznych położonych na obszarze miejsca światowego dziedzictwa i w jego bezpośrednim otoczeniu	Uwzględnienie – w trakcie realizacji prac konserwatorskich / remontowych / adaptacyjnych w obiektach zabytkowych na obszarze MŚD (i w jego bezpośrednim otoczeniu) możliwości ich dostosowania dla osób ze szczególnymi potrzebami. Realizacja przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2240) nakładającej			długookresowy
	3. zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami dostępu do informacji / wiedzy na temat miejsca światowego dziedzictwa (prezentacja)	Realizacja przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2240).			średniookresowy
	4. organizacja miejsc wypoczynku w obrębie miejsca światowego dziedzictwa i jego strefy buforowej				długookresowy
	5. wprowadzenie w granicach miejsca światowego dziedzictwa i w jego bezpośrednim otoczeniu zieleni, w możliwych miejscach i w formie dostosowanej do lokalizacji				długookresowy
	6. dalsze harmonizowanie ruchu kołowego i pieszych w obrębie miejsca światowego dziedzictwa i strefy buforowej, w tym opracowanie regulaminu ruchu w obszarze Starówki w celu minimalizacji emisji spalin oraz eliminacji innych uciążliwości (podział obszaru na strefy dostępne)				długookresowy
	8. ograniczenie chaosu reklamowego w przestrzeni Starego i Nowego Miasta oraz w obrębie strefy buforowej	Intensyfikacja działań na rzecz przyjęcia Kodeksu Reklamowego Torunia (KoRekTor) – <i>Uchwały RMT w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów</i>			średniookresowy

		<i>małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane, na terenie miasta Torunia</i>		
	9. przeanalizowanie obowiązujących zasad organizacji i funkcjonowania letnich ogródków gastronomicznych w obrębie miejsca światowego dziedzictwa i ewentualna ich zmiana w przypadku generowania nadmiernego hałasu	Analiza i ewentualna nowelizacja obowiązujących zasad i regulacji kształtujących organizację i funkcjonowanie letnich ogródków gastronomicznych w przestrzeni publicznej w obrębie MŚD.		średniokresowy / cykliczny
	10. przeanalizowanie obowiązujących zasad i regulacji dotyczących prowadzenia handlu obwoźnego w przestrzeni publicznej w obrębie miejsca światowego dziedzictwa i ewentualna ich zmiana w przypadku generowania nadmiernego chaosu czy też zastrzeżeń w stosunku do oferty produktów / pamiątek	Analiza i ewentualna nowelizacja obowiązujących zasad i regulacji kształtujących handel obwoźny w przestrzeni publicznej w obrębie MŚD.		średniokresowy / cykliczny
	11. dalsze usprawnianie systemu utrzymania porządku i gospodarowania odpadami w obrębie miejsca światowego dziedzictwa i w obrębie strefy buforowej	Kontynuacja i wzmacnianie działań na rzecz gospodarowania odpadami i utrzymania porządku na obszarze MŚD.		średniokresowy / cykliczny
	12. koordynacja na poziomie miasta, bieżąca aktualizacja <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>	Realizacja wymogu u.o.z. – dokument opracowany w 2005 r., aktualizowany. Ocena potrzeby sporządzenia nowego dokumentu (i jego dalszej aktualizacji) ze względu na aktualną sytuację geopolityczną.		krótkookresowy / cykliczny
	13. prowadzenie regularnych badań opinii społecznej mieszkańców dotyczących warunków życia w obszarze miejsca światowego dziedzictwa i jego otoczeniu i oczekiwanych zmian	Opracowanie założeń i wdrożenie regularnych badań opinii społecznej dotyczącej różnych aspektów funkcjonowania MŚD – badanie opinii mieszkańców, sposobu postrzegania MŚD, identyfikacja potencjalnych zagrożeń, trendów w ocenach itp. Wynika wspólnie realizację polityki miasta wobec MŚD.		średniokresowy / cykliczny
	14. przeprowadzenie badań i wypracowanie polityki miasta wspomagającej podnoszenie efektywności energetycznej historycznych budynków zlokalizowanych w obrębie miejsca światowego dziedzictwa	Przemiany klimatyczne wymuszają podejmowaniem działań m.in. dotyczących efektywności energetycznej budynków. Badania pomogą wypracować właściwą politykę podnoszenia efektywności energetycznej zabytkowych budynków w obrębie MŚD z respektowaniem ich wartości i rygorami działań konserwatorskich.		długookresowy

<p>Cel operacyjny C</p> <p>Prowadzenie systematycznej konserwacji budynków i obiektów oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych w granicach miejsca światowego dziedzictwa i jego strefy buforowej</p>	<p>1. opracowanie pełnego katalogu obiektów, które są świadectwem średniowiecznego charakteru miasta wraz z wytycznymi do ich konserwacji i udostępniania</p>	<p>Kompleksowa analiza istniejącej zabudowy na obszarze MŚD ze szczególnym uwzględnieniem elementów średniowiecznych budowli da pełen obraz „średniowieczności” miasta Torunia. Na podstawie analizy opracowanie wytycznych na potrzeby konserwacji i zachowanie toruńskiego gotyku oraz jego udostępniania (zwłaszcza w sferze informacyjnej).</p>		<p>długookresowy</p>
	<p>2. przeprowadzenie inwentaryzacji potrzeb w zakresie konserwacji i adaptacji obiektów zabytkowych pozostających w zarządzie miasta i podległych mu jednostek organizacyjnych</p>	<p>Miasto (i jego jednostki organizacyjne) jest dysponentem szeregu obiektów na obszarze MŚD i w jego strefie buforowej. Inwentaryzacja potrzeb konserwatorskich i adaptacyjnych pomoże w opracowaniu i zhierarchizowaniu planu działań.</p>		<p>średniookresowy</p>
	<p>3. zanalizowanie i podsumowanie wiedzy na temat średniowiecznego układu urbanistycznego miasta i jego stanu zachowania</p>	<p>Opracowanie wyczerpującej oceny atrybutu wyjątkowej uniwersalnej wartości. Niezbędne zaangażowanie naukowców z UMK i podmiotów zaangażowanych w badanie dziedzictwa kulturowego w Toruniu.</p>		<p>długookresowy</p>
	<p>4. opracowanie wieloletniej strategii i programu prac konserwatorskich uwzględniającego potrzeby i dostępność środków finansowych</p>	<p>Strategia w połączeniu z programem / programami prac konserwatorskich pozwoli na skoordynowanie realizowanych prac i racjonalne wykorzystanie dostępnych środków finansowych.</p>		<p>średniookresowy</p>
	<p>5. utrzymanie programu dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków zlokalizowanych w granicach miejsca światowego dziedzictwa i strefy buforowej i w miarę możliwości zwiększanie jego zasobów / możliwości dotacyjnych</p>	<p>Kontynuowanie dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków (na podstawie uchwały RMT) ze szczególnym uwzględnieniem MŚD i jego strefy buforowej.</p>		<p>krótkookresowy / cykliczny</p>
	<p>6. wypracowanie spójnych zasad kształtowania krajobrazu miejsca światowego dziedzictwa i zagospodarowania głównych przestrzeni publicznych, z uwzględnieniem m.in. rekomendacji audytu krajobrazowego</p>	<p>Krajobraz MŚD jest jednym z jego najważniejszych atrybutów. Ochrona krajobrazu kulturowego jest uwzględniana w różny sposób i na różnym poziomie szczegółowości w dokumentach planistycznych i strategicznych poziomu miejskiego (studium</p>		<p>długookresowy</p>

		uwarunkowań, mpzp) i wojewódzkiego (audyt krajobrazowy). Wymaga spójnych i jednolitych zasad kształtowania (także w odniesieniu do strefy buforowej).		
	7. opracowanie zasad kształtowania otoczenia miejsca światowego dziedzictwa z uwzględnieniem rekomendacji audytu krajobrazowego i wyznaczonego w opracowaniu obszaru sąsiedztwa oraz obszaru widzenia z punktów widokowych nr 37 Katedra Św. Janów – wieża katedralna w Toruniu i nr 38 Wieża Ratusza Staromiejskiego w Toruniu	Uwzględnienie (i doszczegółowienie) zapisów audytu krajobrazowego w dokumentach planistycznych miasta: studium uwarunkowań, mpzp, plany ogólne (od 2026 r.).		długookresowy
	8. zagospodarowanie bulwarów wiślanych (Bulwar Filadelfijski) w sposób oddający ich historyczną funkcję oraz dzisiejszą potrzebę wypoczynku i kontaktu z rzeką / wodą	Kontynuacja projektu zagospodarowania i wykorzystania nabrzeża Wisły do potrzeb turystycznych i rekreacyjnych; otwarcie żeglugi na replikach historycznych łodzi; prezentacja historycznych związków miasta z rzeką.		długookresowy
	9. opracowanie i wdrożenie programu monitoringu stanu miejsca światowego dziedzictwa wraz z opracowaniem odpowiednich mierników	MŚD musi podlegać stałemu monitoringowi – służyć temu będzie wypracowanie metodologii realizacji monitoringu wraz z katalogiem mierników do badań.		długookresowy
Cel operacyjny D Ugruntowanie statusu miejsca światowego dziedzictwa w planowaniu strategicznym i dokumentach planistycznych gminy i województwa	1. wprowadzenie uwarunkowań wynikających z ratyfikacji <i>Konwencji światowego dziedzictwa</i> do dokumentów strategicznych i planistycznych miasta, w szczególności: a. odniesienie do kluczowych dokumentów oraz wartości i znaczenie miejsca światowego dziedzictwa b. uwzględnienie granic miejsca światowego dziedzictwa w dokumentach planistycznych c. uzupełnienie dokumentów planistycznych o dodatkową warstwę ochrony miejsca światowego dziedzictwa w postaci stref ochrony konserwatorskiej dla obszaru miejsca światowego dziedzictwa i dla obszaru strefy buforowej	Ratyfikacja <i>Konwencji światowego dziedzictwa</i> spowodowała, że jej treść stała się częścią prawa krajowego. Należy uwzględnić treść tego dokumentu i w konsekwencji wpisu na Listę światowego dziedzictwa <i>Średniowiecznego miasta w Toruniu</i> wraz ze strefą buforową w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta.		długookresowy
	2. opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru miejsca światowego dziedzictwa oraz dla obszaru strefy buforowej miejsca światowego dziedzictwa	Wzmocnienie wysiłków na rzecz przyjęcia projektu mpzp dla obszaru Stare Miasto (Nr P203) jako bardzo ważnego narzędzia sprawowania polityki konserwatorskiej. Kontynuacja procedur planistycznych na obszarze strefy buforowej.		długookresowy

	3. wprowadzenie zasady wykonywania oceny oddziaływania na miejsce światowego dziedzictwa jako warunku dopuszczenia do realizacji zamierzeń inwestycyjnych w skali architektonicznej i urbanistycznej miasta (rodzaj i sposób przeprowadzenia analizy zależny od planowanych zmian i etapu ich realizacji)	Wykonywanie oceny oddziaływania zamierzeń inwestycyjnych na MŚD będzie wsparciem w osiągnięciu konsensusu pomiędzy polityką zachowania wartości MŚD a koniecznością rozwoju miasta.		długookresowy
Cel operacyjny E Zapewnienie źródeł finansowania dla działań z zakresu konserwacji i interpretacji miejsca światowego dziedzictwa	1. opracowanie priorytetów, zasad i zakresu koniecznych prac konserwatorskich w stosunku do kategorii obiektów (mieszkalne, magazynowe – spichrze, sakralne itp.) i przestrzeni (ulice, place) na obszarze miejsca światowego dziedzictwa	Skoordynowanie i usprawnienie zasad postępowania wobec kategorii obiektów zabytkowych; wskazanie priorytetowych obiektów i obszarów do realizacji.		długookresowy
	2. opracowanie priorytetów, zasad i zakresu koniecznych prac konserwatorskich w stosunku do kategorii obiektów (mieszkalne, magazynowe – spichrze, sakralne itp.) i przestrzeni (ulice, place) na obszarze strefy buforowej miejsca światowego dziedzictwa	Skoordynowanie i usprawnienie zasad postępowania wobec kategorii obiektów zabytkowych; wskazanie priorytetowych obiektów i obszarów do realizacji.		długookresowy
	3. coroczne przeznaczanie odpowiedniej wysokości środków z budżetu Miasta Torunia na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków zlokalizowanych w granicach miejsca światowego dziedzictwa i strefy buforowej	Kontynuacja polityki miejskiej – udzielania wsparcia finansowego dla podmiotów realizujących prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w obiektach zabytkowych. W miarę możliwości utrzymywanie lub zwiększenie poziomu wsparcia.		krótkookresowy / cykliczny
	4. opracowanie i wdrożenie mechanizmów informacyjnych dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych w zakresie źródeł i sposobów pozyskiwania środków finansowych na realizację prac konserwatorskich i remontowych	Wdrożenie mechanizmów informacyjnych o dostępności źródeł dofinansowania prac konserwatorskich przy zabytkach; wsparcie informacyjne i doradcze w pozyskiwaniu środków.		krótkookresowy / cykliczny
	5. przeanalizowanie możliwości i rentowności stworzenia programu lojalnościowego oraz produktów i usług certyfikowanych (certyfikat jakości miejsca światowego dziedzictwa)	Wdrożenie programu lojalnościowego (wraz z przyznawaniem certyfikaty jakości MŚD) pomoże w utrzymaniu i wzmacnianiu poziomu jakości usług oferowanych na obszarze MŚD.		średniookresowy
	6. przeanalizowanie zasadności i możliwości wdrożenia programu wspierającego handel na obszarze Starego Miasta i usług na obszarze Nowego Miasta, w celu utrzymania ich różnicowanego historycznie charakteru i funkcji	Kontynuowanie działań na rzecz utrzymania i wzmacniania usług i handlu – np. Mapa Toruńskiego Rzemiosła, wsparcie dla zawodów zanikających.		średniookresowy
Cel operacyjny F Zreorganizowanie do roku 2027 systemu	1. organizacja, w ramach istniejącej struktury miasta i miejskich jednostek organizacyjnych, biura lub zespołu miejsca światowego dziedzictwa – podmiotu	Obecnie grupa miejskich jednostek – biur i wydziałów UMT – realizuje różne zadania (zgodnie ze swoimi kompetencjami) na		średniookresowy

koordynacji zarządzania miejscem światowego dziedzictwa	odpowiedzialnego za koordynację realizacji planu zarządzania oraz innych zobowiązań wynikających z Konwencji światowego dziedzictwa	obszarze MŚD i w jego strefie buforowej. Wytypowanie podmiotu (biura, wydziału) odpowiedzialnego za koordynację usprawnienia realizacji i współlnianie działań na obszarze MŚD.		
	2. wypracowanie zasad i formuły organizacyjnej umożliwiającej sprawną współpracę z interesariuszami zewnętrznymi procesu zarządzania miejscem światowego dziedzictwa	Wyłoniony w pkt wyżej koordynator wypracuje (we porozumieniu z przedstawicielami interesariuszu) odpowiednie zasady i formuły organizacyjne współpracy w procesie zarządzania MŚD.		średniokresowy
	3. zapewnienie odpowiednich zasobów ludzkich i finansowych pozwalających sprawnie funkcjonować w celu koordynacji zarządzania miejscem światowego dziedzictwa	Zgodnie z decyzją władz Miasta Torunia.		średniokresowy

9. Ustalenia dotyczące monitorowania

9.1. Sprawozdawczość okresowa

Sprawozdawczość okresowa to oficjalne raporty przygotowywane cyklicznie przez państwo będące stroną Konwencji światowego dziedzictwa z efektywności ochrony światowego dziedzictwa na poziomie krajowym oraz na poziomie indywidualnych miejsc, wpisanych na Listę światowego dziedzictwa. Dla potrzeb sprawozdania przygotowano odpowiednie elektroniczne kwestionariusze, które po wypełnieniu przez wskazanych przedstawicieli, są oficjalnie składane w sekretariacie Komitetu Światowego Dziedzictwa, czyli w Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO przez oficjalny punkt kontaktowy – Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Sprawozdanie jest rodzajem samooceny, co należy mieć na uwadze odwołując się do zawartych w nim informacji.

W aktualnie przygotowanym sprawozdaniu okresowym stwierdza się, że zarówno granice dobra światowego dziedzictwa, jak i strefy buforowej są adekwatne i dobrze znane władzom i mieszkańcom Torunia (pkt. 5.1. sprawozdania). Równolegle sprawozdający pozytywnie ocenili istniejące prawne ramy ochrony miejsca światowego dziedzictwa oraz istniejące i wdrożone mechanizmy, zarówno w zakresie bezpośredniej ochrony obszaru wpisanego na Listę światowego dziedzictwa, jak i mechanizmów zabezpieczających w ramach wyznaczonej strefy buforowej. To, co powinno ulec poprawie to szersza koordynacja działań pomiędzy szeregiem organów administracji państwowej i samorządowej oraz innych aktorów zaangażowanych w zarządzanie miejscem. Niemniej jednak istniejący system zarządzania oceniono jako w pełni adekwatny dla ochrony wartości miejsca światowego dziedzictwa. Potrzebne dla jego operacyjności mechanizmy zostały wdrożone i sprawnie działają pomimo braku rocznych planów działania czy potrzeby usprawnienia monitoringu.

Format sprawozdania okresowego określają dosyć precyzyjnie ramy monitoringu miejsca światowego dziedzictwa w zakresie monitorowania stanu w odpowiedzi na czynniki oddziałujące na dobro światowego dziedzictwa, jak i w zakresie działań zarządczych i realizacji zobowiązań wynikających z Konwencji światowego dziedzictwa i polityki przyjętej przez Komitet Światowego Dziedzictwa w tym zakresie.

9.2. Monitoring procesu realizacji planu zarządzania miejscem światowego dziedzictwa

Konieczny jest okresowy monitoring realizacji planu zarządzania – cykliczny przegląd celów oraz przyjętych wskaźników, tak by sprawdzić stopień realizacji albo odchyłeń od założonych planów. Jako zasadę przyjęto **dwuletni cykl monitorowania** postępów określonych w tym dokumencie, w formie analizy stopnia realizacji celów, zgodności zrealizowanych działań z harmonogramem, analizy odchyłeń od planów oraz ich przyczyn oraz ewentualnego wprowadzania podejmowania korekt ze względu na zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne wpływające na miejsce światowego dziedzictwa.

9.3. Monitoring stanu miejsca światowego dziedzictwa

Elementem monitoringu procesu realizacji planu zarządzania jest także monitoring stanu miejsca światowego dziedzictwa, który daje zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie informacje na temat realizacji przyjętych zadań.

Jest to kluczowe zadanie pozwalające na ocenę wpływu czynników na miejsce światowego dziedzictwa i podejmowanie w miarę konieczności odpowiednich działań zarządczych. Pierwszym krokiem będzie opracowanie konkretnych mierników i wskaźników, za pomocą których będą w sposób systematyczny odnotowywane zarówno stan miejsca światowego dziedzictwa, jak i jego zmiany.

Monitoring stanu powinien być zgodny ze sprawozdaniem okresowym z realizacji Konwencji światowego dziedzictwa.

9.4. Informowanie o realizacji planu zarządzania

Proces realizacji planu zarządzania wymaga systematycznego przepływu informacji i raportowania. Za przygotowanie i wdrożenie systemu informacji odpowiadającego potrzebom realizacji planu w danym czasie, odpowiada podmiot wyznaczony / powołany do jego realizacji. System powinien być przejrzysty a informacje powszechnie dostępne. Platformą, którą należy wykorzystać jest strona internetowa dedykowana miejscu światowego dziedzictwa oraz kanały, za pomocą których komunikowane są informacje i wydarzenia miejskie, takie jak Biuletyn Informacji Publicznej oraz oficjalny portal internetowy miasta.

Realizacja planu zarządzania stanowić będzie cykliczne zadanie zarządcze, wymagające współpracy. Wyznaczony podmiot powinien mieć kompetencje obejmujące odpowiedzialność za wdrażanie planu zarządzania oraz monitoring stopnia realizacji poszczególnych celów przez zaangażowanych w proces interesariuszy.

9.5. Aktualizacja dokumentu

Biorąc pod uwagę zmienność warunków zewnętrznych i wewnętrznych, które mogą mieć zasadniczy wpływ na realizację planu zarządzania, należy założyć, że w okresie realizacji nastąpi konieczność aktualizacji dokumentu. Ewentualna aktualizacja zapisów planu zarządzania powinna zostać poprzedzona analizą kluczowych zmiennych, a także konsultacjami z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Aktualizacja może dotyczyć wybranych wskaźników, terminów, a w uzasadnionych sytuacjach również celów ogólnych lub cząstkowych czy też trybu ich realizacji.

Podstawą działań aktualizacyjnych będą dane i analizy przygotowywane na potrzeby oraz zawarte w raportach okresowych, sporządzanych w ramach monitoringu realizacji planu oraz monitoringu stanu miejsca światowego dziedzictwa. Procesowi temu powinny obowiązkowo towarzyszyć konsultacje wewnątrz urzędowe i zewnętrzne.

Wykaz skrótów

GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków

MŚD – Miejsce Światowego Dziedzictwa

UMT – Urząd Miasta Toruń

u.o.z. – ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków

WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

Bibliografia

- Arszyński M., *Toruń na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO*, „Rocznik Toruński”, 26, 1999, s. 9–24.
- Błażejewska A., Kluczajd K., Mansfeld B., Pilecka E., Tylicki J., *Dzieje sztuki Torunia*, Toruń 2009.
- Chabiera A., Koziół A., Skaldawski B., *Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach*, Warszawa 2019.
- Historia Torunia*, red. M. Biskup, t. 1–3, Toruń 1992–2006.
- Jędras H., Legutko-Kobus P., Przygodzki Z., Chabiera A., *Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym w rozwoju lokalnym. Wdrażanie założeń Strategii 21 Rady Europy krok po kroku. Poradnik dla gmin*, Warszawa 2021.
- Piotrowska K., *Aspekty prawne zarządzania dziedzictwem na przykładzie pomników historii i miejsc światowego dziedzictwa*, [w:] *Prawo ochrony zabytków*, red. K. Zeidler, Warszawa-Gdańsk 2014.
- Piotrowska K., *Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, [w:] *Konwencje UNESCO w dziedzinie kultury. Komentarz*, red. K. Zalańska, Warszawa 2014.
- Szmygin B. (oprac.), *Międzynarodowe teksty doktrynalne ochrony i konserwacji zabytków*, Lublin-Warszawa 2023.
- Szmygin B., *Światowe dziedzictwo kultury UNESCO: charakterystyka, metodologia, zarządzanie*, Warszawa-Lublin 2016.
- Toruń. Zespół staromiejski na liście światowego dziedzictwa UNESCO*, praca zbiorowa, Toruń 1998.
- Zalańska K., *Ochrona miejsc światowego dziedzictwa w prawie polskim – plan naprawczy*, „Ochrona Zabytków”, nr 3-4: 2012, s. .
- World Heritage Resource Manual. Managing Cultural World Heritage, UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN 2013; tłumaczenie: Poradnik światowego dziedzictwa. Zarządzanie światowym dziedzictwem kulturowym, Warszawa 2015.
- World Heritage Resource Manual. Managing Disaster Risks for World Heritage, UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2010; tłumaczenie: Poradnik światowego dziedzictwa. Zarządzanie ryzykiem katastrof w światowym dziedzictwie, Warszawa 2020.
- World Heritage Resource Manual. Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage Context, UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN 2022; tłumaczenie: Poradnik światowego dziedzictwa. Wytyczne i zestaw narzędzi do ocen oddziaływania w kontekście światowego dziedzictwa, Warszawa 2023.